DE
CURANDIS PROFLUVIIS
LIBRI V. PARS II.

DE

CURANDIS HOMINUM MORBIS

EPITOME

PRAELECTIONIBUS ACADEMICIS DICATA

AUCTORE

JOANNE PETRO FRANK

AUGUSTISSISSIMI IMPERATORIS ET TOTIUS RUSSIAE AUTHOCRATORIS CONSIL. STATUS ACTUALI, ET MEDICO, PRAESIDII INSTRUCT. PUBL. GENERAL. MEMBRO, ACADEMICAE MEDICO - CHIRURGICAE PETROPOLIT. RECTORE ET CLINICES PROF. P. O. ACAD. GOETTING. MANTUAN. MOGUNTIN. SOCIET. MEDIC. PARISIENS. VENETOR. HELVET. PATRIOT. MEDIOL. PHYSICO MED. MOSQUENSIS, AC AGRICULT. BRIXIENS. ACAD. ET COLLEG. REG. MATRIT. SODALI.

LIBER V.

DE PROFLUVIIS.

PARS II.

TOM. VI.

TAURINI 1809.

Apud Dominicum ORGEAS Bibliopolam.

PRAECLARO. ATQVE. EXCELSO. VIRO

PETRO . MOSCATI

DE. TOTIVS. REGNI. REBVS. CONSVLTORI. CLARISSIMO

MAGNO. CORONÆ. FERREÆ. ORDINE. TORQVATO

MAGNA. LEGIONIS. AQVILA. INSIGNITO

LITTERARVM. CVNCTÆ. ITALIÆ. MODERAT. OPTIMO

IMPERAT. AC. REG. NAPOLEONIS. MED. CONSVL.

OBSERVANTIÆ. REVERENTIÆ. VENERATIONIS. SIGNO

VIGLEVANENSIS . TYPOGRAPHIA

D. D. D.

LECTORIBUS.

PROVECTO et adulto jam operi denuo praefari, tum spatii eidem interpositi, tum temporum conditio jubet. Ac primo quidem cum BACONE VERULAMIO dicamus: „ Non ullam aut vim, aut „ insidias hominum judiciis fecimus aut „ paramus; verum eos ad res ipsas, „ et rerum foedera adducimus; ut ipsi „ videant, quid habeant, quid arguant, „ quid addant, atque in commune con„ ferant. Nos autem, si qua in re vel „ male credidimus, vel obdormivimus, „ et minus attendimus, vel defecimus „ in via, et inquisitionem abrupimus; „ nihilominus iis modis, res nudas et „ apertas exhibemus, ut errores nostri, „ antequam scientiae massam altius in„ ficiant, notari et separari possint;

„ *atque etiam ut facilis, et expedita*
„ *sit laborum nostrorum continuatio. At-*
„ *que hoc modo, inter empiricam et ra-*
„ *tionalem facultatem (quarum morosa*
„ *et inauspicata divortia et repudia,*
„ *omnia in humana familia turbavere)*
„ *conjugium verum et legitimum, in per-*
„ *petuum, nos firmasse existimamus* * (*.

Si quis porro vitae nostrae anteactae, et officiorum, in diversis Europae regionibus nobis impositorum, rationes, partim jam alibi **) *expositas, aequo animo perpenderit: condonabit is certe, mentem tot aliis laboribus distractam, oppressam, ab opere incepto hucusque deflexisse. Fieri vero aliter haud potuit, quin a tempore, quo prima istius volumina in lucem prodierunt, fata res medica experta sit varia; et quin meliora passim in ea innotuerint: quorum partem nos ipsi, saltem aliquam, ha-*

*) In Biographia propria.
**) De Statu Scientiar. Praefatio.

buimus, discipulis, — quin unquam nostra nobis vindicare contenderimus, commissam: ut igitur horatianum *illud praeceptum, quo* nonum opus premi in annum *jubetur, in re quavis alia, quam* poetica, *ad ipsius gloriam Scriptoris, minus, quam ad scientiae, quam alios perfectiorem ille docuit, promptius incrementum conferre dicendum sit. Quam nos quondam opinionem de* novo medicinae systemate, *inter ultimum, ac praesens hujus operis volumen, per omnem fere Europam expanso, exposuimus, *) eam ultro profitentes, cur nominum a Recentioribus civitate donatorum usum hic fecerimus, dicendum nihil habemus. Aptiora illa sunt pristinis; sed quod primas et incognitas eheu multorum morborum causas haud satis attingant, certe non aptissima.* Pathologiae *sic dictae* humorali, *— minus quidem ac nostrae aetatis plerique alii, sed magis adhuc quam justum,*

*) In praefatione ad Josephi Frank. rat. Instit. clinici Ticinensis.

fuisset, quondam adhaesimus. Etsi vero illam penitus ex medicina excludendam esse nec nunc quidem arbitremur; plures tamen de multiplici humorum acrimonia *hypotheses, utpote non satis firmas, hoc in libro evitandas esse censuimus. Sic etiam, cum* febrium divisionem *aequo simpliciorem nos quondam dedisse eximii quidam viri edixerint; tantum abest ut in eo quidem argumento nos peccasse judicemus: ut illas, saltem continuas primarias, quotquot existunt, ad genera modo duo, sic ut intermittentes quoque, reduci posse existimemus.*

Auditorum quondam nostrorum aliqui, suspensi diu hujus laboris continuationem in semetipsos suscipere voluerunt. Quo jure, et quo demum successu id praestiterint, alii dijudicent. Jam octo fere per lustra in amplo artis medicae exercitio diversos inter populos constituti, de hoc tamen argumento tam arduo, — quod juventuti res facilis videtur, nos ipsi magis magisque scribere veremur. Quod interim inchoavimus, hoc, quidquid in eo sit, modo vires et officiorum ratio id praestare concedant, nos ipsi terminabimus, opus.

Coeterum, si quem hoc in libro scriptionis inaequalitas et incompta dicendi ratio offendat: is, partem illius fere mediam, undecim retro ab annis, in Italia, — *alteram, in* Germania, — *ultimam vero,* Rossiae, *favente bonis literis, in Imperio, filo sermonis frequenter intercepto, compositam fuisse intelligat.*

Dabam Petroburgi, mense novembris A. 1805.

CLASSIS QUINTA.

PROFLUVIA

ORD. III.

PROFLUVIA CRUENTA.

De morbis vasorum sanguineorum, et de profluviis cruentis in genere.

§. 560. PROFLUVIORUM naturam et causas generales contemplati jam sumus (§§. 464 - 469), nec esset, cur ea, quae *fluxus cruentos*, quos nunc speciatim considerandos adgredimur, concernunt, universali dictione complecti vellemus; sed tanta est purpurei humoris ex ingestis in animalem jam protinus naturam conversi prae aliis nobilitas, ac tantae ex notabili et repentina ejusdem jactura hominem aerumnae exspectant: ut altera hujus maximi in re medica argumenti hic facta commemoratio, tum illorum, quae de *serosis mucosisque profluviis* jam diximus (Lib. V. P. I.) intelli- Transitio.

gentiam promovere, — tum rerum, quas dicendas assumimus, et quas proxime futuro, *de Retentionibus*, *Libro* referemus, clariorem in omnibus suppeditare imaginem debeat.

Sanguis. §. 561. Hoc scilicet vitali ac perenni ex fonte, singuli, ex captis lymphaticorum ostiis, rivuli animales ubertim hauriunt — ad hunc, omnes, nec absorbentium genere excepto, ut communem in alveum, festinant, ac advecti liquoris in ipsum cruorem conversionem sollicitant. Hic *cruor* est, qui, omnes inter animalis humores, fibras cordis motrices potentius exstimulat, contractionem hujus visceris, quovis novo sub impulsu, novas, ac facto impulsui aequales, impetrat, et solo vasorum suo luminis imperio plerumque contentus, massae liquidorum totius per vasa minora circulum vel maxime secundat, vasorum libertatem, dimensiones, reciproca commercia, et quae ab istis potissime pendent, secretiones, excretiones sustentat. Nec tamen hujus miri indoles fluidi vel a longe quidem perspicitur. Pluribus, ac variis, quos deinde parturit, liquoribus praegnans, modo unam,

ac fere similem ubique undam constituit; nec tam diversam, quam creditur, in diversis calidae naturae animalibus (ut *transfusionis* non infelix in multis eventus docuit) indolem manifestat. Sed quaecunque per ostia praecipitet, *commistos* sibi tenuioris naturae humores simul secum rapit, ab istis, subtiliore vasorum systemate detentis, per canalium angustiam aversum, non ipsum in fugam abripitur, suis tamen principiis orbatur, flumen rubicundum. Cum vero mucosi, lymphatici, — vel sub tractis tenuioribus, vel pigrius propulsi, humores facile spissescant; sanguis, — vel suis ex alveis, sat multus effuxerit, — vel propriis serosi humores ex vasculis aufugerint, vel, cordis, arteriarum culpa debiliorum, lentius ille decurrat, — nisi *quies*, coagulo amica, accesserit, *tenuitatem*, plerumque majorem ostendit, ac indolem vix non aquosam, in sua quasi principia dissiliens, resolutus ac pallidus, assumit.

Pars rubra.

Quo major est partis in sanguine *rubrae* ad serum proportio: eo majori cruor securitate suis in canalibus apud *sanos* coercetur; sed eo potius, perfracto istorum repagulo, mox *primus* praecipitat: dum in-

terim animalis pars liquidi tenuior peculiari systemate servata, ac magis a loco *cruorem* fundente remota, flumine tardiore advehitur, ac fugam lentiorem molitur.

Serosa. Aucta partis *aquosae*, vel per liquida ingesta, resorpta, vel per rubrae Jacturam, in sanguine quantitas: ad morbosam cruoris tenuitatem, haec, celeriter perduceret; sed incostans, ac prona, vaporis, sudoris, urinae sub specie, in fugam illius est indoles; ac ipso hoc menstruo natura ad eliminendas per renes et cutem inutiles, vel et noxias materias utitur.

Mucos et lymph. Pars interim illius, per gluten animale, seu *lymphaticum*, *mucosum*, nutriensque principium, cum parte sanguinis rubra ligatur: quod ipsum principium, dum ob longiorem cibi nutrientis penuriam, vel ob causas morbosas (§§. 8 - 92 - 466), quantitate, qualitate, a lege sanitatis aberrat; robur fibrarum frangitur, ac sanguis tenuior, sub aucto corporis, partium per causas quascumque, motu, per vias non suas, morbosus, facilius aufugit. Magnam hoc sanguinis principium, secretionis morbosae vitio, vel sola stagnatione, mutatum, profluviorum multorum infarctuum, polypo-

rum, ac pseudomembranarum partem agnoscit.

Sed vel ipsa *cruoris moles* universi, sub statu salutis (casu interim sat raro, et vix sub alia, quam instantis in systemate vasorum debilitatis ex stimuli superabundantia oriundae, conditione, §. 466) praeter modum augetur: *plethoram* dixerunt. Sub certo nempe corporis, quod alibi jam diximus, sed quod hic ulterius monuisse juvabit, ab hominibus aequali, ad adspectum, sanitate instructis, non aliter quam ipsis a plantis, eodem solo vegetantibus, vel ex pauco alimento, pars nutriens ab istis, facilius, copiosius, quam ex multo, ab aliis extrahitur. Sunt quorum corpora sicciora, firmiora, abundantiore sub victu, perpetuo macilenta incedant, ac fluidum fere omne, *non in tela cellulosa*, ut alii, crassiore sub habitu, *sed in vasis*, plerumque amplioribus, *circumferant*. In aliis, sub motu corporis licet exiguo, ac sub pauco virium dispendio, ventriculus, per longum satis tempus, et cibos uberius expetere, et ingestos celeriter subigere, — hinc nutrientis copiam materiae, quotidiana consumtione longe superiorem, vasorum systemati

Moles univ.

cedenti transmittere observatur, ac nascitur ad istud, *plenitudo*, cui expeditius movendae, dirigendae, sub corporis imprimis accedente exercitio, cor vires non habet, aut si habeat, ob vasorum repletionem oppressas, suffocatas, exercere non potest. Alii, sub victu consueto lautiore, sanissimi, sed parte corporis conspicua mutilati, majorem robusto ventriculo, quam tot ramis orbatum systema vasorum tam facile suscipiat, moveatque, nutrientis materiae copiam elaborant, ac in circulum assumunt.

Vasa. §. 562. Haec igitur (§. 561) culpa fluidorum in quibusdam contingunt. Ast, vix longiorem per moram, hanc *solida* violentiam patiuntur; sed stimulo cordi continuo oblato, extensum praeter morem vasorum systema vel potentius in commissum sibi cruorem invehitur, ac, leviori ex causa superaddita, *inflammatoriam* mox febrem (§. 114) accendit; vel, inducta corporis et ipsius ventriculi inertia, ciborum desiderium, subactio languescunt, et nutrientis in sanguinem materiae affluxus imminuitur, suspenditur, plenitudo corrigitur; vel tenuiorum resorptio humorum praepe-

ditur, ac tumor aquosus, subcutaneus, *anasarca*, aut et *hydrops plethoricus* succedit; vel ad partes spongiosas, laxiores, sanguinei infarctus, vasorumque dilatio morbosa, et viscerum compressio, sub variis symptomatis sequuntur; vel demum ipse sanguis per vias non proprias, morbosas, prorumpit, et *cruentum* inducitur *profluvium*.

Sed frequentius solo *vasorum*, ex vitio, fluidorum in illis copia praeter modum, nunc in toto eorundem systemate, nunc ad partem modo unam, vel alteram, augetur.

Obscura parumque exculta est, sed certe ab illa *haemorrhagiarum* sejungi non debet, morborum, quibus *cor* aeque ac *vasa* subjecta sunt, doctrina; atque dum mota non ita pridem *de cordis nervis* dubitatio, insignem apud *Ticinenses* in rebus anatomicis virum, ut has partis nobilissimae potentias vindicaret, excitavit; *nervorum*, qui *arterias venasque* circumdant, comitantur ac subeunt, — si paucos, eosque notabiles magis ramos, vel illos, qui celebris *Goettingensis* anatomici industriae debentur, excipiamus, adhuc languet historia. Scilicet quo tempore a scholis praecipuae morborum origines, *fluidorum* magis cul- Morbi vas.

pae adscribi, quam a *solidis* derivari solebant, oportuit minorem vasorum, a fluidi contenti conditione in totum, ut putabant, pendentium dignitatem videri; ac licet variorum, quibus vasa subjecta sunt, vitiorum cognitio Antiquis tribuenda sit; vix tamen alia, quam quae vasa *patiuntur*, — non quae ipsi canales sanguinei *inducunt*, Veteribus perspecta fuerunt.

Irritabilitas. §. 563. Ipsa certe fibrarum, arterias, non minimas, ambientium compages, quasi unicum, ac licet pergracilem, — protensum tamen ex corde, ac sua longitudine vires supplentem, *tubum musculosum*, vel quasi *cor unicum* ac *ramosum*, per partes animalis fere omnes extensum, constituit. Quodsi clarorum tentamina virorum has fibras, *carnosas* haud esse, aut, ut tales, quocumque sub stimulo surdas mansisse docuerint; sunt quoque alii, quibus non semel experimentum felicius successerit, ac arteria, vel vivo in cane dissecta, mox adeo, ut sanguinem, licet non tenuis diametri, effundere cessaret, se contraxerit; vel sub ferri attactu, mox satis manifeste responderit; et oportet, poten-

tias vasorum vitales, non *majoris* adeo, — quam sibi *magis adversi* ad leges stimuli, sub certis modo rerum positionibus, moveri. Ipsa saltem, quae fibras musculares habere nescimus, — *irritabilitatem* conspicuam tamen produnt, ac aperta, stimulata, se contrahunt, *vasa lymphatica*; nec sanguis, si modo elasticos, non vitali et contractili principio instructos canales arteriae offerrent, — celeritate, qua corde expulsus est, post tot obstacula superata, vix non eadem, aut saltem haud longe minori, rediret. Saepe *dicrotus*, ut vocant, interdum *inaequalis*, *frequentior* in una, — sanus ac lentior, in altera arteria, — qui, dissimilis, uno a corde pendere non potest, est pulsus. Sub partis inflammatione locali, licet febre quis careat, ac totius systematis arteriae, de aucto cordis impetu testimonium haud edant, vibratio vasorum in parte affecta, sana est *major*. Similia vel solo sub capitis dolore, sub febre asthenica, nervosa, quae cum humili cordis impulsu incedit, ad arterias carotides, temporales, quin ipsas jugulares ad venas, — vel ad ipsam in abdomine aortam, coeliacamque

arteriam, sub spasmis, — ut aneurysma non raro hic loci mentiantur, contingunt. Post praegressam in ventriculi, intestinorum incendio, summam arteriae radialis, in filum contractae, duritiem, exorta his in visceribus lethali gangraena, — saepe plena fit, et ampla, et mollis, — spe medicum inani haud raro fallens, arteria. In apoplecticis plerisque, arterias, sub cordis motu lentiore, *majores*, ac sanguinis impulsui plus aequo cedentes, — in membro a paralysi correpto, praeter maciem, calorem minorem, pulsum magis languidum, quam sana in parte, persaepe reperimus. In febribus nervosis, seu asthenicis, sub extremo aegrorum languore, arteriae saepe falsam plenitudinem, — ac, ut frequenter observavimus, sanguinem ad latera vasorum molliter diffluentem, manifestant. In moribundis adeo hominibus, arteriae non raro turgescunt, ac fibrarum contractili principio jam vix non omni carentes, sanguinem a corde susceptum, quasi insciae, majori unda transire sinunt. Si, per longos aliquando tractus, *osseam* ad indolem, in senibus maxime, arteriae accedant, nec tamen circuli humorum hos illico beneficio

privent: — id, quod propria illarum contractio, sanguinis ad motum nil faciat, necdum demonstrat; et *cordis* ipsius fibras in osseam ex parte substantiam mutatas, quin sanguinis circulus cessaret, non minus exempla loquuntur. Gangraenas ex ossea aeque, quam ex nimis dilatata arteria, secutas esse, — et majorem sanguinis partem in arteriarum magnarum, in osseam substantiam conversarum, concavitatibus stagnasse legimus.

Est igitur suum arteriis, — vel a *carne musculari* hoc pendeat, vel a *fibra cellulari*, non omni vitali potentia privata, derivandum sit, *contractile*, — vel ex solis morborum effectibus jam satis elucens, — *principium*.

§. 564. Sed vel una sit ac eadem, vel diversa ab isto (§. 563) *nervorum potestas*; non minor est *pulpae sentientis* in vasa auctoritas. Pauci quidem, et modo exiles plerumque nervorum trunci arterias venasque majores, — nisi forsitan difficilis cruoris per easdem decursus sit, carotidum, vertebralium exemplo, comitantur; sed copiosi mox surculi illarum ramulos ductusque ex- Sensibilitas.

cretorios, hederae in modum, circumdant, ac plenos elegantiae plexus nervosos super illis componunt. Quamvis interim vasa his a filis nervosis, tenaci plerumque membrana firmatis, mechanice constringi, vix admittere queamus; non tamen ob id solum, quod cerebro, medulla spinali, irritatis, destructis, sedato convulsionum impetu, nulla in motu vasorum mutatio subintrare dicatur, inanem hic loci, tam solicitam, nervorum divisionem esse putamus; et instituta cum animalibus, sub diris cruciatibus ac terrore, qui stimuli levioris actionem tam facile suffocant ac delent, experimenta, non exiguam observatoribus errandi occasionem dedisse videntur. Nec ex eo, quod in membro paralysi correpto, cum vel sensus, vel motus in hoc omnis ablatus est, arteriarum nihilominus pulsatio haud raro continuat: nulla erit *nervorum* in istis, qui aliam magisque *remotam* originem agnoscunt, auctoritas. Frequenter certe brachii, a paralysi correpti, arteriam, alterius bracchii illa, longe debiliorem observavimus; et exempla sunt, ubi pulsus in parte paralytica non modo *debiliores*, quam in sana sed et simul *lentiores* fuerunt. Quae sub animi

pathemate fortiore, ad hominis vultum subitaneae mutationes, — quae universo in corpore phoenomena compareant, — quam celeriter ille nunc sanguine suffundi, nunc eodem ad extremum pallorem privari, — quam valide cordis et universi systematis vasorum motus nunc erigi, nunc dejici, ac vix non suspendi videantur, in vulgus sunt nota (§. 466). Quae tot nervis vinciuntur, modo tenui epidermide contecta, vasa *labiorum*, quam fide haec medicum in morbis non paucis periculi admoneant, nullus ignorat. Potissima in sanguinis cohibendo profluvio remedia, vix ad vasa pertingunt; sed solo nervorum ventriculi attactu efficaciam exserunt. Aspersa ex improviso humeris, sub narium haemorrhagia, frigida, in multis hanc illico suspendit (§. 594); et admota genitalibus externis contusa glacies, ruentem ex utero cruorem, modo, ex inducta debilitate haud satis eruendo, non raro coercet. Non vana est apud *credulos*, amuletorum, quae collo, vel carpo, vulgus appendit, — aut verborum magicorum, quae risum prudentibus, movent, in sanguinem e vasis fugientem potentia; nec fabulam sapit Veterum de veneno serpen-

tis (haemorhous), cruorem undique ex vasis provocante, traditio. Quam facile *periodicam* profluvia cruenta, — nec illis, quae violentia externa induxit, ubique exceptis, indolem assumant, — quanta cum rerum constantia in foeminis vel sanguine pauciore dotatis, vasa uteri, vel alia, per dies sat fixos, sub lumborum, pelvis, ubeumque tensione, dolore, repleantur, — post istos, — etiam cum cruoris excretum nil fuerit, mox placide considant, — febres ipsas, quae typum intermittentis assumunt, hinc inde sub specie *profluvii cruenti* absolvi, Vos certe non latet; — quae singula, et alia, nisi eorum, qui vasis implicantur, *nervorum* actioni maxime tribuenda sint; alteri, quod melius rem explicat, principio tribuere nescimus. Quodsi haec ita constituta sint: oportet sane morbos, quos *irritabilitatis*, *sensibilitatis* (vel si in *unam* has res qualitatem contrahere, ac *incitabilitatem* adpellare magis placuerit) sano a tramite declinatio aliis in partibus inducit, vasorum quoque systemati, nunc omni, nunc certis modo in locis, sub datis conditionibus, adscribi; et affectus spasmodicos, convulsivos, atoniam, paralysin ad vasa non mi-

mus, quam alibi locorum; subnasci. Arteriarum venarumque observata *inflammatio*, et quae hanc ipsam comitabantur symptomata, abunde haec docent; ac sola jam pulsuum, sub tenerae aetatis irritabilitate, sensibilitate majoribus, frequentia, mobilitas, — illam, quae in homine adulto, vel sene, occurrit, longissime superans, — quam insignis principii vitalis in sauguinis ductuum systemate auctoritas, in sano non minus, quam aegrotante in homine esse debeat, abunde demonstrat.

§. 565. Sed antequam de istis ulterius loquamur, de coeteris, quae morborum ex propria vasorum structura pendentium historiam concernant, hic mentio facenda est. Membra naevasor.

Scilicet intermedia fibrillis arteriarum carnosis strictissima tela, — vel et illa, quae has inter et extimam intimamque arteriae, affinem structura, tunicam collocatur, non minus frequentem, — aut laxa nimis, aut nimis stricta, concreta, compressa, aut peregrinis materiis referta, aut incisa, exesa consumta, — morborum sedem constituit. Sub fortiore aortae phlogosi, cellulosam, quae fibras musculares arteriae utrimque in-

vestit, manifeste tumuisse conspeximus, ac in ipsis pathologicis Museis, tum *Ticinensi*, tum *Vindobonensi*, a nobis magno cum labore erectis, conservatam, crassiorem, auditoribus ostendimus. Similis quoque tophaceae, aut subosseae materieae, flavi sub specie succi, qui callosus primo, dein osseus fit, inter tunicam carneam intimamque effusae, qua scilicet arterias in duros, squamosos, ac rigentes canales converti jam diximus, sedes est. Memorabile hujus morbi, de puero novenni, cujus et pater et avunculus eodem vasorum vitio laboraverant, exemplum alibi descripsimus; atque *universum* fere arteriarum systema, pluribus in locis, in osseam naturam conversum, Museo *Ticinensi* pathologico commisimus. Steatomatum, abscessulorum in arteriae tela cellulari externa frequenter repertorum, — tumoris hujus membranae, qui cavum arteriae arctabat, — spissitudinis auctae parietum arteriae, sicut a nobis, ita et ab aliis exempla notantur. In subcutaneo hydrope, dum omnis cellulosa ab aquis infarcta est, membrana quoque arterias exterius investiens, iisdem non parum repletur; nec dubium est, ecchymoses, macu-

lasque scorbuticas profundas, hanc sedem, cum vario compressionis vasorum effectu, agnoscere. In ipsis scilicet arteriarum, venarum ramis, tot vasculis, quae sanguinem illuc conducunt avehuntque, irriguis, cum phlogosis easdem prehendit; lympha, in cellulas effusa, coeundo, spissitudinem tunicarum adauget: unde propria his vasis elasticitas increscit, ac ab impetu sanguinis, vel quovis alio, facilius hi canales rumpuntur; aut tubercula, abscessuli hinc inde nascuntur: qui profondius aperti, — quod in foemina *Ticinensi*, subitaneam per mortem abrepta, et nuper in juvene *Viennensi* prævìis modo inter scapulas doloribus, — sub ipso ad alvum deponendam nixu, illico enecto, ex *aorte abscessu*, cordi vicino, factum esse novimus, — sanguinem quamplurimum, lethali cum effectu, ad interna profundunt, aut modo partem arteriae rodentes, ut externae laesiones quoque faciunt, ad *aneurysma* disponunt. Sed saepe phlogosin vasorum, ut aliam quamcunque per lymphae morbose secretae, solius *transsudationem* absolvi (§. 125) sat multa nos docent. *Puriformis* haec materia, ad inflammatae arteriae internam superficiem te-

naciter hinc inde haerere a nobis conspecta est, ac nuper in viri pictoris, hydrope febrili ac scorbuto enecti, — pulsu, dum viveret exili, sed *durissimo* instructi, cadavere, aortam omnem, a corde usque ad suam in crurales arterias bifurcationem, deteximus *inflammatam*, ac non modo multis obsessam maculis albidis ex lympha coacta illinc defixa, — sed et veris *excoriationibus* notatam demonstravimus. Pars maxima illius lymphae, a sanguinis torrente abstergitur, abripitur; sed in cruorem converti, quod coagulum morbosum jam experta sit, non amplius idonea, inflammatoriis tum hypersthenicis, tum asthenicis in morbis, et in aliis, qui phlogosin localem comitantur, per renes, suo tempore, excernitur, ac *albi* in urinis *sedimenti* sub specie, felicem in multis exitum promittit, in aliis metastasis iniquae, aut lentae, ex chronico incendio, febriculae, ac tabis, sine ulceris praesentia, effectum, discrimine plenum, nobis exhibet. Haec ipsa est polyporum (§ 572), qui ad latera cavorum cordis, arteriarum, toties, — non certa sola a morte, ut aliqui defendunt, sed in vivente ad multas miserias homine, adhae-

rent, aut cava haec opplent, materia. Sub hujus in vasis non magnis et a phlogosi tumentibus, abundantia, ea ipso non difficulter superficie interna, vel uno, vel pluribus in locis, concrescunt, et solidam nunc indolem, ac formam ligamenti, — quod vel ipso in trunco aortae descendentis, ac in ramo arteriae coeliacae splenico factum esse constat, — prorsus assumunt; nunc *Pseudo-abscessus*, seu materiae puriformis sine ulcere collectiones, interrupta, nodosa, efformant.

Ex his apparet, nec internam arteriae tunicam vitiorum esse prorsus expertem; et quamvis a sanguine per vasa fluente *acriori*, et ut multi contendunt, quasi *caustico*, eandem erodi, consumi, ad hypotheses pertineat; eae ipse tamen causae, quae omnes arteriae membranas, — haec et solam hanc, primum afficere queunt; et sicut haec ipsa potissimam phlogosis sedem in conspectis a nobis arteriae inflammatae exemplis constituit: ita et *polyporum* (§. 572) arcta cum hac tunica in multis connexio, morbosi quid huic ipsi contigisse, manifestat. Facta, per causam quamcumque, hujus membranae laesione: facilis est

sanguinis per coeteras arteriae tunicas insinuatio.

Effectus morbosi. §. 566. Aegritudines hinc non paucae ex vasorum et cordis *principio vitali* (§§. 563, 564) non minus, quam ex tunicis et lumine canalium vitiatis oriuntur; ac sicut illae praecipua machinae animalis instrumenta pessumdant: ita motus in istis a sanis diversos inducunt, et eosdem nunc maxime intendunt; nunc vero infringunt, aut protinus suspendunt.

Mot. cord pervers. Scilicet *cor* musculus est multiplex, cujus fibrae, non diversim ac aliae hujus generis a stimulo fortiori aequo magis excitantur, sub minori quam par est, languescunt, et a variis in sanguine movendo obstaculis turbantur. Ubi animi affectus, convulsio febrilis, aut motus corporis violenti, sanguinem copiosum cum impetu per vasa praecipitant, et uberiorem cordi cruoris undam, quam ut istam placide amplecti, et susceptam per angustas pulmonum vias tam facile urgere queat, transmittunt: oportet sane ut major ac simul celerior cordis robusti succedat, extensa per arterias, vibratio. Ubi stimuli hoc viscus moventes

temporis ratione inaequali distribuuntur cordis motus *inaequalis* sequetur. Si forsitan diuturnior ac fortior, quam par est, hujus actio stimuli in cordis fibras continuat, aut his aequo applicatur frequentius; hujus visceris *palpitatio* et quasi convulsio, seu motus cordis vehementior, abnormis cum pulsu arteriarum non simul aucto, frequenter sano minore, hinc a sola *vibratione* diversus, locum habebit. Si flumine cruor tam exiguo advehitur ut hujus musculi vitalis cava implere, distendere non queat; motus cordis *obscurus* et *exilis* aut *tremulus*, — si unda sanguinis nova lentius aut nulla succedit; *lentus* observabitur, aut *intermittet*, aut prorsus suspendetur.

Varia autem ad cordis hos motus morbosos contribuunt, quae vel hoc ipso in viscere, vel in vasis ac partibus vicinis, vel in locis remotis, ob nervos affines consensu majore instructis, quaerenda sunt. Ubi sanguis cordis atriis, ventriculis advectus, vel istorum ob vitia organica, ob fibrarum muscularium sensibilitatem, irritabilitatem aut nimiam, aut justo minorem ob contractum aneurysma (§ 567), ob indolem

callosam, aut osseam, ob vulnus, phlogosin, abscessum, ulcus, aut suscipi, aut moderata contractione expelli omnis non potest; — ubi corpus peregrinum, polyposa, fungosa, ossea, calculosa concretio ad contractionem continuo cor stimulat; — ubi valvulae cordis, ob contractam rigiditatem duritiem, aut fere penitus connivent, aut ad latera reflexae, concretae, aut a corde solutae, vel sanguinis e corde exitum, vel refluentem ex arteriis pulmonali, aorta, cruorem a corde non satis avertunt; — ubi serum, humor puriformis, purulentus, ichorosus, sanguis ipse, pericardio inclusa, tam mole, quam indole perversa, continuo nobilissimam hanc partem lacessunt; — ubi ipsum pericardium cum corde, ob phlogosin praegressam, aut alias ob rationes, concretum, aut crassius ac durum, aut vicinas ad partes morbose adhaerens, vel adeps multus, cordis circa basin collectus, hujus musculi libertatem infringunt; — ubi cruor a dextro ventriculo per substantiam pulmonum, obstaculo quocunque, mecanico, spasmodico, praeclusam, expelli non potest; — ubi magna arteria, vel rami istius majores, aut tunicarum ex vitio arctiores,

aut polypis, tumoribus oppleti, aut exterius compressi, irruenti obicem cruori ponunt, — vel, praeter modum dilatati, vel in osseam substantiam mutati, sanguinem susceptum propellere recusant; — ubi major in partibus remotis, in abdominis praecipue visceribus, a verminibus, saburrali, venenosa materia, vel a spasmis ac flatibus, ventriculo, intestinis detentis, vel a miasmate, contagio, irritatio, cordis nervos in mutuos consensus rapit; — his omnibus in casibus oportet motum sanguinis per cordis cava, et ex istis, per vasa pulmonum et coporis universi, non parum turbari.

Non satis acute Auctores, in ea, quam *ad vasa* dixerunt, *plethora*, ad solam istorum diametrum et capacitatem, sanguini ferendo minorem, hydraulicis modo legibus innixi, respexerunt. Nec etenim sola vasorum tanti est *elasticitas*, ut cruoris quantitati moderatae, tum quieto, tum exercitato in homine, capiendae sit impar; sed maximum in vasorum *sensibilitate morbosa* est positum rerum momentum: sub qua scilicet, ut in teneris et chloroticis puellis, in juvenibus delicatulis, et literatis in hominibus videre est, cum solitis ex utero, naribus, aut venis ani forsitan profluviis cruen-

tis, tempore exiguo privantur, aut corpore vel animo quidquam commoventur, mox singula *plethorae,* qua certa non laborant, symptomata, pulsusque duros ac plenos, cum febre, *inflammatoriam* mentiente, manifestant.

Palpitatio cordis. In tantos vero motus cor ipsum, sub his obstaculis, aut stimulis excitatur: ut ejusdem *palpitatio*, *vibratio*, pectore tam nudo, quam vestibus aut stragulis obtecto, oculis non modo tactuque distingui, sed et plures interdum ad passus, ac ipsi prae foribus, thoracis, quasi a malleo intus percussi, sonus audiri bene queant. A vi cordis hunc in morem convulsi, ac suis in vicinum thoracem vibrationibus continuo arietantis, costae sua ex sede expulsae, aut sternum cum illis in tumorem extrorsum elevatum, aut haec ossea pectoris repagula, ut super incudine metallum, *extenuari*, ac demum diffrangi conspecta sint. Tantas nos quoque in homine, cui omne arteriarum venarumque omne systema inflammatum erat (§. 206), cordis vibrationes observavimus: ut regio iliaca sinistra eadem, qua pectus, vehementia in altum, sub quo vis cordis ictu exsurgeret, nec tactum aeger

sinistra thoracis ac abdominis parte, sine summo dolore, perferret. In pluribus aegrotis, ex hoc sola cordis arteriarumque vibratione insigni ac prorsus rebelli, vasorum in cordis viciniis phlogosin praedicare, et praesentem in cadaveribus ostendere potuimus; sed longe haec *cordis vibratio* distat a *motu abnormi*, quo viscus hoc *palpitat*, quin simul cum eodem convellantur arteriae.

Si, quae dictos in corde motus morbosos producunt, causae, *arterioso* applicentur systemati; hoc ipsum similes ex parte effectus, majoribus in vasis, manifestat. Hinc vigente in parte corporis a corde remota, stimulo locali, arteriae hinc inde, adinstar cordis irritati, vel solae, nunc *vibrant*, *palpitant*, *subsiliunt*, *convelluntur ac tremunt*; nunc inaequales, debiles, obscuros modo ictus, sub cordis motu sat vegeto, edunt; nunc, per magna satis intervalla, intermittunt, ac protinus pulsare cessant, et ignota cordi et sorori arteriae *asphyxia* laborant. Arteriarum.

Sunt quibus, sub bona in coeteris valetudine, inaequalis ac saepe intermittens arteriarum est pulsatio; et quibus accedente

in febribus stimulo insolito, haec in sanguinis motu vitia, ut nos ipsi quoque sumus experti, illico disparent.

Anneurysma. §. 567. Quae vero tam insignem fluidorum molem continuo movent, et tanta per spatia urgent, cor atque arteriae; haec, in humana, tot animi adfectibus exposita, certe magis, quam alia animalium in classe, non raro, et diversis a causis violentiam patiuntur, parietibus cedunt, et varios in sensus, praeter ordinem sanitatis, dilatata, partem imperii in sanguinem sui, sensim sensimque amittunt: *aneurysma*, morbum, veteribus, ob raram corpora humana secandi occasionem, vix cognitum, dixerunt. Hoc igitur est tumor ab expan-
Verum. sa, per sanguinis torrentem, morbosam in molem arteria.

A. diversitas. §. 568. Non magna, nobis quidem, ratio subesse videtur, cur *verum* hoc *aneurysma*, (§. 567) dicentes, alterum, quod magis ad *continui laesiones*, — ac sanguinis ex incisa, exesa, disrupta arteria in telam cellularem vicinam et in spatia musculorum adjacentium effusi ratione, ad

ecchymoses (§. 389) pertinere videtur, — seu *spurium*, ut speciem, eidem subjungerint. Quis etenim similem a sanguine *venoso* in cellulas vicinas effuso nascentem tumorem, quin venae diameter sit aucta *spuriae varicis* nomine dignum judicaverit? A. speciem.

Est interim, ubi laesa, per cuspidem lanceolae, brachiali, arteria, et sanguinis profluvio, compressionis beneficio, cessante, hac demum priusquam vulnus arteriae sanatum sit, sublata, aut eodem hoc vulnere, immaturo sub motu brachii, denuo distracto; sanguis de novo stillare incipiat. Nascitur tunc parvus primum, eodem in loco, tumor, qui, ob sanguinem lente in telam vicinam cellularem, a facta compressione jam quodammodo cum laesae ac inflammatae arteriae parietibus externis cohaerentem, effusum, ac in speciem folliculi susceptum, paulatim augetur, colorem cutis conservat, circumscriptus, rotondus est, compressus cedit et pulsat, vel tremit: *cysticum aneurysma* ac *spurii* varietatem vocarunt. A. Cysticum.

Huc certe pertinet tumor magnus, in viro *Placentino*, post saltum, ad tibiae anteriora non longe a genu, natus, cum osse A. Folliculosum.

tibiae arcte cohaerens, qui folliculum referebat, ac digito quoadmmodo cedens, aneurysmatis adinstar, fortiter pulsabat. Hic tumor, crure resecto, ac *Ticinum* docto a viro transmisso, dissectus est; sed nulla in arteriis vicinis laesio, se obstulit, ac ipse folliculus cum parvis modo ramulis illarum commercium alebat. Interim sanguis ex cryptis quamplurimis, in sacci crassioris superficiem internam patulis, ad hujus carum delatus, pulsationem in eodem, sine quavis arteriae tibialis dilatatione, sat longe ab ista remotus, evidentem excitaverat.

A. Mistum. Est, ubi expansum jam nimis *verum* aneurysma (§. 567), vel sponte, vel ob novam violentiam, rumpatur, et sanguis vicina in loca effusus, tumorem, *misti* sub nomine *aneurysmatis* venientem, constituat.

Mistum aliqui *aneurysma* quoque dicunt, et quidem *externum*, ubi tumor a sola membrana cellulosa arteriae *externa*, internis ejusdem duabus membranis diruptis, generatur; — *internum* vero, ubi membrana arteriae *interna*, extensa, inter duas ejusdem membranas *externas*, solutas, urgetur ac morbose distenditur. Sed primum

quod attinet, aliud certe id, quam veri aneurysmatis varietas non est; etsi cum recente hac de materie scriptore non dixerim, in omni vero aneurysmate provecto, semper internam arteriae membranam, ac tunicam musculosam esse ruptas. Ad alterum quod spectat, quam idem hic auctor existere negavit, nimis certae communis venaesectionis incautae, alteriusve laesionis arteriosae effectus est.

Est etiam, ubi vena cum arteria subtus jacente simul feriatur, et — forsitan, ubi, facto in venae inflammatae substantia abscessu, hic ipse ad contiguam arteriam penetraverit, cruorque ex ista, cum impetu ac sibilo in illam ascendens, venae parietes in tumorem, adinstar aneurysmatis communis, sine cutis colore mutato, salientem, mollem, digitisque cedentem, attollat: *aneurysmam varicosum* vocarunt. A. varicosum.

Sed haec singula complicationem magis symptomatum aneurysmatis, quam species hujus mali diversas, vel malum origine ab ipso aneurysmate diversum constituunt.

Nunc vero tum cordis, tum arteriarum aneurysma, ex una modo parte est: ut in illo, vel una, vel altera *auricula*, — *ven*.

triculus aut anterior, aut posterior, capacior sit justo; in istis, ut, vase, ab osse vicino, vel aliter magis firmato, pars ejus adversa seu liberior modo turgeat, *saccumque*, nunc simplicem, nunc divisum, — ut a costis per saccum aneurysmaticum ab invicem remotis et hoc ipsum aneurysma quasi duos in saccos dividentibus, factum esse legimus, — efformet; nunc autem cor omne, aut tota arteria in molem sana ampliorem, ac enormis interdum magnitudinis dilatatur; utroque vero in casu, arteria nunc fere rotundum, *circumscriptum*, nunc autem *diffusum* ac longiusculum tumorem producit.

Sic et aliae aneurysmatis differentiae nascuntur ratione *originis*, vel *externae*, — scilicet vel a vulnere extimas per arteriae membranas penetrante, vel a pure, ichore has ipsas exedente, ab osse fracto, luxato, carioso, a distensione, contusione, percussione, distractione, thoracis incurvatione, compressione apud artifices, aut literatos apud homines perpetua, a nixu sub partu difficili, luctatione, gestatione, a cursu, saltu, lapsu, tubarum, fistularum inflatione, clamore, cantu acuto diutius protractis, a vomitu, tussi, sternutatione, ri-

su intentis, a majorum compressione vasorum, ab iis, quibus fulciuntur exterius arteriarum parietes, subtractis, etc. — vel, cujus interim indoles plerumque ignota est, *interna*, quae nunc omne vasorum systema, nunc modo partem istius, tenere videtur. Non tam rarum est nempe, *aneurysma spontaneum* per omnem arteriarum extensionem paulatim oriri, vel uno per manum chyrurgi ablato, mox alterum, in alia arteria, externa, interna, subnasci: qui morbus vix aliter, quam ex fibrarum muscularium distantiis lateralibus, sanguinis allu-entis ab impetu, a nata hic illic *phlogosi*, ac *materiae puriformis*, in coagulum pronae, *interpositione*, praeter modum adauctis, vel interna arteriae membrana his in spatiis, ad exteriora, in speciem sacci, lumini arteriae contigui, cedente, — vel ex ipsa fibrillarum laxitate, atonia, paralysi, — vel ex continui, excepta vasis interna tunica, per causas internas laesione; interpretandus videtur. Hinc longus excitantium, vini, alcoholis, aromatum, opii, mercurii, aliorumve, quae corporis motum sat valide intendunt, simulque vim fibrae contractilem paulatim consumunt, extin-

guunt ; aut occultas arteriarum in systemate phlogoses accendunt, totamque vasorum cellularem, fibris muscularibus intermediam, puriformi materia infarciunt, distendunt, abusus, — animi pathemata hujus generis: ira imprimis ferox, aut repressa, gaudium extremum, amoris incendia diuturna, febris vehemens hypersthenica, vel ipsa inflammatio in praecordiis pregressa, motus sanguinis in parte corporis conspicua, vel ipso in corde, obstacula, ut a polypo, excrescentia, calculo, valvularum tricuspidalium, mitralium, arteriae majoris, pulmonalis in osseam substantiam conversione, membri conspicui amputatio, aortae imprimis angustatio, pinguedo cordis nimia, — hinc spasmi, dolores violenti, asthmata, dispnoea, quacunque ex causa producta, animi pathemata deperimentia, moeror, terrorque sumus, aut rodens invidia, debilitas, aut perversa constructio, dispositio *nativa, haereditaria*, aut nimio exercitio inducta nervorum laesio, — hinc denique acre, solidorum nutritioni, cohaesioni infensum, imprimis syphiliticum, potissimas aneurysmatis spontanei causas nobis sistunt.

Cum vero morbosam arteriae dilatatio-

nem aneurysma formare monemus, non igitur, quod interdum ita se habet, membranarum *tenuitas* ubique hoc vitium comitatur; sed saepius crassities istarum, in ipsius expansionis ac temporis ratione, a materia polyposa, tunicae arteriae, quo loco dilatata est, applicita, augetur; interdum sacci hinc inde ossescunt parietes; aut sanguine ac lympha per quietem aliamque rationem coactis, sibique in lamellas superimpositis, tenacibus, obducuntur, densantur, iisque vel solutis, vel ipsi parieti adhaerentibus, plus minus replentur.

Coeterum, quamvis a viro conspicuo, thalamorum *cordis* dilatationis, *aneurysmatis* nomen, ex eo, quod crustaceae sanguinis concreti lamellae desint, ac symptomata sint alia, negatum sit; nullum tamen hoc de re dubium superesse nunc potest. Hoc vero mali genus, arteriis certe, quam cordi communius, frequentius *auriculas*, quam ventriculos cordis, — atque anteriora magis hujus visceris cava, quam opposita, afficere videtur. Alii, ventriculum *posteriorem*, licet magis robustum, prae altero, — ac auriculam *dextram*, prae sinistra, aneurysmate tentari monuerunt.

Pro utraque assertione, exempla cumulantur: quae singula difficile est sat aequum ad calculum reducere. Sinistri cordis ventriculi et auriculae annexae aneurysmata diuturna, facile ventriculo auriculaeque dextris vim inferunt; ac, vice versa, dextra cordis auricula in aneurysma dilatata, aortam vicinam aliquando sua mole attingendo, eandem compressit, distorsit, sanguinisque ex cordis ventriculo sinistro effluxum haud parum praepedivit. Ex arteriis, si de illis, quae laesioni externae subjectae non sint, est quaestio, frequentius *aorta* imprimis, quo loco in *arcum* inflexa, descendere incipit, nec non rami illius majores, aneurysma patiuntur. Arteria *poplitea* frequentius, quam externae aliae arteriae, a vero aneurysmate corripitur. Interim vix ulla, vel quidquam conspicua, habetur, quae aneurysma non subinde contraxerit, arteria; nec aetas, nec sexus conditio, hoc a vitio immunes dicendae sunt; sed ipso adeo in *foetu* non tam rarum est aneurysma ad cordis auriculam reperiri, atque tum ista, tum maxime ventriculus posterior, hinc inde locum ac veluti foramen pellucidum ostendunt: quo fibrae mani-

ſeste dehiscunt, ac solis membranis, interna, et externa, quibus sanguinem contentum coerceant, infirmo nimis, pro vita longiori, repagulo, cohaerent.

§. 569. Aneurysmatis *effectus*, pro partis ab eodem prehensae dignitate, positione, pro causae agentis, et pro aucti voluminis ratione, diversi sunt. Ob summam *cordis* in coetera imperium, summa quo quae ex illius aneurysmate, quo vel ad ipsam hujus visceris substantiam, vel *coronarias* ejusdem ad arterias est, vitae incommoda redundant. Aneurys. effectus.

Non omne interim cordis, aut sinuum auricularumque volumen consueto majus, *aneurysmatis* mox nomine est dignum; sed mira est visceris illius quoad habitum externum, magnitudinem, pondus, propriique contextus firmitatem, varios apud homines diversitas: quin igitur effectus, quos tamen necessario, in sano non minus, quam aegrotante in homine, haec singula inducunt, satis innotescant. Nunc etenim, non paucis in cadaveribus, cor exile, ponderis exigui, et quasi *tabescens*; — nunc vero amplum, torosum, grave, et utroque in Cor voluminosum.

casu mox laxae, mox vero firmioris consistentiae, quin aut vitae auteactae, aut morbi, quo istam amiserant, historia, aut corporis totius constitutio diversa, tam insignis uno ac primo simul in viscere, differentiae rationem offerrent, non sine aliquo stupore conspeximus. Est quidem certa, nec satis intellecta, et viscerum aliorum, ut hepatis, splenis, sine morbi evidentis ac proprii apparatu, ac sine vasorum obstructione, in majus consueto augmentum proclivitas; nec semper sine partis contiguae confiniis simulque officiis infractis, illorum extenditur imperium; sed *cordi* certe major coeteras in partes, quam ut aliquid vel addi, vel demi, sine labe totius, queat, concessa est dominatio; et in hac cordis ad arterias, aut istarum ad illud, — et singulorum vasorum ad sanguinem proportione mutata, latent magna temperamentorum non minus, quam certa multorum in morbos de vi nimia vitali testantes, vel contrarios in adfectus, indelebilis dispositio, et aneurysmatum, profluviorumque multorum prima rudimenta. Non sine omni rationis fundamento *cor magnum*, ut virtutis eminentis synonimon ad nos usque pervenit; et si

maxima functionum omnium libertas, mentisque ipsius felicior dispositio, a prompto cruoris per organa sensoria decursu, ac singularum perfectione secretionum dependeant; oportet sane quamplurima *cordi vegetiori*, quae aliis principiis tribuuntur, adscribi. Coeterum cordis, volumine ac pondere, quascunque ob causas, aucti, profundior plerumque, deorsum extenso diaphragmate, positio, pulsatio est: quod *cordis prelapsum*, dixerunt. Ex parte cordis in *osseam* substantiam conversa, non modo pulsus intermittens, dolorque sub costis sinistris; — sed et *vomitus* assumtorum, ex compresso per cordis partem osseam diaphragmati impositam, ventriculo, originem sumpserunt.

Hinc arteriarum, quae ex corde proficiscuntur, extensio, capacitas, divisio, libertas, quae viribus istius respondeant, et neque cedant nimis, neque imperent, morbum hoc in systemate organicum, ut vocant, non facile admittent; sed conspicuae mox turbae sublatum in utrisque aequilibrium sequentur, nec aliam originem aneurysmatum cordis in prima hominis aetate frequentia, quam vasorum corpusculi hu-

mani brevitatem, ac nimias, quas cordi opponunt, resistentias, vel congenita in cordis structura vitia agnoscere videtur. Pericardii cum corde concretionem, morbosamque crassitiem, duritiem, positionem cordis iniquam, unde motus hujus visceris praescriptus impeditur, pinguedinem nimiam cordis circa basin collectam, steatoma, vomicas, abscessus, in cavo pectoris, mediastini exorta, thoracis osseae conformationem perversam, subclaviarum axillariumque arteriarum exiguam diametrum, *aortae* aneurysma induxisse, — hujus magnae arteriae angustias, aneurysmata, polypos, palpitationes diuturnas, sanguinis torrentem cohibendo, cor ipsum dilatasse, — quae spiritum cavo pectoris, sub nisu fortiore, includunt, aut cruoris per pulmones contractos, compressos, infarctos, transitum diutius impediunt, haec sinui cordis anteriori et auriculae, vel et cordi universo, violentiam intulisse, complura in fastis medicorum adnotata testantur exempla.

A.cord.et aortae effectus. *Cordis* vero dilatati haec vitia, prout vel sinum, auriculam, ventriculum anteriorem, vel posteriorem occupaverint, oportet quidem ut distinctos ac proprios cuique

speciei effectus, sub suis, initiis, producant; sed fatemur dolenter, vix ullos ex istis, qui satis certa significent, nec saepe ex aliis longe morbis descendant, a medicis intelligi. Interim applicita thoraci, ad anteriora converso, manu, vel aliquis et insuetus hic motus, vel nullus, — palpitatio aliqua, interdum vehementissima, vel nulla, — licet signa aneurysmatis in praecordiis haerentis coetera non desint, sentiuntur. Pulsatio diuturna, insolita, vibransque, respiratio difficilior promtiusque sese manifestans, anxietates majores, — aut *auriculae*, aut *ventriculi sinistri*, aut *cordis* totius, aut *aortae* aneurysma, — motus vero insolitus, vel nullus in praecordiis, vel talis, qui nullam, nisi venarum jugularium pulsationem sive fluctuationem diuturnam, animi deliquia frequentiora, inducit, — *venarum cavarum* in cordis viciniis, aut *auriculae*, aut *ventriculi dextri*, aut *arteriae pulmonalis* dilatationem non raro, aut saltem vitium aliquod, cujus sedis in cavis dextris cordis sit, significant. Tanta vero in cordis, arteriae magnae, vel majorum ex ista ramorum aneurysmate est pulsatio, vibratio tam insignis, ut vel auribus adstantium percipi,

et a spatio longinque oculis distingui non raro queant; ut claviculam, tam firmis ligamentis cum sterno junctam, ex articulo coegisse, ac sternum coeterasque, vel seorsim vel simul, ut de corde *palpitante* alibi jam diximus (§. 566.), in magni speciem tumoris elevasse, fregisse, sint visae.

Sed alium aneurysmatis, tum cordis, tum alterius majoris arteriae effectum in *ossa* vicina propius tetigisse juvabit. Non raro scilicet haec ipsa, vel vivente aegroto, a contiguo aneurysmate consumi, et conteri, confringi, vel quasi carie destructa, a morte cernuntur. Ossis sterni, ab arcu aortae dilatato, magna ex parte destructi, et cutis superimpositae, cum interitu aegroti celerrimo, disruptae, nos bina in *museo pathologico ticinensi* exempla conservavimus, ac plura ab aliis descripta sunt. Ipsas adeo dorsi vertebras, ad spinalem fere usque medullam, consumtas esse, ex fida observatione habemus: ut male, non pauca aneurysmata ex ossis arteriae vicini carie, quae saepe *effectus* illius modo est, venisse sit dictum. Nec certe *caries*, cum ossa ex aneurysmate laeduntur, *vera*, plerumque hic subest; sed ictu vehemente arteriae di-

latatae, qui totius locum ossis semper eundem arietat, hic idem, ut gutta cavat lapidem, contunditur, ac tenuem in lamellam extenuatur. *Cartilagines* huic magnae aneurysmatis violentiae restitisse, ac suam integritatem elasticitatis, qua instructae sunt, beneficio conservasse, conspectae sunt. Cum interim hae vires ad ossa confringenda sine dubio sufficiant; fateri simul oportet, ossis ita perfracti cariem, et causas istius, non ubique deesse. Scilicet pulsationis ac vibrationis in arteriae loco dilatato vehementia, tum ossis contigui periostio, et vasculis nutritioni osseae substantiae dicatis, infensa est tum ad morbosam secretionem haec ad loca, et ad saccum aneurysmatis, contribuit. Multa nempe latentem in membranis arteriae quamplurimum extensis *chronicam* quasi *phlogosin*, ostendunt; ac dolor sub fine aneurysmati accedens, ac junctus subinde externis tumoribus rubor, haec ulterius confirmant: quo certe rerum sub statu inique secretus humor, tum ossa vicina, tum ipsum aneurysmatis saccum arrodere, consumere, ac ut citius hic ipse rumpatur, disponere potest.

Ex cordis vero praeter modum dilatati,

et arteriae majoris, aneurysmate correptae positione ac sede, non minora in partes et viscera vicina: ex istorum compressione laesisque functionibus, discrimina redundant. Sic a corde, vel sacco aortae aneurysmatico praemagnis, in vicinos pulmones, tam pondere, quam mole agentibus, tussis inanis, continua, dispnoea, anxietas insignis, sub decubitu in dorsum plerumque crescentes, pectore antrorsum inclinato aliquomodo, sub initio, sopiaendae, impedita in nonnullis deglutitio, somnus interruptus, laboriosus, difficilior sub motu corporis respiratio, molestiae, doloris, sub sterno, ad scapulam sinistram, ad dorsum brachiumque sensatio, aut stupor in isto, pulsus parvus inordinatusque, sanguinis per tracheam rejectio in aliis, hydrops pectoris, nec minus vertigines, insultus apoplectici, paralyses, convultio, extremorum frigus, syncope, ac tandem suffocatio sequuntur. Sub tantis vero causis malorum, interdum haec singula *remittere*, aut quasi ex toto *disparere*, ac novae spes vitae concedi observantur; quae interim mox novo ac fortiore insultu, deletur, aut ipsam in mortem commutatur.

Frequentius autem aortae, ramorumque

istius, aut arteriae pulmonalis membranae, cum ad summum jam gradum dilatatio ascenderit; praevio sat saepe dolore acutos ex improviso *rumpuntur*, et plurimus mox cruor in loca vicina, vel in partium cum sacco aneurysmatis concretarum cavitates, in pericardium, tracheam, brunchia pulmonis, oesophagum, — ad cavum abdominis, in ventriculum, intestina, vel inter mesenterii, ut experti sumus, laminas sub morbi longe alterius facie, et cum celerrimò aegrotantis interitu, profunditur. Arteriae magis a corde remotae, externae, sanguinem, diruptae, musculorum cellulosa inter spatia eructant, et *spurium*, ut appellant, et cujus nos chyrurgis disquisitionem et curam relinquimus, *aneurysma* conspectui produnt. Vidimus arteriam brachialem sub venae sectione simul sauciatam, ac *vero* sensim *aneurysmate* correptam, quin evidens tunicarum laceratio contigisset, *sanguinis quasi rorem* subtilem, per cutem, a maximo tumore non minus extensam, plorasse.

Sed antequam talia contingant; tum in cordis, aortae, tum aliarum arteriarum in cavis dilatatis, *lymphatica coagula*, quae vel sacci ipsius, ut diximus, formam in

lamellas sibi superimpositas concreta, assumunt; — vel in variae figurae, magnitudinis, extensionis, densitatis, *polypos* (§. 572), nunc libere his in antris fluctuantes, nunc internae istorum superficiei adhaerentes convertuntur, succrescunt. Hi polypi, tam stimulo, quem loco arteriae dilatato, sensu necdum omni per *pseudomembranas* spoliato, inferunt sacci, ac reliquae arteriae; quin cordis ipsius aliquando, vibrationes fortiores excitant; quam sua, qua truncum arteriae coarctant, mole, quod sola jam vasis dilatatio partem efficit, crucris per reliquam arteriam motum infringunt, pulsationem arteriae a sacco exeuntis imminuunt, debilitatem, atrophiam in membro affecto suscitant; aut prorsus intercepto sanguinis per arteriam fluxu, nisi alia hunc parti vasa suppeditent, pulsationem vasorum, calorem, ac sensum omnem in ista extinguunt, lethalemque gangrenam inducunt. Hos interim effectus ab imprudente tumoris per manum inexpertam vexatione, decubitu in illum, ac polypi fluctuantis, ex sacco aneurysmatis in contiguam arteriam recessu, provocari, ac ipsam adeo mortem subinde induci, exempla funesta,

monstrarunt. Docuit quoque observatio, aneurysma aortae praemagnum, quod sternum inter costasque sat diu comparuerat, vitae ultimo sub mensae, sese visui tactuive, — scilicet mutata, a sacci pondere, tumoris positione, subtraxisse. Facile quoque est, aneurysmata, dissoluto, sensim coagulato ac inter polypi lamellas haerente, vel alio sanguine, praecipue si vera inflammatio in vicina aneurysmatis orta est, *abscessuum* similitudinem assumere, et chyrurgos minus cautos, locique arteriis conspicui instructi, et causarum praegressarum immemores, ut tumorem adperiant, cum lethali effectu, inducere.

§. 570. Ex his (§§. 568. 569.), quam gravis, quamque simul obscurus sit morbus *aneurysma*, satis elucet. Diagnosis

Externum quidem cognoscitur, si causis huius mali, quas diximus, praegressis, tumor, loco, quo conspicua arteria decurrit, ex fundo arctiore in saccum assurgit, et pulsationem cum illa cordis conspirantem, manifestat; si hic tumor, a cutis consueto colore, saltem a principio, non abludens, sub levi pressione, vel ipsa arteria A. externi.

tumorem adeunte sat fortiter compressa, evanescere, vel minui, — cessante vero pressione, cum sibilo, vel strepitu aliquo interdum, redire solebat, aut adhucdum solet; si arteriae a tumore decurrentis pulsatio exilis et simul inaequalis est; membrum vero, hac sola forte arteriae instructum, pallescit, frigescit, oedoematosum laxumque reddi observatur. Sed facile sub adulto jam aneurysmate, ubi densae, et polyposa materia infarctae sunt vasis effecti maembranae; ubi sacci aneurysmatici fibrae jam omnem, quo, stimulo respondeant, irritabilitatem amiserunt; ac tandem ubi cordis jam major subintrat debilitas, pulsatio, ac digito cedens mollities tumoris disparent. Subinde ex sacco aneurysmatis enormiter extenso, ac simul tenuiore, sanguis contentus pellucet, et, ut nos ipsos conspexisse jam monuimus, exsudat; aut vascula cutis distracta, inflammationem, suppurationem, vel adeo gangraenam, concipiunt, ac praecipua sic aneurysmatis signa, nisi prima in morbi principia attentis, aufugiunt.

A. interni. Sed major sub *interni* aneurysmatis suspicione, diagnosis difficultas nos premit.

„ Praecordiorum quidem aneurysmata, ut verbis gravissimi hac de materia scriptoris, quae supra docuimus, confirmemus, plerumque ab universali quadam, et quasi spasmodica, arteriarum adfectione, quae postremo in corde, aut summus in vasis determinatur, incipiunt. Hoc sit, ut aegroti utplurimum de vaga, atque huc illuc per collum, et artus errante arteriarum palpitatione conquerantur. Mox intra pectus malum constitit, saepe tussis urget, cor salit, et gravius pulsat; mox sepultus, ac brevi fugitivus corripit dolor, qui postea pertinacius haeret, et modo ad alteram scapulam, claviculamque, modo per brachium, quandoque usque ad cubitum propagatur. Tandem profunda persentitur pulsatio, elevantur alicubi costae, aut sternum, coeteraque succrescunt gravia et prorsus miseranda atrocis hujus mali phoenomena, subita utplurimum morte terminanda. " — Pulsus etiam, *internis* sub aneurysmatibus, utplurimum, ob sanguinis iter a corde in arterias, per polypos, aliaque obstacula, impeditum, contractus, renitens, convulsivus, et intermittens, praecipue viciniore in brachio, sentitur. Sub decubitu in par-

tem vel istam, vel illam, imprimis supino, a corporis exercitio, vel a febre, plerumque haec symptomata increscunt, ac frequens functionum sensorii communis suspensio, interdum convulsio, paralysis succedunt. Interim complures sunt morbi, ab aneurysmate non parum diversi, sub quibus non minus haec signa occurrunt; vel ista sub ipso aneurysmate, sat diu distingui non queunt. Fortissima cordis, aortae descendentis, vel ramorum istius principalium pulsatio haud raro in morbis spasmodicis, flatulentis, apud hypocondriacos, hystericas, — sub aliquo tumore, aut scirrho pancreatis, mesenterii, vel alio, haec vasa comprimente, sentitur: quin igitur sectio pathologica praecipitem medicorum de latente aneurysmate sententiam confirmet. Interdum steatoma, abscessus sub sterno delitescens, hoc ipsum elevare, exedere observatur. Sub ipso aneurysmate interno, arteriarum coeterarum pulsatio saepissime, ac per omne vasorum istorum systema est *vehemens*; aut sub magno jam malo, licet debilis, naturali tamen ordine absolvitur. Vel sola cordis *moles* ad triplum aucta, cum *pericardii adhaesione*, in puero, ventriculi

et pectoris oppressionem, cibi solidi sub esu crescentem, somnum perturbatum, dispnoeam, tussim siccam, sinistri thoracis dilatationem, costarum elevationem, palpitationem in cordis regione vehementem, anxietatem, suspiria, decubitus in dorso latereque dextro difficultatem, cum pulsu debili, sed nec celere, nec inaequali, tandem vero inordinato minimoque, ultimo hydropem, ipsamque mortem, *sine ullo aneurysmatis* vestigio, induxit.

§. 571. Non esset, cur de *causis* aneurysmatum, post illas, quas hucusque tradidimus, plura moveremus; interim juvabit hoc obscuro de morbo nec ea hic reticuisse, quae ex sola ratione ac symptomatum ex indole deducta, experientiae ipsius adhuc fulcro indigere videbuntur. Causae aneurysmat.

Ac primo quidem, quod partim vir eximius jam monuit, aneurysmata *interna*, *spontanea*, quae, aut simil, aut unum post alterum, pluribus in locis, sine causa manifesta, comparent, plerumque *systematis arteriosi totius*, — vel malo ad certam modo partem extenso, saltem non raro, primae, seu *congenitae structurae a vitio*.

modo temporis spatio magis magisque evoluto, morbum constituere censemus.

Ad alterum quod spectat, cum omnes, ut credimus, praeter unum, scriptores, causum *veri* aneurysmatis, in arteriae adfectae *laxitate* quaesiverint: nos certe, quamvis istam, ipsamque fibrarum muscularium arteriae *paralysin*, contra summi quondam viri opinionem, ut causam interdum subesse, conspicuis exemplis inducti, admittamus; plerumque tamen aliam, et contrariam laxitati originem aneurysmata, — tam ea, quae ex causis internis procedunt; quam partem illorum, quae causis externis adscribi oportet, majorem, habere putamus.

Scilicet ab eo, quo primum *arterias* venasque internam ad faciem tam frequenter, vel sponte *inflammari* conspeximus, tempore, — et ab eo, quo, alterius industria viri sauciatas alicubi venas phlogosin conspicuam non raro concipere, suppurari, intelleximus, dubium nobis superesse non potuit, morbos vasorum complures, hucusque nequicquam intellectos, hac sola ex origine, tam acutos quam chronicos, scaturire. Ad hos utique, nisi omnia nos fal-

lant, *aneurysmata*, — non certe omnia, sed plurima saltem, spectare videntur.

Ac revera, si quis illa, quae complura aneurysmata praecedunt, comitantur, sequuntur, consideret; fateatur is oportet, singula docere; quod *phlogosis arteriae*, quo loco dilatata est, — vel causa, vel effectus tumoris ea fuerit, — vel maxime conspicuum aneurysmatum multorum phoenomenon constituat.

Praecedunt aneurysmatum tumores non paucos, injuriae externae, nec non causae internae (§§. 567. 568. 570.) quae principium vitale stimulando, arteriae ut partium aliarum, *inflammationes*, in floridis maxime ac robustis hominibus, excitare sufficiunt. Sequuntur has causas in multis, *dolor*, haud raro *acutus*, diuturnus, ad locum eundem, quo arteria in saccum citius aut lentius dilatatur, rheumaticis non absimilis. Sub interni aneurysmatis generatione, universalis hinc inde arteriarum adfectio, levis et vagus dolor, ardores, molestiae sensus, occurrunt.

Comitantur aneurysma jam factum, vel oculis conspicuum, vel ad interna latescens, pro sede, extentione diversis, tum-

dicta symptomata, tum vibratio ingrata vel modo ipsius tumoris, vel universi, apud alios, arteriarum systematis. Haec *constans* aneurysmatis *pulsatio*, vibratio, cum *debilitatis* in parte solida majoris hypothesi non satis conspirat; ac licet ipsa in *chlorosi*, cor utique, sub scalarum ascensu, aliisque a causis, vibrationem sat fortem experiatur, non tamen perpetuum semperque aequalem cruoris motum haec sistit; cum interim in exiguo aneurysmatis tumore, se quasi *cor novum in ipsa arteria collocatum* manifestat. In plurimis, qui aliquo jam tempore subsistunt, aneurysmatum saccis, ut aliis in partibus a phlogosi vexatis contingit, materia, ex lympha coacta conflata, subnascitur; pseudomembrana ex pluribus lamellis sibi superimpositis composita, parietes vasis internas obducit; alia, informes in massas coacta, ab istis pendet, vel libere cruento in lacu suspensae quiescit. Hucusque a sanguine hoc in sacco collecto, ob concessam sibi quietem; polyposam hanc materiam, ac pseudomembranas generari est creditum; sed nimius est advecti cruoris per communicantem cum sacco arteriam impetus, — tumoris est ni-

mia, et reciproca in sanguinem ab arteria vectum vibratio, quam ut quies coagulo spontaneo necessaria, ac nequidem sufficiens, tam facile supponi hic queat. Sanguinem per annos in folliculo sub mento collectum (Haematoma) quin coagulum subivisset, alibi descripsimus; atque tum loci calor, tum continua cruoris contenti renovatio motusque perpetuus, vix prius, quam sub synope aliqua, sub ultimis vitae momentis, vel sub maxima sacci dilatatione, lympham a cruore separari, ac in massam polyposam coire permittent. Hinc pro phlogosis, vel acute, vel chronicae, vel localis, vel hypersthenicae, vel asthenicae, ad internam arteriae tunicam latentis, effectu (§§. 128. 133.), puriformem hanc, in sacci confiniis haerentem, et in pseudomembranas tam pronam materiam habemus: qua, copiosis jam condensatisque lamellis, parietibus arteriae apposita, ac sensu istius, tam ipso hoc tegmine, quam fibrarum extensione infracto, sacci vibratio, modo novo ac fortiore a stimulo reditura, suspenditur; vel, penitus oblato vitali illarum principio, in totum extinguitur.

Sequuntur aneurysmata, praeter enu-

ciata symptomata, — non *placida* cruoris ampliora in spatia *effusio*; sed *impetuosus* continuo, ut ad loca inflammata solet, humoris purpurei *affluxus*, ac perpetuum tumoris pulsantis incrementum. Sub isto, non infrequens est cutis, aneurysmati, imposite, *rubor* ac *phlogosis*; nec desunt *abscessuum*, super isto tumore arteriae, in tunica adiposa natorum, et *gangraenae* exempla: quae certe, cum lenta sit pellis extensio; non istius, sed inflammationis a vase dilatato in telam cellularem vicinam transeuntis, effectus sunt. Accedit, quod humor ex sacco aneurysmatis exsudans (§. 569.), non minus ac ille, quam, ut frequentem inflammationis effectum, descripsimus (§. 125.), infensam partibus vicinis et ossibus indolem manifestet. Sed et ipsam ad superficiem aortae internam, lamellis osseis obsessam, *ulcera* reperta sunt; ac saepe hac in sede aneurysmatum, *erosionis* vestigia, — quae non ubique osseis arteriae morbosae ex *spiculis*, hanc ipsam suo sub motu laedentibus, derivanda sunt, — non aequivoca haeserunt.

Cum in erim natum arteriarum in sinu incendium pro causa multorum aneurysma-

tum potiore agnoscimus; non igitur hypersthenicam ubique, sed asthenicam plerumque, alias vero modo localem inflammationis arteriosae esse indolem supponimus. Sub ista, ut ex phlogosis membranacei canalis cujuscunque historia patet, *puriformis* copiosa est materiae generatio: quae materia ad superficiem non minus canalium, quam in telam tunicae cellularem, exprimitur, ac mollem sub initio his in cellulis infarctis pultem, extensionis capacem, — lapsu vero temporis *rigidiorem*, et qui, fortiore cruoris ab impulsu, facilius *rumpatur*, saccum arteriae constituit.

Duplicem hinc aneurysmatum spontaneorum, totius systematis ex vitio venientium, originem admittimus: quarum una, quod jam *Archiater Romanus* notavit, ex causis fibras stimulantibus, et aucto praeter modum, unoque vasis in spatio, principii vitalis, cum inducta abhinc phlogosi, vigore, — altera ex causis deprimentibus, atque ex stimulo nunc minore, nunc majore, quam par est, seu asthenica arteriae ex phlogosi, procedat. Quod vero ex causa *locali* oritur aneurysma, illud, nunc congenito cordis, arteriarum ex vitio natales tra-

hit (§. 568.), nunc vero ex arteriae structura, a causis laedentibus varium in modum adfecta, mutata, derivandum est.

Polypi. §. 572. De *polypis*, vasorum adfectione, jam plura exposuimus (§§. 561. 565. 566. 568. 569. 570.) et sicut illi, morbi alterius praegressi *effectus* esse solent; ita cum semel adoleverint, horrenda symptomata, etiamsi hanc veteres originem malorum prorsus ignorasse videantur, et ipsi producunt. A figura, quam refert, vermis aquatilis, vel *sepiae octopodiae L.* appellatus est *polypus*, nequaquam cum *excrescentia* circumscripta membranac mucosae narium, pharyngis, vaginae, uteri, etc. cujus, eodem sub nomine, alia est indoles, confundendus.

Est autem *polypus*, lymphae, in cavis canalium morbose secretae, adversum functionibus istorum, coagulum. Sedem haec concretio figit primum, vel ipsis in ductibus sanguineis, vel aliis, quibuscunque in cavis, in quibus morbosa secretio lymphae praegressa, nec satis haec educta est. Interdum polypus ex primo, in quo natus est, loco, in cavum vicinum, cum isto commu-

nicans, ut ex pelvi renali, per uretheres, in vesicam urinalem, ex sacco aneurysmatis, in liberam arteriam, defertur. Alias, cum tunica cavi interna cohaeret, ac firmiter connascitur; vel cruore circumseptus, fovetur, Varia est polypo forma, — extensio, pro cavo, quod occupat, multiplex. Ex cordis auriculis, non raro vicinum in ventriculum, — ex isto, in arterias contiguas; longissimos interdum per tractus, — tot caudis, quot ramis arteriae, venae, recipitur, instructus, extenditur. Mollis ab initio, et ex tremula gelatina confectus, a canalis, vel a sanguinis alluentis actione, nunc arteriae, venae, sinuum cerebri, tracheae, bronchiorum, intestini ad latera, in *pseudomembranas*, ex totidem lamellis, ceparum in modum concentricis, compositas, densatur; — nunc *tubuli* in formam, qui sanguini, aeri, urinae, transitum largiatur, concrescit, ac interdum, aut vermis sub imagine, ex vesica, aut arteriae sub aspectu, ex bronchiis, aut, intestini sub forma, ex ano rejicitur. — Nunc in *massas densiores*, inaequales, vel cavo, in quo haeret, conformes, tot ex stratis membranaceis, sibi mutuo incumbentibus, ad cen-

P. ramosus.

P. membranaceus.

P. tubulosus.

P. informis.

trum firmioribus, constantes, efformatur. Color polyporum, pro varia concretionis aetate, ac pro varia secretionis morbosae ratione, nunc ex albo flavescens, nunc albus, ac distinctis in punctis splendescens, nunc, cruoris portiore adhuc aliqua, lymphae coactae permista, vel inclusa, rubescens, vel sanguinis quasi filis, lamellas inter decurrentibus, distinctus est. Consistentia polypi, tam pro lymphae in coagula nisu minore, majore, quam pro temporis ratione, et pro vasorum, a quibus illa solidiorem in massam compingitur, diversa occurrit. Vasa quidem sanguinea, arteriarum venarumque in polypis hucusque non vidimus; sed talia a nobis in *pseudomembranis*; recentibus licet, conspecta (§. 186.) ac plures ante annos, *Ticini*, expertas per manus cum hydrargiro injecta, et *museo pathologico* commissa, faciunt, ut illorum in polypis canalium superficiei adhaerentibus generationem, ut facilem, concedamus.

Causae. Non tam facilis est, ac pridem credebatur, coaguli in lympha morbosi explicatio. Polypos ex sanguine, sub ejus *motu* vel plurimum *imminuto*, *intercepto*, vel prorsus *cessante*, — sub *caloris* naturalis

conspicuo *defectu*, — sub *aeris attactu*, nasci, est dictum. Clarorum interim virorum instituta hac super re experimenta, hanc non penitus fundatus esse opinionem docuerunt. Qui aqua submersi, vel alia ratione in asphyxiam inciderunt, his immotus quidem diu haesit, sed non coactus fuit sanguis. Vena jugulari, utroque fine ligata, canis vivi e jugulo resecta, et glaciei posthinc commissa, e gelu quidem contentus cruor coivit; sed calore eidem restituto, pristinam hic illico fluiditatem acquisivit. Facilius sub antlia pneumatica, quam sub aeris attactu, cruor coivisse est visus. Etsi vero haec ita se habeant; virium tamen vitalium, quae massam humorum coire impediunt, ipsas ad leges, pars lymphatica istius partim solidescit, et quae ex solidis detrita, consumpta, laesa fuerunt, resarcit. Quemadmodum vero morbi sunt, sub quibus corporis nutritio, ac solidae adpositio materiae fere omnis arcetur (tabes, atrophia, marasmus (; ita sub aliis, haec ipsa in parte una, prae aliis, abundat, et omnis fere lympha in illam deponi, et, quin forma, lumina vasorum, aut functio ejusdem tollantur, coire observatur (Physconia, mo-

les aucta). Alii sunt morbi, a quibus lymphae coagulum, ut a morte subitanea, fulminis ab ictu, a ventriculi contusione violenta, sub priapismo, etc. impediatur. Sunt alii, in quibus, ut in *gangraena*, sanguis illico in vasis adfectis condensatus reperiatur. Atqui cum sanguinis fluiditas, a virium vitalium imperio, cujus effectus est motus humorum, pendere videatur; tam parum tamen, hoc ipso vix non in totum sufflaminato, illa ubique mox perit: ut non modo in asphyxia diuturna, in animalibus a gelu duras quasi in massas coactis, ut diximus, — sed ipsam adeo interdum post mortem, substitisse, conspecta est. Nec minus habentur morbi, sub quibus, vel ante, vel promptius post mortem, cruoris contingat coagulum; ut igitur nec vires vitales quidem ab isto semper quemvis defendant; nec illarum defectus, sanguinem coire ubique mox jubeat. Partium, quae sanguinem constituunt, globulorum rubrorum, seri, et lymphae ab invicem separatio, istius quidem coagulum promovere est dicta; sed ipsa haec *separatio*, effectus, non causa, dicenda est; nec in parte *viva*, tanta sanguinis in partes suas divisio, quanta qui-

dem ad polyporum generationem requiritur, quia alia subintrent, expectanda est. Nobis interim videtur, lymphae partes, quae solida resarciunt, praeter suam a cruore et a sero separationem, et in loculis, quibus susceptae fuerunt, condensationem, vix aliquem requirere. Aliud vero de *morboso* lymphae coagulo ac polyporum de genesi dicendum esse, credimus, ut quae, nisi perversam lymphae: qualis sub partium inflammationibus contingit, secretionem pro origine agnoscat, hanc ipsam nos protinus ignorare ingenue fatemur. Non tam *chemica* principiorum diversorum, oxygenis, alcoholis, acidi mineralis, veneni, contagii, — quam *stimulante* istorum in solida actione, polypos ex lympha, his satis custodita, produci, verisimile nobis videtur. Hinc, si frequens animi deliquium, asphyxia, terror pavorque summus, frigus febrile extremum ac multas in horas, ut *algida*, *perniciosa* in febre, protractum, aneurysma, varix, valida arteriae compressio, constrictio diuturna, pulmonum infarctus, aut sanguinis per eosdem decursus impeditus, aer frigidus ad uterum cruentum a partu, aut vulneri admissus, lymphaticas con-

cretiones ac polypos produxisse sunt dicta; haec magis de causis, quae illa ipsa primum induxerunt, dicenda esse videntur.

Qui polypos *vivente* in homine nunquam, sed modo post *mortem*, generari dixerunt, hi, quamvis de plurimis, in corde ac arteriis concretionibus ab obitu repertis asseri hoc queat, ultro quam par est, negando processerunt. Evidens polyporum in homine vivente existentium, ex iis, quos saccus aneurysmatis, jam pulsare cessantis, tam saepe, vel ipsum ad tactum, circumdat, quorumque in cavum arteriae tam plena est periculi reversio (§. 569.), argumentum desumitur. Alterum, quod has lites componat, ex ipsa aneurysmatis polyporum praegnantis excisione chyrurgica habetur. Nec minus ligata duobus in locis animalis arteria, lympha sanguinis eidem inclusi, brevi mora in polypum concrescit; ac eadem in cruris humani arteria, amputatione peracta, per fascias munita, non multos post dies contigisse sunt visa. Post mictum cruentum, post haemoptysin, non raro ex sanguine in vesica urinali, in bronchiis collecto, concretio polyposa formatur, et magno sub labore interdum expellitur. Nec

facile, cum alia praegressorum symptomatum in morbi historia, aut in cadavere ratio non subest, ac durior, exsucca, fereque tendinea concretio, arctissime cum cordis aut arteriae superficiei interna connexa in conspectum se prodit, de morbi origine hoc ipso ex polypo, dubitare prudenter quis potest.

Quamvis vero haec ita constituta sint; non tamen ideo *polypi interni* tam certa sunt symptomata, ut illius ex istis praesentiam asserenti, non magna in judicio errandi praebeatur occasio. Praecipua, quae auctores signa polyporum in praecordiis haerentium commemorant, sunt: istorum angustia, dispnoea, minori corporis sub motu adaucta, cordis tremor, palpitatio, spasmodicus ad sternum, vel fixus in cordis regione dolor, pulsatio carotidum, subclaviarum vehementior, torpor brachii ex latere adfecto, pulsus in eodem obscuritas, motus arteriarum nunc parvus, tardus, nunc vibratus, sed maxime inaequalis, ac saepe intermittens, quasi aquae corde cadendis, ipsius aegroti ab auribus percepta sensatio, lipothymia aut syncope frequens, et pedum P. effectus.

oedema. Sub polypo in *dextris* cordis caveis, quod frequentius a morte observatur, haerente, pulsus arteriarum vibrantes esse, aut minus exiguos, ac interdum frequentes, — jugularium venarum distensionem, fluctuationem, faciei ruborem, livorem, sopores, apoplexias occurrere, — concretione in corde *sinistro* defixa, pulmonum a cruore infarctorum signa, dispnoeam, tussim, haemoptysin subinde, pulsus obscuros et exiles, inaequales, et intermittentes adesse, est dictum. Sed quantum haec singula ab ipsa refutantur experientia! ut quae toties in illis, qui polypi nequidem vestigia in cadavere offerebant dum viverent, accusata fuerunt; aut, polypo, haud exiguo satisque duro, in uno, aut utroque cordis in cavo post mortem stagnante, nec uno quidem excepto, defuerunt. Certe, quae ipsa aneurysmata, quae hydrothoracem, pericardii hydropem, aut arctam cum corde cohaesionem comitantur, symptomata, ea cum dictis polyporum indiciis quoad plurima conveniunt; ac si multa ex illis adesse, — potissima ex istis deficere videantur; *suspicari* quidem polypum vasorum

aut cordis, — sed minime ut certe praesentem asserere, licebit.

P. Cavor. visceral.

Clarior longe, et certe frequentior est polyporum multorum, qui aliis, quam *vasorum* in cavis, ex iisdem principiis, nascuntur, proventus. Post *haemoptysin* non raro, ex lympha in bronchiis concreta, polypi, istorum figuram, — vel cavi si fuerint, sanguine, in medio ipsorum non ita pridem haerente, liberati, *arteriarum*, ut nos quoque conspeximus, quasi formam ramosam ac lumina assumentes, succrescunt: qui polypi, tusses feroces aridasque dispnoeam diuturnam, spasmodicam inducunt: donec felici subinde eventu per tracheam, — ut in *cynanche laryngea* membranas polyposas aegroti rejiciunt, (§. 173) expelluntur. Post *haematuriam*, similia in renibus, urethere, vesica interdum succedunt, ac longi, diversique coloris, consistentiae variae polypi, — interdum cavi, tubulosi, ac fistulam urinae praeviam, — aut vermes referentes ex vesica urethraque excreti, extracti fuerunt. Similia post *vomitum cruentum*, tum in ipso ventriculo, ac intestinorum in cavo, — similia in utero puerperarum, post praegressa hoc e viscere profluvia cruenta, con-

tingunt, magnamque malorum, ad singulas has partes, seriem inducunt.

Venar. adfect. §. 573. Non aliae in *venis*, quam in ipsis arteriis, diversis licet symptomatis stipatae, aegritudines se produnt; et quamvis obscurior in illis, quam in istis, *nervorum* sit historia; — quamvis nullam venae, sub experimentis, *sensibilitatem, irritabilitatem* ostendisse referantur; manifeste tamen in virgine, cui singulis mensibus saphena internum ad malleolum insigniter, uterine evacuationis in locum, tumebat, — in viris, quibus venae spermaticae praeter modum turgebant (*cirsokela* has *varices*, nomine inepto, vocarunt) haec vasa doluisse, — vix referendo, ad loca vicina molestiae sensu, compertum habemus; ac frequens venarum inflammatio, tum spontanea, tum maxime per externas laesiones inducta, de proprio his vasis sensu sat aperte testantur.

Ven. inflammat. Hinc similes in venis, a phlogosi per internam superficiem diffusa, effectus, pruritum, ardorem, dolores tumores oblongos, funisque tensi, aut variis nodis intersecti, figuram assumentes, abscessus, concretiones, duritiem tunicarum admitti oportet:

quae singula, recentiorum observata, et sectio pathologica confirmant.

Sed ex eo, quod minor venis, quam arteriis, membranarum sit crassities, ac majorem sui luminis ad parietes rationem venae agnoscant, — quod magis cordis imperio subtractae sint, ac demum quod majora sanguini redeunti, a pondere cruoris proprio non minus, quam a nixu musculorum diuturno, vel a nimia istorum quiete ac inertia, vel ab ipsius, respirationis impedimentis, et causis morbosis diversis, obstacula ponantur, frequentius venae, quam arteriae, praeter modum dilatantur, et vel uno, vel pluribus, in locis, in tumores sensim crescentes, circumscriptos, inaequales, ab initio molles, compressioni cedentes, mox ab ista, sine propria pulsatione, resurgentes, doloris plerumque expertes, ad partes externas, a sanguine pellucente, ex rubro coeruleos, subnigros, elevantur: *varices* dixerunt. Varices.

Venarum inter valvulas hi tumores praecipue occurrunt; sed et illis in venis, quibus valvulae negantur, systematis venae portarum, uterinis, pulmonalibus, cerebri interioribus, ac minorum adeo venularum Sedes.

nullis certe valvulis praeditarum, in retibus, varices, nunc *solitariae*, nunc vero *gregales*, nodosae, oblongae; haud raro comparent. Crurum pedumque frequentius venae praeter modum et maxime conspicuos in nodos turgescunt, praecipue in gravidis, aut partum expertis mulieribus, in bajulis, equitibus. Genitalia foeminarum non minus, quam venae virorum spermaticae, utriusque sexus venae recti intestini ad finem collocatae, ac tunicae oculi albugineae, lebiorum oris ac palati, ut vidimus, ramuli venosi, haud raro tumoris hanc speciem patiuntur. Quamvis interim omnis huic modo vena subjecta sit; ex *internis* tamen partibus, praeter dictas, frequentius varices ostendunt corticalis substantiae cerebri, cerebelli anfractus, plexus choroidei, pharynx, oesophagus, ventriculus, intestina, vesica urinalis, urethra, ipso cum utero vagina, cordis adeo superficies externa, pulmonum substantia.

Varic. effect. Varii sunt varicum, pro venae dignitate magnitudine, sede, divisione, — pro ipsius tumoris venosi aetate, amplitudine, extensione, — pro causae hunc morbum inducentis differentia, effectus, — externis

in partibus manifesti, ad internas obscuri, ac non raro funesti. Plerumque *secundarium symptomaticum* varices morbum, cujus causa saepe longe ab illis distat, aut aliis, vicinis in partibus haeret, constituunt; sed ipsius saepe venae *locali* ex vitio, interdum, ut nobis videtur, totius systematis, ut supra (§. 568) de arteriis aneurysmate multiplici, spontaneo correptis monuimus, ex effectu, varices descendunt. Sub trunci venosi majoris varice conspicua, singuli, aut praecipui ac vicini mox rami sanguinem difficilius exonerant, ac ipsi, multarum quasi rete varicum efformant, facileque oedema partis, unde venae ascendunt, producunt. Ad canales excernentes, angustos, ad ostium vesicae, ad urethram, extensae in varices venae, liquidorum effluxum ex parte, vel in totum, periodica interdum actione, intercipiunt. Ad fauces, oesophagum, ciborum ingressum, — ad anum, faecalis excretionem materiae, difficiles reddunt, aut penitus suspendunt. Ob vaginae varices, concubitum cum viro mulieri molestum, et facile cruentum, sat saepe observavimus. Viscerum cavorum ad superficiem expansae varices, non modo

naturalem istius levitatem tollunt; sed membranae villosae, mucosae tensionem, sensibilitatem adaugent, et chronicae quasi phlogosis statum, majore sub infarctu, in eadem inducunt. Hinc ad bronchia, tracheam, dispnoeam, ac tussim, — ad vesicam urinalem, retinendi, mittendi lotii difficultatem, — chronicum, in stomacho haerentes, vomitum, — ad anum, continuum pruritum, tenesmum progenerant. Vicinas, extensae nimis vanae, partes molliores distrahunt et comprimunt, ac varias sic cerebri, cerebelli, medullae spinalis, ac nervorum, qui ab istis egrediuntur, turbas, dolores, vertigines, soporem, paralyses inducunt. Arteriae vicinae adposita varix, in motus illi naturales haec abripitur; vel illa forte laesa, exesa, ac sociam in venam adperta, a cruore, aliquando cum strepitu, irruente arteriae in modum attollitur, et pulsat (*aneurysma varicosum*, §. 568). Ubi tela cellulosa varicem laxior circumdat; extenditur facilius venae saccus: donec major distensio, aut fluidi indoles stagnantis, dolorem ac phlogosin hic excitat. Sub istis humor puriformis ex venae superficie se.. e-tus, et in cellulas vicinas effusus, vel pseu-

do abscessus in istis efformat; vel easdem arcte cum venae dilatatae membranis connectit, crassiores, densiores has reddit, aut cum cute, forsitan vicina, strictissime colligat. Cutis ipsa, jam dudum a tumore extensa, durior, callosa hoc in loco, et a statu sanisatis aliena, phlogosis fit particeps: quae si forsitan verus ad venam abscessus nascatur, erosa, dirupta, difficilis curae in ulcus convertitur. Interdum varix, aut nimis extensa, aut, illata violentia, rumpitur, et sanguis sub cute in cellulas vicinas effusus, *ecchymoses* (§. 389) constituit; aut ipsa pellis forte tenuior, simul adperitur, nigrumque cruorem, — nunc, sub aliquo symptomatum levamine, nunc saltem sine damno, nunc vero cum summo aegrotantis, a sanguinis jactura, discrimine, eructat. Si ad partes haec internas, et ad viscera contingant; pro sanguinis effusi copia, et loci ab eodem inundati natura pericula augentur, ac rupti aneurysmatis interni effectus, tardiores plerumque, sequuntur. Sed interdum sanguis varicis in antro stagnans, phlogosis occultae ad internam venae varicosae superficiem actione, densiorem ac fere polyposam

in massam convertitur. Mutatur tunc, et oblongam, vix digito cedentem figuram assumit varix: unde major in partes subjectas compressio, cutis superimpositae tensio, squalor, durities, a frequente, quo invaditur, erysipelate adaucta. Sub fortiore his in partibus phlogosi, quam saepe stagnantis in varice corruptio materiae inducit, ulcus iterum, profundum, ossibus vicinis non raro funestum, rebelle, ac facile gangraenosum, subsequitur.

Quamvis vero haec toties externas ad varices contigisse sint visa; vix tamen, ut diximus, *internae varicis* indicia sat certa noscuntur. Interim non semper vanam istius suspicionem nutriemus, ubi partem externam, cum internis continuam, venulis varicosis obtectam, ac symptomata visceris aegroti, quae facile huic causae tribuantur, conspicimus. Frequenter in senibus, copiosis oculi albugineam varicibus obsessam, ac morbi soporosi, *apoplexiae* imminentis vestigia simul observavimus: ubi facile ad eandem venarum cerebri, quam oculorum ea apparuit, conditionem conclusimus. Sub *dysphagia*, cardialgia, vomitu chronico, interdum cruento (§. 613).

imprimis periodicis, quorum aliam, quae magis satifaciat, rationem non detegimus; ubi venulae pharingis quamplurimum varicosae cernuntur, — si eundem venarum oesophagi, ventriculi statum esse suspicamur, non semper a vero aberrabimus. In colicis doloribus, tensione abdominis, si recti venas intestini turgere videamus, aliarum sub caussarum defectu, non sine fundamento ad abdominis infarctum localem venosumque concludemus. Sub tumente ex venis haemorrhoidalibus recto, si urinae vel retinendae, vel mittendae difficultas periodice recurrat; sat aequo judicio in venarum, quae vesicam, aut istius cervicem exornant, habitu varicoso, aut saltem infarctu sanguineo, morbi causam collocabimus.

Haec singula majorem certitudinis gradum, si ad causas, quae varices inducunt, et quas forsitan praegressas esse constat, respicimus, acquirent. Quae sanguinis per venas ad cor reditum sat diu aut repetito in parte vel difficilem reddunt, aut quodammodo impediunt, varicum ut causa potissima haberi merentur. Nativa forsitan venarum, vel omnium, vel partis alicujus, de- Causae varic.

bilitas, major corporis in longum extensio, proceritas, haec ad vitia disponunt. Innumera sunt, quae sanguinis iter per venas retardare, et sicut fascia brachio circumducta, hujus venas stringendo, ita reditum cruoris ex parte quacunque intercipere queunt. Moles uteri gravidi noto hic exemplo est: quae toties in foeminis, vel uno, vel utroque in crure, varices inducit. A partu absoluto, hae varices disparent; sed frequentior, brevi spatio annorum, graviditas, has denuo venas in tumorem attollit, ac inducta demum *locali* vasorum *debilitate*, varices perpetuas relinquit. Eundem ad modum tumor quivis in venas vicinas, aut sibi subjectas, agit. Hinc vicinae exostosi, tuberculis pulmonum, glandulis infarctis, scirrhis, cysticis aliisque tumoribus vasa venosa sanguine turgent, et varicum quasi plexus efformant. Hinc viscera obstructa, faeces duriores in crassis intestinis collectae, toties praegrandes ad anum varices inducunt. Pulmonum infarctus, vel alia respirationis obstacula frequens in corde dextro et auricula, aneurysma, ut diximus (§. 571), generantur; sed omne venarum systema eadem a causa adficitur: hinc vanae jugulares, fa-

ciei ac cerebri sub longo acutoque cantu; sub flatu tubarum, sub longe oratione, turgent; nec raro violentiam nervorum origini funestam, patiuntur. Diuturna ac spasmodica musculorum, quos inter venae decurrunt, contractio, nixus repetitus, diuturnus, ponderum graviorum gestatio, huc spectant. Nimia ventriculi, intestinorum, per cibos ingestos, aut per flatus, extensio, venarum in illis tenorem infrangit, sanguinisque per easdem aequali decursui obest; sed major est spasmorum, dolorum, in reditu cruoris perturbando, potentia. Sub frigore febrili, diuturno (§. 6) sub terrore insigni, vasa cutis constrictae collabuntur, et sanguis majores modo ramos vasorum internos transcurrens, enormes in praecordiis angustias inducit. Similes fere, thoraces, fasciae, et vestes arctiores in corpus effectus exercent, atque plures ante annos praegrandem ex caligis angustis in crure juvenis robusti varicem conspeximus. Intestina, herniae in sacco haerentia, abdominalem ad annulum longo tempore, quin major strangulatio sequatur compressa, varicosas saepe venas ostendunt. Quae venas necessario motus musculorum moderati pri-

vant subsidio, vita deses, otiosa, quae cordis, arteriarum actionem in systema venosum sat longam per moram imminuunt, ac valide infringunt, quae venas partis debilitant; contusio, concussio, vel demum quae sanguinem in illam magis invitant, pediluvia, clysterum calidorum, carbonum accensorum, quos hieme cruribus subdunt foeminae, abusus, huc pertinent; nec minus est cruoris reflexui ex diuturna corporis incurvatione, obstaculum. Erecta corporis, in pedibus, vel ad equum positio longa multumque in tempus continuata, varices haud paucis ad illos inducit, aut presentes volumine auget. Qui ob ossis fracturam, lussationem articuli, ob podagre dolores, diu crure extenso supini jacuerunt: illis, quam primum pedibus insistere incedere conantur, hi ipsi non modo tument, sed livent quandoque ac summopere dolent: eo quod venae cruris, ob longam hujus inertiam, elasticitate sua privatae ac debiliores, in varias exsurgant, et, nisi fascia munitae, musculorum motum vix non omnem intercipiant.

Prognosis. §. 574. Prognosis, quae morbos vaso-

rum conspicuos, inflammationem, aneurysmata, polypos, palpitationem, varices, concernunt, argumenta jam satis ex dictis (§§. 120, 183, 566, 567, 568, 569, 570, 572, 573) elucent.

Aneurysma *internum*, ubi signis sat certis se prodit, vix unquam perfectam medelam admittit; et quae istam admisisse referuntur: ea, magnam, alterius naturae morbum subfuisse, suspicionem relinquunt aneurysmata. Qui ex istis decedunt: hi, vel ex sanguinis profusione, nunc subito, nunc aliquot spatio horarum, vel ex partis adfectae, compressae, suoque sanguine privatae, gangrena, vel dolorum effectu, vel ex cordis, in cruore recipiendo, expellendo, movendo, impotentia, suffocati, hydropici, aut forti sub haemoptysi moriuntur. Juniores ac robustos magis homines, citius, quam aetate provectos debilesque, — celerius viros, quam foeminas, ex aneurysmate perire, docet observatio. Aneurysma *varicosum* sine magno periculo perfertur. *Externa* aneurysmata, nisi causas internas agnoscant, a manu chyrurgica, si accessus huic detur, non raro auxilium ad-

mittunt, modo vasa, quae partem, exsecta arteria, nutriant non desint.

Polypi. *Polyporum*, sicut incerta est diagnosis, ac plurima cum aneurysmate complicatio: ita prognosis quam maxime est dubia. Quod si polypi, cordis aut magnorum vasorum in cavis revera existunt: quo magis adolescunt; eo certe duriores redduntur, nec nota sunt, quibus similes concretiones solvantur, remedia. Majora sunt ex polypi recessu ex loco, quo sanguinis fluxum haud prorsus impedivit, in alterum, pericula, ac mortem subitaneam induxisse ille visus est.

Palpitationis. *Palpitationis*, nisi cordis aut vasorum ex vitio organico, vel ex polypis venientis, haud tanta esse solent discrimina; quae interim cum tussi, dispnoea, syncope, faciei pallore incedit, ea certe non exiguam attentionem meretur, ac pro causae, ex qua pendet, differentia, prognosin diversam agnoscit. Interdum ab arthritide, ab impetigine ad cutem comparente, a fluxu haemorrhoidum, vel alio, restituto, — a vermibus excretis, cordis palpitatio disperditur. Sunt, quibus longam per vitam palpitatio, sine damno istius, molesta fuit; qui tamen *juvenes* hoc malum jam experti

sunt, hos fere omnes praepostere et ante senectutem periisse, docuit observatio.

Varicum externarum, moleque parvarum, simplicium, et a causis localibus venientium, haud magna est significatio; interim neglectae, ad insignem non raro magnitudinem ascendunt, profluviis cruentis, interdum lethalibus, ac ulceribus malignis, internis, ut alibi docuimus, ansam dedisse compertum est. *Internae* varices, si modo sat certa est diagnosis (§. 573), pro loci, quem occupant, pro causae, unde descendunt, ac pro suae extensionis ratione, periculi plerumque sunt plane, similemque aneurysmati exitum minantur. Caeterum varices, morbi, cujus ipsae *symptoma* esse solent prognosin sequuntur. Varicis.

§. 575. Cordis vasorumque vitiis, ut vocant, organicis, internis, perfecte mederi, supra humanam plerumque est positum potentiam; ac omnis in eo, ut symptomata moderentur, et funesti, quam diu possunt, effectus arceantur, versatur scientia. Cura.

Felicior haud raro in externis his malis tollendis *chyrurgia* est: cujus interim ab aliis vobis exponenda, tentamina, systematis

universi dispositio, adfectio morbosa frequenter eludit.

Aneurysmatis. Quamvis vero spes modo exigua successus in curando aneurysmate supersit; non igitur ea mox omnis deponenda, sed eo major in causis morbi tam rebellis indagandis solertia adhibenda est. Si forsitan syphilis, scorbutus, scrophulae, vel alia solidis infensa ratio (§. 568) aneurysma praecesserit: ad hanc primum omnis convertenda est attentio. Cum vero frequentius aneurysmatum causa in arteriae locali *inflammatione* sit posita (§. 571); major in hanc ipsam, quamprimum violentia externa, vel causa interna, huic similis, praecesserit, superandam, dirigenda est cura. Sub communi aneurysmatum theoria, licet omnem haec culpam illorum in arteriae dilatatae *debilitatem* conjiceret, oportuit nihilominus fateri, *victum tenuem*, *quietem corporis et animi venaesectiones repetitas*, *medicamenta*, *ut vocant*, *antiphlogistica*, potiorem in hoc morbo, licet, jamjam provecto, felicius tractando partem constituere; nec desunt exempla arteriae, sub vaenaesectione simul incisae, ac largo sanguinis, vel ad syncopem usque, proflu-

vio ex eadem concesso, solius splenioli impositi, aut fasciae, qua artus omnis involvitur, ope, quin aneurysma succederet, feliciter sanatae. Interim ut hanc ipsam, cum pristina hypothesi experientiam conciliarent, principales in sanando aneurysmate indicationes, in eo, ut *nisum fluidorum* in vasa *imminuerent*, et ut vasorum *renisum* in eadem haec fluida *augerent*, a viris conspicuis sunt posita. Hos vero non parum inter se ipsos pugnare fines curationis, cuilibet sponte adparebit; ac, de *interno* aneurysmate loquendo, qua methodo attingi hi queant, ignoramus. In *externo* hoc vitio, a causis violentis inducto, in homine robusto ac laute nutrito, venaesectio ac methodus debilitans, — fracto vero jam stimulo locali, aliqua arteriae compressio adhiberi cum eventu sat bono possunt; vidimusque nos ipsi, *verum* arteriae brachialis aneurysma, post infaustam venaesectionem exortum, ad anserini fere ovi magnitudinem provectum, per *argillam*, cum *aceto scillitico* commixtam, ac tumori molliter, donec siccior argilla fieret, iterum iterumque adplicitam, trium fere mensium curriculo, ad nucis juglandis volumen fuisse imminutum;

et cum foemina impatiens, hoc, tam aequali ac lenta compressione agens auxilium deponeret, tumoremque, insano certe empyrici consilio, cum oleo inungeret, ad insignem mox molem increvisse. Sed sicut *interno* aneurysmati auxilii hoc genus, vel alia compressio, vel corroborans medicina applicari, quin ab ista, nisus fluidorum in vasa, aut istorum in illa, augeatur, nequit: ita simul et motus sanguinis infringi, ac tempore eodem dilatatae arteriae contractio obtineri non potest. Compressionem arteriae majoris, internae, in tumorem, et exterius, ad jugulum, inter costas, prominaret, elevatae complures, — sed effectu vix non semper iniquo, tentarunt; ac omne, hac flebili sub rerum positione, subsidium, in illis, quae vim cordis in saccum aneurysmatis imminuant, in venarum repetita hinc inde sectione, in victu parum nutriente, in opportuna corporis quieti positione, in recto excretionum moderamine, aut in blandis, quae alvum exonerent, remediis, est positum. Nec ipsum in extremitatibus *oedema*, aneurysmatis non raro comes, quin vena, urgente in casu, tundatur, ubique impediet; ac saepe restitu-

to cruoris liberiore circulo, tumor ille dispergitur. Interim vis vitae jam plurimum depressa, ac instantis ex hoc ipso hydropis periculum, limites et huic, precario certe in tantis jam angustiis, auxilio ponet; nec celandum est, quosdam, aneurysmate vetusto correptos, sub ista cruoris missione, — vel quod tumor, ob aucto tunc cordis motu, dissiliret, vel nimis jam exhaustos, periisse. Accedentes hinc inde calamitates majores, instituta pedum cum pannis asperis frictio, aut extremitatum in tepidam immertio, aliquando sublevabit. Nec *opium*, licet sanguinis motum augendo, sub aneurysmatis principio noceat, sub extremis, ac toties ab animi pathemate deprimente adauctis his turbis, optatum hinc inde effectum negabit. Quae alia laudantur ad *spissum*, ut esse volunt, sanguinem solvendum, vel ad *tenuem* nimis, quod iterum in aliis gratuito supponunt inspissandum, remedia, ea certe singula, ut ratione non minus, quam felici effectu destituta, rejicimus. *Alterantia*, ut vocant, medicamina, nisi nota sit vitiorum, quae fluidis inhaerere creduntur, vera indoles, meliore vix jure, quam ea, quae diximus, aegro-

tis offeruntur. *Adstringentia*, — vel sanguinem, ut talia, intrare, sine validis argumentis supponantur, — vel nervorum consensu ex abdomine in partes distantes agere dicantur, — vel partes quascumque stimulando suos edere affectūs credantur, concessa etiam *locali* ad saccum aneurysmatis *debilitate*, talia tamen, quae in hunc praecise locum, non in omne arteriarum systema cum damno operentur, nos quidem ignorare fatemur.

C. polypor. §. 576. Sub tanta *polyporum* ambiguitate (§. 572.), quae salutem attulisse referuntur, auctoritate haud magna instructa esse queunt, remedia; quos vero *sectio cadaverum* polypos confirmat, — horum certe lethales reliquiae curationis adhibitae methodum perparum commendant. Quae lympha, morbose secreta, in partibus tenore vitali adhucdum instructis, coivit, nec ipsa vivum vasisque ornatum in solidum mutata fuit, aut intime cum illis concrevit: ea quidem vi partis eandem amplectenti vitali, per artem, aut in febribus, adaucta, longas adeo temporis post moras resolvitur interdum. Quod vero lymphaticum

morbosumque concrementum, vasorum apparatu dotatum, cava corporis morbosae implevit, ac in unam eandemque cum iisdem substantiam concrevit, aut ab istorum amplexu, dominari ac regi ut queat, nimis separatum est, hoc; — quidquid de polypi, cadavere extracti, promptissima diversis in menstruis solutione sit dictum, qua ratione per artem possit subjugari, ignoramus. Quodsi perspectas nobis causas polyporum rimemur, easque vel in sanguinis motu lentiore aut vix non suppresso, vel in phlogosi interna quaeramus (572); sequetur, ut medico, istarum effectum inhibituro, incumbat, ut vel has causas praevideat, et ab homine avertat; vel demum, his positis, quod a nimia quiete coire, aut a phlogosi cogi, concrescere incepit, promptissime eliminet, ejiciat. Stagnantes in cavo corporis aquae, gluten animale, seu matrem polyporum, non raro ad viscera; — vel citius eductae, vasis ad fundum deponunt. Post internas inflammationes, saepenumero humor puriformis parietibus adfectis adhaeret, et apud multos aegrotos in urinis comparet *sedimentum puriforme*, quod ex lymphae, a phlogosi in parte ad-

fecta mutatae, ob subfluidam adhucdum naturam resorptae, nec tamen amplius in sanguinem convertendae, rudimentis conflatur, et per vias urinales, per alvum, per sudores viscosos expulsum, tum viscera obstructionis, cohaesionis morbosae a metu, tum systema vasorum, quem retenta inferret, a stimulo, et a metastasis iniquae formidine absolvit. Hinc si quid ab arte exspectari hic potest; erit hoc, ut post causas lymphae coagulo faventes; istius principia, priusquam duriores in massas concrescant, nunc vires cordis augendo, nunc easdem infringendo, per opportuna colatoria expellat. In casu igitur symptomatum, quae polypis a motu cruoris intercepto oriundis attribuere licet, excitantia remedia, pro variis istius causis diversa, infusum arnicae, serpentariae virginianae, moderatas alcali volatilis, camphorae, mercurialium, antimonialium doses, et quae simul urinae secretionem promovent, salis vegetabilis alcalini solutionem in vino rhenano, vel in succo petrosellini, vel dauci hortensis, cum mellis portiore superaddita, aquam calcis, aut aquam martialem, commendamus. In casu, quo phlogosis vasorum, aut febris

inflammatoriae, seu hypersthenicae naturae praegressa polyporum in causa fuisse videatur, — nec minus in eo, quo polypus aequales aneurysmati tumultus arteriarum in systemate excitaverit; ea ipsa, quam hoc in malo proposuimus (§. 575.), antiphlogistica medendi ratio, sub iisdem cautelis locum inveniet.

§. 577. Aneurysmatis, polyporumque cura vix exposita (§§. 575. 576.) cum ex ipsis his malis tam saepe *cordis palpitatio* descendat (§. 572.); istius simul pertractandae rationem ex parte jam dedimus. Tam multiplices vero hujus vitii sunt causae (§. 566.); ac tam saepe illud aliorum modo *symptoma* morborum est: ut ex istorum magis, quam ipsius palpitationis ex indole, plerisque certe in casibus, quaerenda sit indicatio. Omissa interim hic loci aegritudinis ex alia pendentis consideratione, si ex cordis actione nimis intensa, ex aucta visceris vitalis irritabilitate, palpitatio procedat: ea ipsa, habito ubique ad causas respectu, debilitantem per methodum minuenda est. Cordis contractionem violentam quam maxime sollicitant sanguis, quantita- C. palp. cord.

te, vel impetu majore illius ad cava allidens, vel stimulus quicunque, instrumentis cruorem moventibus inhaerens. Hinc victus tenuior, potus aerque frigidus, quies, venaesectio, fluxus cruenti naturalis, aut soliti, ac forsitan suppressi, per adplicitas ano, pudendis, aut naribus hirudines, provocatio, circuli humorum per partes resistentes restituta libertas, pediluvia, blanda intestinorum evacuatio, — hinc stimuli latentis correctio, vel alias in partes, minus nobiles, directio, potissime conducunt. Si *debilitas* majorque *sensibilitas* ad cordis contractiones convulsivas contribuant: tunc, non neglecta et hic causarum indagine, methodus corroborans, victus nutriens, vinum generosum, corticis peruviani decoctum cum vitrioli elixirio, martialia remedia, vel et opium, moschus, aether vitriolicus, assa foetiva, valerianae radix, salesque volatiles, indicantur. Malo hinc consilio venae sectio quocunque palpitationum sub casu a multis instituitur, pluresque abinde in lethalem pericardii, thoracis hydropem inciderunt. Interim nec hic, solo ex *pulsu*, forsitan haut pleno aut magno, virium mensura haurienda est, ac saepe sub il-

lo, solum venaesectio subsidium constituit.

§. 578. De *externae varicis* cura, quae C. varie. chyrurgis incumbit, sermo hic esse non potest; et quam difficulter *internos* venarum tumores Medicina dignoscat, aut forsitan praesentes constante effectu dispellat, fassi jam sumus. Quodsi varicum ad causas (§. 573.) respiciamus; mox venas ex alieno magis, quam proprio ex morbo, tumere, — atque hinc auxilia magis illi, quam isti, opposita indicari patebit. Omnis scilicet *varicum internarum*, in eo, ut obstacula reflexui cruoris contraria tollantur, ac venae nimis extensae debilitas cum remediis, quo fieri id possit, loco adfecto vicinius admotis, corrigatur, est posita medela. Cum vero primae indicationi satisfacere ubique et in omnibus haud liceat; hinc, ut *locali* magis vitio medeamur, ac, — suppressae penitus per tumentes haemorrhoides urinae, vel et faecum excretionis exemplo, — ut urgenti occurramus periculo, cruorem ex venis externis, quibus certum cum internis commercium esse novimus, interdum lanceolae aut hirudinum auxilio

evocamus, compressionem, tensionem ac stimulum imminuimus, ductus excretorios turgentibus a vasis occlusos, impeditos reseramus, et concessis quodammodo induciis, morbi causam primarii superare conamur. Hoc praestito, venosae dilatationis effectus aut vasorum debilitatem, tum recta vivendi ratione, sub debito corporis exercitio, frictionibus, positione partis pridem adfectae opportuna, — tum petitis ex classe roborantium remediis auferre studemus.

Profluvia cruenta. §. 579. His igitur, quae sanguinem (§. 561.) — et quae ipsos, quos hic percurrit, canales (§§. 562 — 578.) concernunt, — perspectis, — illis vero, quae *vasorum lymphaticorum* morbos concernunt, alium in locum reservatis, propius ad ipsius *profluvii cruenti* considerationem accedimus.

Definitio. In generali profluviorum definitione (§. 464.), *haemorrhagiae* quoque illa continetur. Scilicet ubi cruor, praeter legem sanitatis consuetam, sine impetu, copia minore, ex parte corporis guttatim, extra profunditur, *sanguinis stillicidium*, — si cum majore vehementia, quantitate, celeritate, vel exterius, vel clandestine in cor-

poris cavum aliquod prorumpit, *profluvium cruentum* vocamus. Alio quidem *macularum*, *ecchymosis*, sub nomine venit, ubi sanguis telam cellularem subcutaneam inundat, et in ista restagnans, coloris in pelle mutationem inducit; sed partim profluvium cruoris a solidis vicinis circumscriptum id sistit; ac pro tali, *petechias*, *ecchymomata*, et *maculas scorbuticas*, ac tamen a classe morborum, non sine rationum magnarum fundamento sejunctas, habemus (§§. 317. 392.).

§. 580. Cum vero multa sub speciali profluviorum doctrina melius, ac suo quaevis loco ordinentur; paucis modo praemissis, potissimas hic fluxus sanguinei species considerandas aggredimur; ac licet menstruus, qui foeminis ad partum maturis ex lege naturae fluit, cruor, vel tempore, vel mensura limites praescriptos non raro excedat, ac primo sic ordine morbosus hic fluxus collocandus videatur; alium nihilominus hic eligere, ac primum, *capitis*, — mox viscerum *pectoris*, *abdominis* in cavis positorum, mox partium *urinae* secretioni, excretioni dicatarum, Ordo rer. tract.

ac demum *genitalium* jacturas cruentas exponere praeferimus.

Diversitas. §. 581. Quod vero de profluviis in genere jam diximus (§. 465.), hoc de *cruentis* non minus retinendum est: scilicet quod alia *internas*, — *externas* alia, ob causas nascantur; alia, ex *primario* vasorum, aut *totius* systematis, aut *locali* tantummodo, aut *composito* demum vitio, — atque nunc ob nimium illorum in fluida impetum (*haemorrhagia activa*, *hypersthenica*), — nunc ex negata istis resistentia (*haemorrhagia passiva*, asthenica) procedant; — alia, alterius vi morbi (*H. secundaria*), — nunc sub evidente istius decremento (*H. critica*), — nunc sine isto, vel potius cum damno (*H. symptomatica* auct.), propullulent; — alia, cum *febre* varia, tam continua, quam intermittente, — alia, sine istis, — atque nunc *vaga*, quovis sine ordine, nunc *habitualia*, ad certae leges *periodi*, decurrant. Ratione sedis, vel *externa*, vel *interna*, seu abscondita, est, atque nunc *arteriarum*, nunc *venarum*, non facile semper distinguendis ex ostiis apertis, venit haemorrhagia. *Epidemico* hinc inde

imperio haemorrhagiae aegrotos eodem tempore quamplures exhauriunt; in aliis, certo per *haereditatem* in haemorrhagias varias dispositio, peculiaris structurae ac solidorum ex culpa, subnascitur. De profluviis *spontaneis* nobis maxime hic sermo est; quas externa violentia (*H. traumatica*) inducit, has, *chirurgiae* ad forum spectantes, aliorum committimus solertiae.

§. 582. Ex omni quidem corporis superficie sanguis hinc inde, vel in apertum, vel in cava vicina, stillasse est visus; sed facilius hic ex partibus sponte prorumpit, quae structuram spongiosam, rariorem, ac ramulos vasorum copiosos, tela minus firma custoditos, agnoscunt. Hinc interna superficies narium, bronchiorum, ventriculi, recti intestini, pelvis venalis, ureterum, vesicae, urethrae, uteri, vaginae, a sanguine copioso obruta, vel alio demum modo adfecta, hunc facile dimittit, ac habitualem cruoris apud multos scaturiginem constituit. Iuniores imprimis, et alacris ingenii homines profluviis cruentis, a quibus interim nec ipsa debilitas, et sanguinis adeo inopia omnes defendunt, prae aliis subjecti sunt. Sedis, et frequentheam.

Activae, frequentius verno, quam alio, tempore succedunt. Suae interim cuivis aetati *regiones* sunt, quae sanguinem lubentius, ac alio sub vitae stadio, eructent. Sic pueris, nasus, — juvenibus, pulmones, ventriculus, — alvus, vesica, adultis, cruorem facilius, quam partes aliae, fundunt. Jam senes, iterum ad nares, sed maxime ad cerebrum, non aequali utrumque ad locum sorte, sanguinem amittunt. In genere, illi, qui sub habitu corporis molliori, ciborum nutrientium, potuum spirituosorum desiderio ultro satisfaciunt, assumta satis facile subigunt, nec tamen motu corporis, auctisque labore excretionibus, ea, quae ad partium incrementum, nutritionem impendi haud possunt, dispergunt, et quorum hinc vasa capaciora, debiliora, vel ipsum ad oculum cruore regurgitant, aut, saepius majori, quam par est, *sensibilitate* instructa sunt (§. 566.), profluviis cruentis, prae aliis, subjecti sunt. In universum, vix ullas haemorrhagias, aut arteriarum, aut venarum haemorrhoidalium, in brutis bestiis locum habere, sat recte est dictum.

Sympt. general. §. 583. Nunc vero signa haemorrhagias

spontaneas aliqua praecedunt; quorum interim nullum sat firmum, aut constans, aut cuivis ex illis commune, sed, pro *activi*, aut *passivi* profluvii natura, diversum est. Nunc, et saepius certe, sanguis inopinato, ac sine praegresso, saltem noto medicis, indicio prorumpit. Primo in casu, ad ea, quae oculis patent, loca, *congestio*, venarum inflatio, intumescentia levis, aut rubor longe lateque circa partem, ex qua sanguis prodibit, observantur; atque tum his in locis, tum ad partes profundas, ac nobiles, quae sanguinem expellent, plenitudinis, repletionis molestae, tensionis, titillationis, pruritus, caloris sensus, — interdum certus horroris gradus, cui calor, pulsus frequens, plenus, subdurus, ac vere febrilis succedunt, observantur. In illis, quas *asthenicas* vocavimus, haemorrhagiis, excepto, in multis, tumore *varicoso* (§. 573.), frequenter hae turbae locales deficiunt. Prodroma.

Sed vel haec signa profluvium cruentum praecedant, vel desint; pars certe maxima symptomatum, quae praecipitantem ex imis visceribus sanguinem in homine comitantur, ex *animi terrore* descendit; aut saltem cum effectibus istius miscetur, ab

iisdem mutatur, ac alium longe, quam in aliis animalibus hoc a morbose phoenomeno aut parum aut nihil commotis, adspectum assumit: pallescunt, sanguine necdum orbatae genae cutisque, sudor frontem humectat, extrema frigescunt: anxietas praecordia, tremorque membra invadunt, cordis adest palpitatio, ac pulsus, qui forsitan hucusque pleni fortesque, aut vix sano a statu diversi fuerunt, contracti, exiles, celeresque redduntur. Hinc maxima interdum in profluvio *hypersthenico*, ab *asthenico* sat prompte distinguendo difficultas est, ac plurimi a medicis aegrotantium non minus, quam adfinium terrore, a recto consilio distractis, ac in illa, quae morbum praegressa sunt, in habitum aegroti, causasque mali non satis attentis, committuntur errores.

Pro ipsius vero sauciati canalis hiatu, ac fugientis vitalis undae diametro, celeritate ac impetu diversis, — pro varia partis, quae sanguinem aut rejicit, aut, effusum, coacervat, indole, functione, — pro causae, quae profluvium vel hypersthenicum, vel asthenicum induxit, diversitate, — pro sexus, aetatis, constitutionis ratione, alia

aliaque, sub hac *praesentis* haemorrhagiae periodo, simptomata nascuntur. Sub lenta sanguinis jactura, pars illius longe major, quam in subitis illis haemorrhagiis, quae de violato vase majore testantur, sine tantis in aegroto symptomatis amitti potest; ac revera in lento malo, humores tenuiores, qui subtiliora vascula permeant, in evacuata vasa rubra succedunt, massamque sanguinis reliqui sustinent et augent. Sub magni profluviis, vel antequam haec fiant, cor, stimulo consueto privatum, quiescit, asphyxia primum, ac denique mors ipsa, sequuntur. Hinc saepe, ubi gravior urget cruoris jactura, mox summa anxietas suboritur; succedunt visus obnubilatio, oscitationes frequentes, vomitus, tinniunt aures; lipothymiae; et facile convulsio scenam claudunt lethales.

Est vero, ubi ipsa in mortis alias praenuncia, syncope, princeps servandae vitae lateat remedium; atque hinc magna in aegro suscitando, stimulando, sunt posita pericula. Sub *hypersthenico*, quod vis nimia vitae excitavit, et quod ex signis istius jam expositis cognoscitur, profluvio, si modo amplioris non subsit laesio canalis, — nisi

hujus, dimidiam ad partem aperti, ostium ab ea, quae adhucdum est integra, claudi recusetur, — aut peregrinum nisi corpus, parti laesae infixum, istius contractionem praepediat, excreta sanguinis, quae stimulum aluerat, portione, *corio*, ut vocant, *phlogistico* frequenter, sed certe non ubique, obducto, sub debita corporis ac mentis quiete, persaepe sensim sensimque imminuitur, ac sponte sistitur cruor fugitivus.

Contrarium plerumque in ea, quam *asthenicam* appellant, et quae ex infracta solidorum potentia scaturit, signisque istius ab *hypersthenica* distinguitur, haemorrhagia spontanea succedit; atque in ipsa, quam aeger jam perdidit, cruoris unda, majoris latet jacturae origo.

Quo haemorrhagia, naturae, ut vocant, artificio sistatur, hoc non semper tam clarum est. Arteriam minoris diametri, sub vulnere recisam, sibique ipsi relictam, emissa cruoris sinceri portione, propria sensim sensimque contractione claudi, atque, ipso pro sanguine, liquorem primum ex pallido rubellum, dein serosum, mox vero nullum, transmittere, laesionum in parte molli docet historia. Non raro effusi portio cruo-

ris, vulneris, cavi vicini, cellulosae in spatiis *coacta*, vasis laesi orificium obturat, vel in hoc ipso, — quod interim sectio pathologica non semper confirmat, delitescens, solidum sanguini fugienti obicem ponit. Sed in eo, quod sponte ex morbo contingit, profluvio, prout hoc ex causis nunc in omne vasorum systema, nunc in solam, quae cruorem evomit, partem, aut in utraque agentibus, nascitur: ita et ipsa haemorrhagiae cessatio, vel in totius systematis, vel in partis solius, vel in utriusque mutatione, ab illa, quae post mechanicam vasorum laesionem succedit, saepe multum diversa, quaerenda videtur.

§. 584. Sed quemadmodum obscuritatis hic plena sunt omnia, sic et *causarum*, quae profluvia cruenta inducant, vacillat doctrina. Ex illis interim, quae de profluviorum rationibus in genere jam diximus (§. 466.), lux aliqua affulget, atque ipsa specierum consideratio, clariorem hac, attentis accendet. Causae.

Subtilius omnino, quam in omnibus vere, antiqui, conditiones vasorum, sub quibus sanguinem ex morbo transmitterent,

posuere. Quamvis etenim illa, ut cruorem, quem continere deberent, emittant, vel laesa esse, vel interstitia nimis ampla, seu poros aequo majores habere, vel humorem justa densitate privatum, et ad fugam promptiorem vehere sit dictum (§ 466.); et quamvis canales cruorem vel ex dilatata nimis ostiorum diametro (per *anastomosin*) eructare, — vel sejunctis ab invicem fibrillis adhuc integris, quasi per cribrum (per *diabedesin*) transsudare, vel ob cohaesionem fibrarum solutam laesamque (per *diaeresin*), nunc vi mechanica externa, secante, pugnente, contundente, lacerante, aut ruptione a contentis distendentibus illata (per *rhexin*), nunc erosione ab acribus (per *diabrosin*) disperdere referantur; vix tamen aut simplex fibrarum sejunctio profluvium cruoris tam facile inducet, aut tanta sanguinis contenti acredo, quae vasa erodat, admitti potest; et si ostiorum dilatatio, ac laesio vasorum, non rarum profluviorum comitem offerre fateamur; haec tamen in morbis *internis* non adeo primam haemorrhagiarum rationem, quam alterius effectum causae sistere putamus.

C. haemorrhag. hypersth. Non exigua nimirum inter causas, quae

febrem hypersthenicam sive inflammatoriam (§. 118.), veramque inflammationem (§. 125.) — ac inter eas, quae activas, *hypersthenicas* haemorrhagias inducunt, affinitas subsistit; ac revera; sicut inflammatoria adfectio nunc totum systema, nunc modo partem istius prehendit, atque nunc febrem accendit, nunc eadem immunis incedit; et topicum magis vitium constituit; ita et cruenta faciunt profluvia, atque ipsius adeo inflammationis symptoma (sanguinis, sub ista, vel puriformi cum humore remisti, vel sinceri, per ductus excretorios rejecti; vel in telam partis inflammatae cellulosam effusi testimonio) vix non perpetuum nobis exhibent. Quod vero magis profluvii *activi* cum hypersthenicis adfectibus affinitatem ostendit, est illius, forsitan per artem, aut casu, praepostere cohibiti, transitus in hos ipsos perfacilis; est sanguinis rejecti phlogistica plerumque indoles; sunt methodi debilitantis, atque fluxus ipsius cruenti manifesta utilitas; ac denique frequens partis, ex qua sanguis prosiliit, inflammatio, et in abscessum conversio. Hinc male nuper, vel quodvis cruoris profluvium morbosum

ex sola *debilitate* scaturire est dictum; et quamvis haemorrhagiae ex majoribus quamplurimae hunc statum solidorum sat cito inducant; non tamen hic sanguinis amissi effectus, *debilitantem* mox a principio jacturae causam cruentae praecessisse testatur.

Profluv. cruent. exsecretione morbosa.

Nec certe, ut sanguinis profluvium hypersthenicum esse dicamus, requiritur, ut impetus cruoris, *a tergo*, ut ajunt *venientis*, universi systematis actione in partem unam aducta, ubique supponatur; sed sufficit major aequo in vasis organi *irritabilitas*: ut, loco humoris consueti, mucosi, serosi, *cruentum*, marte proprio, expellat, aut, quod *sensu pathologico* nobis dicere liceat, *secernat*. Ad illa quippe, que *activa* dicuntur, profluvia, *secretio morbosa* magis, quam actio mechanica contribuit; et quae, sub illa, vasorum repletio, dilatatio, aut simul ruptura, succedunt: hae, stimuli, qui secretionis opus aut invertit, aut novam inducit, *effectus* sunt. Hoc docent bronchiorum, urethrae, vaginae, intestinorum, a phlogosi correptae, ac primum *serosos*, dein *puriformes*, ac demum *cruentos* humores, stillantes superficies; — ostendunt frequentia haemorrhagiarum, non

exiguarum, sine ulcere reliquo, vel cicatrice sanatarum exempla; commonstrat facilis profluvii unius in alterum ex illis conversio, aut fluxus, forsitan una in parte cohibiti, in altera successio; — ipsa uteri *periodica*, sine ulla, in multis, plethora, *secretio*, aut vicaria sanguinis ex uberibus aut ex parte corporis quavis alia, distillatio (§. 641.) confirmant. Si major aliquando sanguinis quantitas, quam ex minorum vasorum *secretione cruenta* exspectare valeamus, prorumpat; id utique majoris laesioni vasis interdum tribuatur oportet; sed saepe suum in cava viscerum ampla sanguinem vascula eructant, et quamprimum haec plena sunt, *collectum*, ac saepe jam coactum cruorem cum impetu rejiciunt; vel ille ipse, qui *sanguinem secernere* vasa coegit, stimulus, alia, majora, dirumpit, et uberioris simul haemorrhagiam originis producit. Hic stimulus est, qui, lege ignota, humores ad vasa eidem subjecta allicit et convocat, secretionis rationem pervertit, immutat, ac, vi fibrarum praeter modum adaucta, sanguinem per vasa minora, vix alios huic patula, urget, aut simul majora disrumpit. Sed ipse jam sanguis, vel ob

extensos per omne vasorum systema tumultus iniquo cum impetu ad vascula ex sua natura infirma appellens, — vel ob inaequalem ejusdem coeteras per partes distributionem, pro stimulo est vasis, quae ob spongiosam ac laxam organi, cui praesunt, structuram, se alio, quam cruento, liberare modo non queunt.

C. haemorrh. asthen. Sed quemadmodum hypersthenici causam profluvii cruenti, a partis, ex qua hoc ipsum contingint, majore stimulo, et aucta vasorum actione derivamus: ita *asthenicae*, quas vocant, haemorrhagiae, ex aucta vasorum incitabilitate sic dicta originem petunt, sub qua, locali praesertim affectu, sanguis in parte debili copiosius, quam par est, colligitur, ac minores hic, quam alibi, ubi forsitan amplorum obstructio, compressio, constrictio spasmodica vasorum, circuitum humorum suspendit, resistentias experiens, has ipsas, facto, sanis ex vasis, cruoris impetu, leviore labore superat. — Jam sola partis *suctio*, vel apposita illi *cucurbitula*; sanguinem vasorum imperio, sine cordis adhibita, vel aucta saltem, potentia, subducunt.

Haec vero *hyperesthenicam* inter ac

asthenicam haemorrhagiam differentia intercedit: quod, licet tam una, quam altera, sub totius systematis affectione, ex vasis quibuscunque contingere queat; vix tamen *prima*, ex pluribus simul locis, sed potissime ex uno, ad quem impetus solidorum vel maxime dirigitur, prorumpat, cum *asthenica* profluvia (ut sub febribus asthenicis nervosis (§. 88.), in scorbuto, sub ictero nigro, ac morbo *maculoso haemorrhagico*, ut aliqui appellant, videmus) indistinctim, nunc istis ex vasis, extensa per omne istorum systema cessione, facile, — quin igitur hos morbos *profluviorum ad classem* referamus, praecipitet. Non aliter hoc in casu, quam ubi, laesis, a lanceola chyrurgi, arteriae tunicis externis, cruor membranam illius internam urget, in saccum: seu aneurysma (§. 567) distendit, ac denique dirumpit; demto, per *causas internas*, fibrarum arterias cingentium vigore, sanguis sub levi cordis aut partis impetu, resistentias vasorum minores superat, et vel hiantibus ex ostiis, vel ex reclusis canalium repagulis, aufugit. Frequentius haec in parte, quam in toto vasorum, — in *venoso* frequentius, quam *arterioso* in systema-

te contingunt, atque hinc plurim cruoris profluvia de *locali* vasorum vitio, cui *venae* prae arteriis subjectae sunt, testatur.

H., complic. Est tamen non rara et his in rebus *complicatio*: nec partis, ex qua sanguis profunditur, debilitas, ac *asthenica* profluvii his in confiniis indoles impediunt, quin totius systematis, ad sthenicos adfectus dispositi, a re quavis excitante inductus impetus ad illud vel plurimum contribuat. Sic foemina, robusta simul, ac ab aliquo jam tempore medorrhoea insonte, — *locali* vitio nimirum (§ 532.), — affecta esse potest. Huic, sthenica si febris accedat; sub impetu febrili, sanguis facile ex utero jam debili prorumpit: cui interim profluvio generalis venaesectio prudenter opponetur. Sic febris ejusdem prosapiae, in juvene vegeto, sed pulmonum locali debilitate, ac simul nunc bronchiorum catarrho (§. 511.), affecto, sputum sanguinis non raro producet. Venaesectio hoc ipsum, quod sthenici habitus ac febris sub absentia auxisset, profluvium sedabit. Fateamur interim oportet, viscerum nobilium, aut partium, ex vitio locali humorum jacturae subjectarum, *asthenias*, vix diu cum totius systematis ha-

bitu *hypersthenico* simul incedere; illaque viscera, si suis minus praesint functionibus, aut partes infirmas, quae liquores necessarios disperdunt; mox reliqui systematis inertiam pedissequam habere.

§. 585. Praecipua jam *prognosis* haemorrhagiarum momenta alibi (§§. 467. 562.) protulimus. Profluvium sanguinis *hypersthenicum*, quemadmodum, frequenter ex rationibus inflammatoriae febris ipsiusque inflammationis causis affinibus exoritur (§. 684.); ita stimuli, vasorum systemati generali, speciali inhaerentis effectus, moderatum, saepe magis, quam ipsa venaesectio, corrigit, ac vel ipso sub morbi, imprimis *localis*, principio, criseos aemulatur beneficium. Quod vero frequenter hoc ipsum imminuit, est sanguinis ex viscere nobili, vel in cavum istius, vel in telam cellulosam vicinam, effusio, infiltratio, coagulum, impedita rejectio, corruptio, corrupti resorptio, et inducta ex illis, partium compressio, irritatio, functionis necessariae suppressio. Intempestiva hinc profluvii hypersthenici, quod vires non exsuperat, cohibitio, non paucos vel totius systematis, Prognosis.

vel partis cruentae morbos inducit, relinquit.

Profluvium *asthenicum*, ex *generali* vasorum affectione descendens, tam ut signum, quam ut causa, pericula minatur. Quae vero ex *locali* vasorum debilitate, repletione derivatur, haemorrhagia, ea, pro sede sua, et pro causis, non exigua quidem sanitatis incommoda in multis producit, aut indicat; sed ubi conspicuam cruoris jacturam non infert, ubi alii, vel sanae, vel consuetae evacuationi pro supplemento est, — vel ubi diuturnam jam cum ea habitudinem aegrotus contraxit, non raro cum aliquo istius emolumento continuat. In genere, tum causae, tum quantitatis, celeritatis, ac subjecti, in dijudicandis profluviorum periculis habenda est ratio. Si talis est causa, aut auferri non queat; si sanguis multas in cavum corporis, quo educi aut possit, aut in visceris parenchyma effunditur; si subito, ex vase conspicuo, aut majore quantitate, aut longum per tempus, vel in viribus exhaustis, in gravidis, in sene, vel tenero infante haemorrhagiae contingunt; tunc majora ex hoc phoenomeno cruento rerum imminebunt discrimina:

sanguis, rubris particulis, quae propriam sibi densitatem largiuntur, amissis, aquosum vix non in laticem resolvetur, fibras cordis motrices efficacia minori stimulabit, secretiones, quae sat valido cordis a motu pendent, imminuet, ac, praeter pallorem, languorem corporis universi, facile vel hydrops, vel febris lenta cum tabe, vel lethalis aliquando convulsio praedicenda sunt. Quod vero aliquoties, quacumque demum a causa, redivit, — id facile revertitur, et *periodum* assumit, non sine magna cautela supprimendum, *habituale* profluvium: ut igitur ab ipso, quod vasorum plenitudinem laxorum imminuit, auxilio, novae repletionis, vel *cruoris*, ut rectius dicamus, *intolerantiae*, porrigatur occasio.

§. 586. Quas jam alibi (§. 468.) regulas profluviorum curandorum generales adduximus, hae, ad *fluxus* etiam *cruentos* sufficiunt. Non tam certis interim praesidiis. *Medicina* pro internis, quam *Chyrurgia*, cui vasorum ligatura, compressio, styptica, ustio, ad manus sunt, pro externis profluviis, suffulta est. Proflu- vior. cura gener.

Princeps quidem in haemorrhagiis *hy-*

persthenicis in eo est posita indicatio: ut cordis arteriarumque in liquida contenta actionem fraenare, simulque cruoris congestionem dissipare conemur. Atqui, cum ipse jam sanguinis fluxus solidorum potenter impetum infringit; sibi tamen relictus ille, ad mortem saepe usque, impulsus praecipitat cruor, *et quod hypersthenicum a morbi principia fuit*, — *hoc sub fine*, post pauca interdum temporis momenta, *asthenicum redditur profluvium*; nec facile est, rectum auxilii naturalis moderamen definire.

Venaesectio. Ratio hinc, *spontaneam* haemorrhagiam in *artificialem*, cui pares, pro lubitu, sistendae foremus, convertere suaderet; ac saepe praeter illa, quae (§. 468.) proposuimus, auxilia, suscepta in parte sana et opposita, venaesectio, morbosum ac incertae mensurae sanguinis profluvium cohibere videtur. Ast vero, non semper, fracta alibi, per venae longinquae incisionem, resistentia, — haec, minor ac in loco, quem sibi morbus elegit, redditur; ac saepe sanguis vel utrumque per ostium aufugit; vel imposito venae sauciatae spleniolo, ex viscere sponte cruorem fundente pergit

fluere rebellis. Quodsi tardius, quam par est; et exhausto jam viribus aegroto, vena tundatur; facile, quod reliquum est, vitae pabulum, ipsam per artem infauste disperditur.

Hae sunt, quae medicum ad lectulos premunt, — nec solae sunt, quae premant angustiae! congestiones quidem, tum eo ipso, quod vim cordis et arteriarum imminuimus, stimulumque generalem, specialem et cruoris ad partem affectam concursum moderemur, dividimus; tum vasa corporis a quavis compressione liberando, partes longinquas molli balneo fovendo, et sanguinis affluxum in easdem sollicitando, dissipare conamur; sed certius haec iterum in *inanimi*, quam *sentiente* ac semetipsam proprias ad leges movente machina hydraulica, pro voto succedunt; ac frequenter, quae *revulsionis*, *derivationis* sub titulo laudantur, cruoris nequicquam jacturae detrahere cernuntur.

His artis medicae inopiis, altera sese, non minor, adjungit, quae ex praecipiti profluviorum multorum indole emergit, difficultas. Saepe tanta mox vitalis liquoris ex visceribus profusio est: ut lenta causarum

indagatio, et methodica rerum tractatio vix locum concedere, ac mortis ex profluvio imminentis discrimina, quaecumque demum artis vel minimis temporis intervallis succurrere cunctantis, tentamina eludere cernantur.

Adstringentia. Cum vero potentem in haemorrhagiis externis *adstringentium* virtutem medici spectarent: hanc, internis quoque utilem profluviis censebant, ac omnem in sanguinis cohibenda jactura, ne simul anima cum isto aufugeret, operam ponebant. Fateamur interim, nec in isto quidem artis praesidio, aut magnam actionis incertitudinem, aut adeo vim aegris non paucis funestam, ubique deesse! Vix etiam, quae *adstringendi* potentiam in solida exercent, lacteorum, ea, sibi vias vasorum non claudere, — aut, cum, diluta, has superant, virtute, qua, meraea, pollebant, ad sanguinem venire, dicendum est. Qualiscumque vero *adstringentium* agendi sit modus, et vel secundas ad vias ea pertingant; vel, quod nobis verosimilius videtur, potissime per *stimulum*, quem stomacho tuboque intestinali inferunt, aequalem longinquis in partibus actionem exerceant; verum tamen

erit, haec ipse remedia *hypersthenicis*, quibus major solidorum impetus pro causa est, profluviis stimulum superaddere, ac non magis in laesis vasis ostia, quam in omne vasorum systema agendo, resistentiae ad illa rationem imminuere. In *asthenicis* hinc profluviis haec utique arripimus auxilia, et quin, susceptum et nobis, *saturni* usum internum, licet nuper iterum laudatum, approbemus, in *alumen* potissimum ac ipsum in chinae corticem, fiduciam collocamus. Eodem fere modo *emetica* refractis in dosibus porrecta, vel pauca radicis ippecacuanhae grana, quae interim adstringentis actionem in viscera longinqua exserere haud possunt, abdominales in nervos vi sua stimulante, nauseante operando, in profluviis asthenicis non raro conducunt. Excitantia remedia in profluviis cruentis medici quamplurimi ex eo damnarunt: quod ab illis, motum sanguinis ad vasa hunc fundentia, augeri, fugamque cruoris promoveri, hydraulicis iterum legibus, vivente in machina tam fallacibus, innixi, praetendant. Qui vero causas profluviorum (§. 584.) intellexerit; ac multa ex his ultimis, vasorum ac nervorum ex inertia, ex spasmis oriri

cogitaverit: hic exemplo haemorrhagiae in scorbuto, in variolis malignis, cum vino, cortice cinnamomi, facilius certe; quam cum sic dictis refrigerantibus cohibendae, meliora edoctus, fatebitur nullius esse momenti, quod ex calidorum, ut vocant, ac ipsius opii *vi pellente*, usui istorum in curandis profluviis *asthenicis* opponitur, argumentum.

Frigida. Ab omni fere aevo, quamvis *frigus*, praeter *caloris absentiam* nil esse, vel quivis intelligeret, illud tamen *stringendi* vim magnam exserere est creditum; et cum robur partis animalis, *densitatis* rationem, sub iisdem conditionibus, sequatur; frigus illud augere est dictum. Haec non ita pridem negata fuit *frigoris* seu *caloris imminuti* potentia, fatemurque lubenter, medicorum non paucos hoc genere subsidii debiliores apud homines saepenumero fuisse abusos. Has quidem in lites, quamvis de re magna in medicina sit quaestio, hoc loco profundius descendere non possumus; sed certe tam aucti, quam subtracti caloris, nec eadem in corpus *vivens*, ac in mortuum est actio; nec effectus istorum, cum ignis illi superadditi, vel dempti effectu

Caloris actio in nervos.

proportionem observant; sed magna illorum diversitas ex *nervorum* partis, cui calor, aut gratus, aut molestus, aut major, aut minor; applicatur, varia sensatione, et ex consensu partium aliarum, derivanda est. Sub usu balnei calorem sani hominis (96.° *Fahr.*) aequantis, quod corium *exanime* relaxat, emollit, pulsuum frequentia, vibratio imminuitur, ac vires in multis manifeste augentur. A gradu caloris externi longe majore, sanguinis viventis calor, licet arteriae sub eo frequentius pulsent, nequaquam, ut ille cadaveris solet, increscit; ac de canis exemplo constat, qui dimidiam per horam sub gradu caloris 236, sub quo carnis emortuae portio triginta trium spatio minutorum, satis cocta mollescit, illibatam valetudinem servavit. Non minus *frigoris* viventem in hominem effectus, ab illo, quam in mortuum caloris absentia exercet, summopere differt; ac sub gelu intenso, calor sanguinis apud omnes vix non idem servatur. Non igitur caloris vel majoris, vel exigui, in corpus vivum effectus, ex illis, quas in mortuis sequuntur, legibus determinari licebit; et summa ex *vitali principio*, quod illi inhaeret de-

versitas redundat. Hoc vero principium, ubi frigida parti sanae affunditur, vel ubi pars pedis modo extrema gelidum in balneum immergitur, mox tam ad istam, quam alias, longinquas ad partes, phoenomena producit, quae solius caloris, in parte exigua haud notabili, decremento, ut inductae *debilitatis* effectum, tribuere nequimus; sed potentiae *nervosae* excitatio manifeste, quin cordis viris imminutae sint, hic subintrat.

Quodsi vero hos, aliosque effectus a *frigore*, quod istud in sola *caloris subtractione* consistat, derivari non liceat; an adeo hoc *nihil* sit, ut aliquid huic causae tribuatur, videndum est. Calorem, ardorem, ruborem, dolores a frigore non raro in parte affecta relinqui, pernotum est: quae phoenomena ex re *absente* aut nulla, pendere haud possunt. Sed nonne *diffusus* omne per corpus vivens est *calor*, quem ideo, ut materiam *electricam* aequali ratione expensam, sine quavis molestia perferimus? Quamprimum vero major caloris portio partem corporis hoc principio magis orbatam subintrat: mox sui ingressus testimonium ex sensu ardoris, aut doloris habetur. Si

corpus nunc aliud, minore calore instructum, seu *frigidum*, calidiori corporis parti applicatur: diffusus per istam calor *electricae* materiae ad instar, in alterum, hoc principio privatum, corpus, cum impetu ac molesto cum stimulo, quem *frigoris* vocamus, praecipitat. Est igitur, licet *frigus nihil esse* concedamus, *materiae calorificae in fuga* ex corpore vivente in aliud frigidum, illud ipsum, quod fibram sensibilem illius exstimulet; ac non minus in parte stimulata, quam in illa, quae cum hac ipsa *consentit*, contractionem, et illa, quae diximus, symptomata producat. Certe si corpus vivens et calidum, vel sat denso, ac se ipso quamplurimum frigidiore in medio *diutius* versetur, vel sub majore sensibilitate ex improviso, aut confestim, hoc ipsum in medium praecipitetur: tunc ipse hic stimulus, ex sublato materiae calorificae aequilibrio inductus, excitabilitatis rationem quam maxime infringet, et, quod a *fulminea* succussione eletrica contingit, exhauriet, delebit. Hinc mortis subitaneae, ex hominis frigidissimam in aquam immersione secutae, non desunt exempla; et plures, quos in ista suffocatos esse contendunt, *ner-*

vosa magis *apoplexia* ac vitalis suspensione principii val adeo convulsi, perierunt. Calorem quidem modo certos ad gradus amissum, homo sanus ac robustus mox renovat; quidquod a dicto vix stimulo moderate concussus, majorem aliquando, quam rebus aliis concesserit, sibimet ipsi restituat; ast vero, aut summa caloris animalis privatio, aut conspicua ejusdem a corpore infirmo et gracili facta jactura, vires vitae omnino pessundat, veramque *astheniam*, quin mortem ipsam aliquando, inducit.

Sed nec hoc reticendum hic est: corpus vivum, vel partem illius, majore portione materiae caloris, vel stimuli cujuscunque, ad sanitatem necessarii, privata, *astheniae*, vel ipsius *asphyxiae* ad statum perduci: sub quo, eorum, ut vocant, *excitabilitas*, in contractae debilitatis ratione, augetur. Hac sub corporis animalis positione, et sub *astheniae*, quam *directam* nunc dicunt, conspicuae praesentia, stimulus gradui istius adaptatus omnino requiritur; major vero, noxas insignes, ipsamque mortem aliquando, pro effectu esset habiturus. Hinc, quae sanis beneque calentibus *frigida* dicuntur, ea gradum caloris corpori animalis in

asthenia, asphyxia constituti sufficientem, qui stimulum in illud exerceat, agnoscunt. Gelidae hinc portio non magna, hominis, *syncope* correpti in vultum conjecta, melius eundem totiusque, quam stimuli fortiores potuissent, excitare observatur; et quae hiemali a gelu rigent, vitaeque reliquae nullum adeo vestigium manifestant, corpora animalium, ipsorumque vegetabilium; ea, non a calore *nobis* dicto, sed a nive et a frigida, quibus gradus caloris *sibi* correspondes inhaeret, ad lucem revocantur, majoresque ad stimulos perferendos tali modo praeparata, hos tandem sensim sensimque, cum laeto rerum successu, admittunt. Hinc tantam vel ipsis in febribus asthenicis a *potu gelidae*, quam pauperes, ut solam non raro medicinam, tam avide epotant, efficaciam, maxime si stomachus alium aversetur aut rejiciat, experimur. Hinc *frigidae*, sub typhi principio, corpori affusae virtus, veteribus non ignota, et a recentioribus ultro confirmata, explicanda est. Ventris, in juvene a typho correpto, insignem meteorismum, solius *glacei* contusae cum impositione, *Ticini* viginti abhinc annis, felicissime sanavimus, quamvis facies

collapsa, singultus perpetuus, cum alvi obstruxione sex jam per dies extensa, sudores frigidi glutinosi, pulsus vix tactui sensibiles, lipothymiae, de hominis moribundi debilitate testarentur.

Concludimus ex istis: in *asthenicis* cruoris profluviis usum frigidae ipsiusque glaciei contusae, aut nivis, per intervalla parti sanguinem fundenti admotae, quem scilicet jam diu proficuum esse docuit ipsa experientia, nec sanae principiis theoriae refrigari. Etsi vero *gelidam*, *hypersthenici* adeo profluvii cruenti ad ostia *diutius* admotam, per caloris superabundantis ac stimuli morbosi subtractionem, profuturam esse, posset videri; incauta tamen illius in fluxibus activis, vel in illis, quos ob contractam cum iisdem consuetudinem, supprimi illico non convenit, administratio, contrarios, eosque pessimos, — suppressi quidem profluvii, sed aliam in partem magis conspicuam conversi stimuli, effectus saepe nimis exhibuit.

Remedia, quae cordis actionem pro tempore imminuant ac motum arteriarum magis placidum ac lentum efficiant, haud parum in profluviis cruentis *hypersthenicis*

promitterent; ac ipsa, quae istis interdum accedit, *lipothymia*, potenter hos fluxus, scilicet jam tunc *asthenicos*, componit ac froenat. *Digitalem purpuream* hic plures laudarunt: quae certe, ad pauciora modo grana exhibita, insignem arteriis lentorem, et nostris sub digitis, plerisque in aegrotis inducit. Est vero, qui turbas hoc a remedio induci solitas, prae ipso profluvio, vereatur vir clarus; et vis stimulans, quam hoc idem in *hydrope asthenico* tam potenter, ac tanto saepe cum effectu, manifestat, illius usum in profluvio *hypersthenico* omnino haud commendat. Frequens nunc nobis digitalis purpureae in profluviis cruentis *asthenicis*, ac felix certe in multis, est usus. Si talia nobis essent, quae *animi deliquium* majore sine noxa inducerent: his certe in hemorrhagiis activis non minus, quam in ipsis inflammationibus, in herniis, ossibusque luxatis reponendis, in partu difficili absolvendo, cum magno fiduciae gradu, haud paucis in casibus, uteremur; sed hucusque latet nos aliud, quam ex ipsa sanguinis jactura, — non tutum ubique, ac minime in profluvio *passivo*, remedium. A

Digitalis purp.

somno quidem, syncopis imagine, et tensio solidorum et pulsuum frequentia non parum moderantur; sed quae istum per artem inducunt, ea cordis plerumque actio-

Opium. nem simul intendunt, ipsumque *opium* profluvia *hypersthenica*, cum ea, quae debilitas producit, haud raro potenter arceat, manifeste adauget.

Ligatura. Magna quondam fuit, sed a circuli humorum doctrina non parum infrangi credebatur, *fasciarum* in sanguinis profluvio sistendo auctoritas. Ipse quidem sanguis per venas, a ligatura arctatas, suo in itinere retentus, cruori novo per arterias contiguas advecto resistere, — hic vero, a corde, potentius irritato, liberiora in vasa urgeri; ac pervia vasorum per ostia facilius expelli videbatur. Haec interim cum rerum magistra, experientia, non satis et ubique correspondet theoria, ac licet aliquando nil, venas ligasse conduxerit; est tamen in fascis, recte, ne arterias majores simul comprimant, applicitis, non exigua sistendi profluvii cruoris *asthenici* utilitas. In longum quidem tempus hoc fasciarum non extendi videtur beneficium; sed jam summi momenti est, sub his extre-

mis angustiis, *artificialis* haec, et singulos *ad artus* extensae, species, *lipotymiae*, ac sanguinis a loco profluvii vel brevior aversio. Sub his scilicet, tum vasis, a sanguinis torrente extensis, contractionis spontaneae conceditur libertas; tum cruoris, ut illorum ad oras in thrombum cogatur, occasio porrigitur; ac felix nonnunquam in viscere infirmo mutatio succedit.

An in homine, cui sanguinis ad vitam necessarius, ob citioris auxilii defectum, sine vulnere lethali, ac alio sine morbo, mortis causa, aufugit, sub primo *asphyxiae* conspectu, *transfusio* suadenda est? . . . Experimenta cum brutis feliciter suscepta, hoc genus, auxilii commendare, — ac sanguinem non adeo, ut species animalium, diversum esse, docere videntur.

ORD. III.

PROFLUVIA CRUENTA.

GEN. I.

EPISTAXIS.

Transitio. §. 587. De *cephalicis* primum sanguinis profluviis agentes, possemus aliquo cum jure, ac duce viro clarissimo, illius, quae ad *cerebrum* haud raro contingit, descriptionem praemittere; interim cum morbus, quem effusus in calvariam cruor inducit, *apoplexiae* ut species habenda sit, ac illam, ut *genus* inter *Nevroses* (Lib. VII.) collocandi non una sit ratio, — cum quoque signa evidentia ac certa, quae communibus profluviis concessa sunt, cerebro a cruore inundato in conspectum non veniant; hinc *internos* capitis effectus a latice tum *seroso*, tum *cruento*, aliisque ex cau-

sis communi effectu inductos, aliam morborum ad classem referentes, modo, ea quae *exterius* ac sub oculis contingunt, profluvia hic loci perlustrabimus.

§. 588. Pars corporis humani nulla est, cujus vasa sub tenera imprimis aetate, sanguinem tam facile, quam *nares internae*, dimittant, ac simul tam cito, sine vitii vestigio claudantur. Hinc nullibi tam frequens, quam hac ex particula, cruoris est, profluvium: ut veteres, quin locum designarent, *haemorrhagiae* sub nomine, illam quae ex *naribus* contingit, intelligerent. Ad nos certe, partium structuram anatomice exponere non pertinet; sed arteriarum venarumque per nares reptantium doctrina, ut hujus morbi origo diversa eruatur, permagni est ponderis; ac illud saltem hic nobis generatim, ob ea, quae dicenda supersunt; indicare licebit; *arterias* non minus *externae*, quam *internae carotidis* ex ramis ad nares proficisci; — venasque susceptum ex istis cruorem partim *externis jugularibus*, partim vero, per conspicuos *cerebri sinus internis* advehere, ex quibus *subclavias* in *venas*, utroque colli ex latere, Narium disposit.

confluat. Haec vasa tunicae mollissimae, per amplam antri nasalis superficiem expensae, irretita, per varios anfractus descendunt, dividuntur; et aquosi non modo vaporis exhalationi, sed et mucosi humoris secretioni praefixae, olfactus nervulos humectant, ac odorum sensationem praeparant, ac simul ab aere sicciore, et ab acribus atmosphaerae irruentis, impurae, particulis, molliter, custodiunt, defendunt (§. 568.). Nervorum, ob *quinti* paris ramulos, summus est, naribus cum oculis, lingua, diaphragmate imprimis, quin universo cum corpore, consensus; quem lacrymarum, a stimulo ad illas, profusio, sternutatio a solis aspectu, ingratus ad nares; acrioris a cibi masticatione sensus, diaphragmatis ab illis irritatis convulsio, ac odorum fortiorum in syncope fuganda potentia abunde demonstrat.

Non vero aerem modo nares ex pulmonibus expressum, sed interdum sanguinem ex illis, ex auribus internis in fauces apertis, vel ex ventriculo cum impetu ruentem, — quin cibos potumque ex stomacho aut faucibus rejectos, hinc inde recipiunt, expellunt; nec ideo omne cruo-

ris ex nare profluvium epistaxis vocabitur, sed illum propriis istius ex vasis prorumpere oportet. Nec opus est cruorem externa per narium ostia effluere; sed, quibus istae in fauces hiant, ambos per aditus non raro sanguis, supino in homine, ad pharyngem praecipitat, ac profundo sub somno, ab infantibus potissimum, salivae sub specie, in stomachum defertur.

§. 589. Cruoris igitur ex vasis nasi internis effusio, epistaxis vocatur. Epistaxis.

§. 590. Raro in coeteris animalibus, nisi forsitan ab *hirudine* nares ingressa, — frequenter humana in specie, frequentissime in puero, sine causis externis hic fluxus (§. 589.), ut vix pro morbo habeatur, occurrit: ubi cruor, nunc modo guttatim distillat; nunc placido satis rivulo, — utroque in casu per *unum* plerumque narium foramen, aufugit; nunc vero, torrentis adinstar, non utrumque modo nasi per ostium, sed simul oris aliquando per antrum praecipitat. In ea quidem hominis aetate, qua sanguis copia ad caput uberiore dirigitur, frequentius epistaxin contingere, a Differentiae.

multis est dictum; interim cum encephali coeteras ad partes proportio in tenero *infante*, illam *pueri* certe non parum superat; in hoc tamen, quousque pubescat, — licet alia *infantum*, nec pauca, profluvia *serosa* divexent (§. 373.), frequentius cruor e naribus prorumpit. Maxime his fluxus apud illos, qui alacri ingenio, et corporis textura minus firma, sed sensibili et florida, instructi sunt, — nec tamen eadem immaturis in *puellis*, quam in pueris frequentia, succedit. Coeterum utroque in sexu, et quovis vitae sub stadio, in senibus laute nutritis forte magis, quam sub media aetate, sanguis hinc inde per nares, — nunc istarum, nunc viscerum aut partium remotarum ex vitio, nunc cordis ac vasorum ab impetu aucto, nunc istorum cessione ac inertia, — in istis febrium, scorbuti, hydropis, menstrui, haemorrhoidum suppressorum effectu aut bono, aut iniquo, in illis, sine febris concursu, — in aliis, epidemicae constitutionis imperio, nec raro certae *periodi*, aut saltem *habitudinis*; — quin adeo *haereditariae* quasi constitutionis sub legibus, praecipitat. Sanguinem in febre nervosa cum summa cephalia, *vix tepidum*

profuse, ac sine levamine fluxisse observavimus. Alii, sub scorbuto, ac morbo apoplectico, calore vix non privatum cruorem ex naso prorupisse adnotarunt.

§. 591. Pro his vero profluvii cruenti ex naso differentiis (§. 590.), symptomata nunc aliqua, nunc nulla, epistaxin *praecedunt.* Non paucis certe cruor, sine quovis sensibili indicio, sponte et quasi tacite, a parvis occasionibus, vel solo interdum attactu, mox effluit. In multis, profluvium annunciant vertigo, somnolentia, stupor, pavor sub somno, rubor, calorque genae unius, dolor capitis, splendor, levis phlogosis, caligo, lacrymatio oculorum, aurium tinnitus, susurrus, surditas, arteriarum ad tempora et collum intensior pulsatio, plenitudinis, tensionis, siccitatis, caloris, pruritus, titillationis ad nares sensatio, ac alia symptomata. Interdum pulsus pleni, undosi, subsultantes, bis digitum ferientes *seu dicroti*, epistaxin citius tardiusque instantem, — sed, ut saepius notavimus haud magna certitudine (§. 16.), praedicunt. Hic pulsus *caprizans*, ut alii vocarunt, in *unius* modo brachii arteria nonnunquam se pro- Symptomata.

dit, ac si *lienis* aut *hepatis* tumor conspicuus eodem in latere hypochondrium oppleat; futurum nonnunquam ex narium *lateris ejusdem* foramine cruoris profluvium indicat (§. 592.). Praesentis jam ex naso haemorrhagiae symptomata, cum illis, quae de profluviis cruentis in genere jam diximus (§§. 467. 583. 585.), conveniunt. Non raro sanguis longum rubrumque in polypum, qui ex naso per labra propendet, densatur; sed eodem, ob stimulum molestum, protracto, vel coacta sternutatione expulso, uberior mox unda inseguitur, ac interdum ad multas, ut nimis vidimus, libras, non exiguo cum vitae periculo, quin ipsam ad mortem aliquando, fluere continuat.

Causae. §. 592. Sed juvat nos ad rectam epistaxis cognitionem, ex illa causarum, ascendere. Hae quidem ab illis, quas in genere profluviis cruentis favere diximus (§§. 466. 584.), non differunt; interim sequentes potissime huc pertinent: *externae* scilicet, quae naribus vim inferunt: contusio, percussio, vulnus, polyporum, vibrissarum avulsio, ossium nasalium fractura, ozoena, caries,

acria, pulvis herbae nicotianae tabaci, rebus suspectis, irritantibus commistus, fumi, vapores stimulantes, naribus attracti, insecta, vermes, iisdem advecta, sternutatio violenta; — quae partes vicinas, faciem, aut calvariam, simili ratione afficiunt, laesio quaecunque, imprimis cranii fractura, ac ossis circa sinum falciformem depressio; — quae sanguinem suo stimulo alliciunt: solis radii ardentes in caput nudum, aut pileis metallicis obtectum, agentes, ignis vicini actio in faciem; — *internae*, quae vel motum sanguinis ad caput augent, inflammatio, erysipelas, variolae, morbilli imprimis, rheuma, catarrhus narium, ira fortior, ac iterum sternutatio, studia protracta, capitis profundior positio, cephalaea, dentium aurisque dolores; — vel cruoris regressum praepediunt: terror summus, erubescens verecundia, suspiria longa, diuturna vociferatio, oratio, clamor, fletus, risus, cantus, tubarum inflatio, nixus quivis, tussis, dispnoea, morbi pulmonum, cordis, venarum jugularium, a strumis, alio tumore, collari arctiore, aut venae subclaviae diversas per causas compressio; — quae circulum humorum in ge-

nere cum impetu adaugent: cursus velox, electrica concussio, galvanismus, ut vocant, spirituosorum abusus, vigiliae protractae; — quae sanguinis aequalem distributionem intercipiunt: vestes arctiores, tumor, obstructio viscerum, uterus gravidus, ascites, ventriculus, intestina, a cibis, flatibus, saburris repleta, a vermibus stimulata, spasmi, imprimis abdominales, convulsio, imprimis epileptica, pedum refrigeria, iniqua corporis positio, menstruae secretionis, aut fluxus haemorrhoidalis assueti suppressio; — quae vasorum in genere, aut nasi prae aliis, resistentiam quo cruorem coerceant, imminuunt: scorbutus imprimis, febres asthenicae, vasorum capitis, narium, varicositas, contracta jam, sanguinem has per vias amittendi consuetudo. Num *venae*, num vero *arteriae* hunc fundant, hoc arduum est dicere. In chronico profluvio varicosam saepe indolem venarum subesse novimus; in eo, quod hypersthenicum est; arterias nunc laesas, nunc finibus, quibus rorem in nares exhalant, dilatatas suspicamur. *Secretionis cruentae* ex vitio (§. 584.) cruorem ex naribus hinc inde stillare, non pauca nobis persuadent.

Qua vero ratione viscerum majorum, *lienis* praecipue ac *hepatis*, tumores, sanguinem, sub dictis arteriae brachialis, ex latere affecto, praesagiis (§. 591.), ex nasi *sinistri* potius, aut *dextri* foraminibus, eliciant, diversa est auctorem explicatio. Plerique istorum, haec, mira satis, phoenomena ex impedita cruoris aequali distributione, et copia illius majore capiti advecta, derivant; sed genae modo *unius* rubores, arteriae in *uno* modo brachio subsultus, ac sanguinis ex lateris ejusdem, *non altero*, foramine nasali, effluxum, hi minus explicare videntur. Felicius hunc nodum solvit, alterius, qui *subclaviae* potissimum *venae*, in latere, quo haeret visceris obstructio *compressae*, haec symptomata attribuit, opinio. Thoracis certe cava, a pulmonibus, quos continent, perfecte replentur. Hujus visceris lobus superior uterque claviculae, per cujus inferiora, *subclavia* decurrit, respondet illique aptatur. Quotiescunque hinc diaphragmatis descensus, ab unius hypochondrii tumore, impeditur, nec pulmo per aerem susceptum dilatari hic potest: oportet ut portio hujus visceris superior tunc suppleat, magisque

expansa in plenis expirationibus, alternatim in memoratam snbclaviam insurgat, eamque nunc comprimat, nunc iterum relaxet. Sed cum *jugulares externae*, *internae* non minus venae, quam *axillares*, quarum radices sunt *brachiorum* et *scapularum venae*, in *subclavias* exonerari compertum sit: sequitur, ut in illis, redeunte ad istas compressione, sanguis remoram patiatur, et affluenti ex arteriis contiguis cruori resistat. Hinc brachii, ex latere affecto, arteria, si compressio subclaviae eo tempore contingit, quo haec ipsa est in *systole*, subsaltat, ac venae jugularis rami, per genam nasique cavum hujus lateris dispersi, turgent; rubet illa caletque; in hoc vero, pruritus, tensio, — ac, repetita frequentius et in horas diesque, hac venarum resistentia, sanguis correspondente ex nasi foramine distillat ruitque sincerus. Eadem hinc inde succedunt, ubi ex pure, — vel aquis thoracis in cavo collectis, — vel ex quavis, in abdomine, majore obstructione, pulmo ex uno modo latere dilatari *per vices* aut *interrupte* impeditur. Compressio subclaviae magis *constans* ac longior, vel in brachii, ex latere affecto arte-

ria, pulsationes vibrantes, vel certum hoc in artu torporem, vel ejusdem, aut externi thoracis, oedema, inducit. Non aliter ad *caput* res sese habere videtur. Quamvis etenim *sinus falciformis* superioris initium intra nares extendi, aut venas ex istis suscipere, vir magnus negaverit; sunt tamen, in quibus venae anterius et superius a narium cavitatibus oriantur, per foramina, ossibus nasalibus insculpta, tam extus, quam intus decurrant; ac ubi foramen, quod *coecum* dixere, attingunt, in sinum memoratum depleantur. Hinc, licet non raro vel sola concussio cranii, vasa narium simul dilaceret; ubi ad verticem, in sincipite, aut in fronte, os laesum est, vel sursum et ad latera ossium bregmatis, sanguis, ob sinus etiam praedicti compressionem per nares evacuabitur. Si vero os intropressum est versus tempora, et vasa disrupta in cavum calvariae, post tempora, sanguinem effundunt; ut plurimum ista ex *auribus* et *ore* ejicitur.

Ex causis internis, vix major est ulli, quam *scorbuto*, in promovendo sanguinis ex naribus effluxu, potentia. Interdum vero sat diu nullo se signo scorbutus, quam

hoc ipso profluvio, prodit. Sic virum ad *clinicum*, cui *Ticini* praefuimus, *Institutum* suscepimus, cui sanguis ubertim ex naribus praecipitans, nos anxie in causas hujus mali inquirere permovit. Nec gingivae huic viro, sat forti, aut laxae, aut sanguinem fundentes, nec maculae per cutem ullae, nec dispnoea unquam fuerunt; nodo lien, ut illis in terris solet, praeter modum tumebat; arteriae pleniores, frequentes, singulari duritie digitum feriebant; calebat aeger, ac febris inflammatoriae fallacem offerebat imaginem. Hinc venam, seducti, secuimus, et sanguinem denso mox corio obtectum, ad libram detraximus. Ad noctem, cruor multus denuo ex nare prorupit; sed pulsum matutinas ad horas duriorem, pleniorem hesterno, ac ebris symptomata aucta reperimus. Replicatur venaesectio, et cruor majore fere crusta obducitur. Post decem fere horas, tanto cruor cum impetu praecipitat: ut sex libris illius, vel brevi intervallo, amissis, auxiliis chirurgicis coerceri vix potuerit. Ab istis, die sequente, pulsuum plenitudinem, duritiem, febrimque nequidquam imminutas, — sed corporis superficiem undique a *maculis scor-*

butticis obsessam reperimus. Debilitante hinc methodo medendi relicta, illico ad vinum generosum cum succo citri ac saccharo, confugimus, et roborantium, victusque nutrientis sub usu, aegrotum brevi temporis decursu restituimus. Alterum, post menses aliquot, exemplum huic simile habuimus in juvene, cui sanguis jam saepius, sed maxime cum clinicum Institutum adiret; ex nare prorupit. Corporis sub macie ac pallore, hic nobis pulsum vibrantem, plenum, ac frequentem, ut ille, exhibuit. Venaesectio, cruorem mox corio munitum eduxit; quin vero profluvium rediret, impedire non potuit. Interim, ob febrem pulsusque duritiem, plenitudinem adauctas, ad alteram, eodem cum sanguinis aspectu, pervenimus; sed frustra sic morbum dispellere studuimus. Hinc, licet maculae deessent, *scorbuticae*, tamen, *dispositionis*; inter Insubros haud rarae, satis conscii, ac prioris adhuc memores exempli, chinae corticem, ampliore cum victu, ac vini melioris portiore, praescripsimus, aegrumque, sub celeri melioris curationis effectu, resanavimus.

Prognosis. §. 593. Ex illis, quae de profluviorum cruentorum significationibus in genere monuimus (§§. 467. 562. 585.), et ex indole causarum, quae *epistaxin* inducunt (§. 592.), *prognosis* istius eruenda est. Levior plerumque apud pueros hic morbus est, ac sublata per aetatem humorum ad caput congestione, vel sponte dissipatur. Interim qui aequo frequentius, et ex causis exiguis ex naso cruorem profundunt: his, aetate juvenili, *pneumonorrhagia*, seu haemoptysis, timenda est. Morbos alios, non paucos, ex *hypersthenia* ac morbosa vasorum capitis repletione pendentes, quin ipsam ejus indolis encephalitidem (§. 145.), promptissime interdum hic fluxus disperdit; nec raro alterius secretionis cruentae, suppressae, vices hic assumit; atque his non minus in casibus, quam ubi certam cum hoc profluvio consuetudinem quis contraxerit, periculosa esse solet, multasque, capitis imprimis, morbos, vertiginem, cephalaeam, susurrus, tinnitus aurium, amaurosin, sopores, apoplexiam, convulsiones inducit praepostera illius compressio. Epilepticos hac ex causa insultus, gravemque ac per novem jam dies continuatam *dys-*

phagiam conspeximus, quam ultimam, positis ad nares hirudinibus, ex momento sanavimus. In ipsis adeo febribus *asthenicis* cum gravi cephalaea incedentibus, hanc ultimam imminuit, etsi morbum principalem non parum adaugeat, epistaxis. Minor certe nunc temporis, quam apud veteres, *haemorrhagiarum criticarum* in febribus est numerus: ut quem frequentior in morbis hypersthenicis venaesectio haud parum infregit. Fatendum est interim, ex sanguinis, quem *per artem* educimus, eadem portiore, ac illa est, quae *sponte* morborum sub fine, vel sub majore jam systematis vasorum quiete, ex naribus fluit, evidentius plerumque auxilium haberi. Sed vel ipsis in morbis, qui ex cruoris jactura subsidium exspectant, non raro spontaneus hic fluxus, quod limites excesserit, pericula adauxit. Tanto scilicet cum impetu hac ex corporis particula cruor apud multos praecipitat; ut artis fere singula eludat ac superet conamina; nec desunt hydropis, tabis febrisque lentae, quin mortis ipsius, hoc ex profluvio secutorum, et nobis partim oblata exempla. In febribus asthenicis, contagiosis, in variolis, morbillis praecipue, ut vo-

cant, malignis, in scorbuto, hydrope, tabe, spes saepe omnis curationis cum sanguine per nares aufugit; ac vel sola his in morbis ad vitalis jacturam humoris molimina, ac leve sanguinis, per nares stillicidium, suspecta sunt. In senibus, huic profluvio minus assuetis, apoplexiae hoc idem aliquando est prodromus.

Cura. §. 594. Primum hac praecipuum curandi hujus morbi momentum, in recto, *num sisti cruor debeat*, judicio est positum (§. 593.); quod ipsum, ex attenta causarum (§. 593.), aetatis, constitutionis, habitudinis contractae, — ex cruoris amissi quantitate, et virium superstitum consideratione eruendum est. Si *activi*, seu *hypersthenici* rationes, vel signa profluvii (§§. 584. 592.) se offerant; tunc, ut alibi (§§. 468. 686.) docuimus, ipso in sanguinis effluxu moderato, tum praesentis haemorrhagiae, tum variorum, quae hanc forsitan inducunt, comitantur, malorum, habetur subsidium; nec alio plerumque apud pueros, vel homines succiplenos ac laute nutritos, vel demum sthenicis in febribus, indigemus auxilio. Interim, dum, energico sub habitu,

E. hypersthenicae.

majorem, quam par sit, cruoris copiam amitti veremur, — remotis, quae stimulum perpetuent; causis, calore conclavis temperato, victu nimis nutriente, ac potu spirituoso, vel calido, sepositis, alvoque per clysteres aperta, sub maxima mentis et corporis, erecti, in loco obscuro, quiete, sub summa, ne loquendo, sternutando, tussiendo, contrectando, nares irritentur, cautela, venam secamus, pedes sat profunde tepidam in aquam ammittimus, ac, nisi ista sufficiant, ad ea, quae sanguinem cohibeant, externa remedia ascendimus.

Quodsi vero, vel sub ipsa, quae *energica* fuit, sed in *adynamicam* nunc vertitur, epistaxi, pulsus vacillare, imminui, intermittere incipiat; si labia pallescant, oculi obscurari videantur, extremitates frigescant; tunc certe, seposito omni vanaesectionis consilio, sistere profluvium conamur.

Si *asthenicae* epistaxis causae ac fida indicia (§§. 584. 592.) compareant; tunc tradita jam pridem curationis generalia praecepta (§. 468.) valebunt, ac potior in morbum primarium causamque istius convertenda est attentio. Sic gravissimae interdum mulier parturiens haemorrhagiae per

nares subjicitur; nec alio plerumque, quam partus per artem celeriter absoluti auxilio illa salvatur. Sic vermes, sic viscerum obstructio, periculosa haud raro profluvia cruoris inducunt; quae aliam, quam causae morbi primarii oppositam; opem non admittunt. Quodsi vero cruor hac a methodo arceri recuset; — nisi forsitan sine virium jactura conspicua, habitudinis contractae ex legibus, aut in alterius, consuetae, sed nunc suppressae, excretionis supplementum cruor fluat; sine multis induciis, ad

Externa. ea, quae finem profluvio imponant, *externa* veniendum est. Haec vero tum alias ad partes, tum ipsas ad nares applicita, effectum ostendunt. Sub tanto scilicet *nervorum* in vasa sanguinea imperio (§. 564.), et sub *cutis externae* tam insigni cum ea, quae corporis se caveis insinuat, consensu (§§. 275. 373.), saepe illa, quae exterius adhibentur, conspicuam internas in partes actionem exercent. Ipse hinc vulgus, immaturo quidem in epistaxi *hypersthenica*, — sed proficuo sat saepe in *adynamica*, consilio, gelidam aegrotis, cum id minime exspectant, dorso aspergit. Profuit in aliis, glaciem genitalibus contusam, aut nivem

apposuisse; ac vel solae *cucurbitulae*, hepatis regioni, occipiti impositae, — quod non tam sanguinem *revellendo*, quam sua in cutem sensibilem *suctione stimuloque* fecisse videntur, sanguinis profluvium ex naribus illico stitisse sunt visae. Itaque cum eximio interdum in epistaxi successu frigidam, aut solam, aut cum aceto ac sale ammoniaco remistam, calvariae, fronti, naso, genisque, saepius renovandam, imponimus; nec inutili consilio tum crura tepidae immittimus, tum artubus fascias applicari suademus.

Sed et ipsi, quod sanguinem profundit, nasi cavi, auxilia, fortiore sub malo, applicantur necesse est. Hinc primum, frigidam; — hac si haec sola non sufficit eandem cum alcohole ac ichthiocolla, remistam, — et ipsum denique purissimum alcohol, cruentas in nares vel attrahi, vel injici conveniet.

Cum vero, quae liquida sub forma in nares inflantur, attrahuntur, injiciuntur, saepe citius, quam agere ut possint, has deserant; hinc et fili ex linteis carpti, solutione aluminis, aut vitrioli albi imbuti, vel turundae, quibus pulvis ex alumine ac sanguine, ut

vocant, draconis, vel ex aliis similibus, al-
bumine ovi susceptis, adhaereant; cavo na-
rium profundius immittendae, ac longo sa-
tis tempore, filo, quo extrahi possint, mu-
nitae, in eodem relinquendae sunt. Ipsa
interim turundae in vasa narium *compres-*
sio aliquando hic magis, quam involvens
illas stypticum remedium, egisse videtur;
ac interdum, cum istud, molliori rotunda
susceptum, nil posset; haec sola, modo
crassior magisque contorta, profluvium sup-
pressit. Profluit interdum intestini partem
suilli, quod primum in aere siccatum, post-
hinc madefactum, ac uno extremo, fili te-
nuis ope, ligatum est, in ipsum, quod san-
guinem fundit, foramen narium, spacillo
duce, demisisse. Hoc facto, inferiori,
quod patet, ostio intestini, frigida per
sphyncterem injicitur, et haec ipsa, supe-
riora narium versus, ut aequali ratione in-
terna comprimat, urgetur. Plerumque sci-
licet vasa sanguinea, in hominibus hoc mor-
bo defunctis, eam narium ad sedem, ubi
alae nasi, digito plus minus transverso, ab
imis naribus cum osse committuntur, sunt
magis dilatata, turgita: ut interdum, in

viventibus, vel solo a digito compressa, mox sanguinem transmittere desiverint.

Ast vero nec ista interdum subsidia, cruorem, ex narium anfractu, quo turundae pertingere non queunt, ruentem coercent. Quodsi tunc narium anteriora penitus obturentur foramina; sanguis cum impetu majore ad fauces, posteriores per narium aditus, descendit. Hic alia a chirurgis adhibita fuerunt, nec a medico his arduis in casibus ignoranda, subsidia. Scilicet utrumque illi ad nares aditum ita claudunt: ut sanguis, egressu privatus, polyposam in massam, seu thrombum, cogatur, ac vias, a quibus antehac aufugerat, sibi ipsi praecludat. Haec, vobis jam ab aliis exposita, methodus plerumque certe sufficit; sed in febribus asthenicis, in variolis, morbillis malignis, in scorbuto, haud raro sanguis, uno ex loco prodire impeditus, aequali, vel majore mox impetu per renes, intestina, uterum, aut ipsos per pulmones praecipitat; ac solis morbo primario oppositis auxiliis, interdum, — nam saepius est ita deludit, froenatur.

Cessante ex naribus profluvio, aegrotus, per longam satis temporis moram in

ea, quam injunximus, quiete perseveret; nec factum in naribus coagulum, quocunque demum modo, donec sponte separetur, removeat. Pro causarum, unde morbus descenderat, ac per virium, quae convalescenti supersunt, diversa ratione, aliis ille atque aliis, tum diaeteticis, tum medicis auxiliis tractandus est.

Cum vero opera tam facili, in junioribus praecipue, revertatur epistaxis, ut et illa, quae primam violentiae externae occasionem modo debuit, jam exiguis a causis revocetur, et quodammodo neglecta, mox duro habitudinis imperio hominem submittat; oportet sane, ut qui salutis hoc ex morbo pericula quondam subivit, qua potest, industria, illius recursum praeveniat. Non aequali vero hic finis intensione obtinebitur; sed prout vel *activae*, vel *passivae* fuit indolis profluvium, et pro corporis vel in illam, vel in istam proclivitate, ratio vivendi ad praecepta, quae cuique ex dictis vel sponte patebunt, dirigenda est. In genere, quae sanguinem praeter modum accumulant, aut movent cum impetu, aut capiti uberius transmittunt, — vel quae circulum per vasa abdominis praecipue,

ac artuum aequalem intercipiunt; aut reditum cruoris jugulares per venas retardant, aut alias, naturales, ut vocant consuetus excretiones subvertunt; ea summo, et protracto in longum cum studio evitentur oportet.

Suppressum forsitan praepostere ex naribus profluvium, pro varia morbi exinde megenerati natura, variam medendi sibi methodum exposcit. Plerumque sanguinem ad nares revocare, fluxumque, imprimis si cerebri, oculorum inflammatio successerit, non ommissis et aliis auxiliis, per illas restituere juvabit. Calidae vapor aquae per nares attractus, vel nasi levior contractatio, aliquando hoc praestant. Qui nares internas cum errhinis stimulando, aut cum penna serratim incisa et fortius intrusa scarificando, hunc fluxum renovare contendunt: hi saepius majorem, quam prudenter optare potuissent, sanguinis jacturam inducunt. Hirudines modo duae, externis narium foraminibus, quo magis hiant principio, appositae, indicationi plerumque satisfaciunt, ac sanguinem pro lubitu arcendi occasionem, quod magni hic faciendum est, non tollunt.

ORD. III. GEN. II.

STOMATORRHAGIA.

Ambiguitas. §. 595. FREQUENTER quidem *ex ore*, vel sponte fluit, vel screatur, exspuitur, vel cum impetu rejicitur sanguis; sed non ubique tam facilis res laboris est, mox veram cruoris hoc ex antro venientis patriam indicare; ac saepe, cum breve modo ex faucibus iter ille absolvit, ab aegrotis, nimia formidine, perculsis, a pulmonibus venisse accusatur; aut cum sanguis revera ex bronchiis et trachea subdole ascendit; a medicis, incauta morbi non tam gravis sub prognosi, ex faucibus, stillasse perhibetur. Sunt adeo, qui, morbum epilepticum malitiose simulantes, res coccineo colore imbutas ore volvendo, quasi cruentam, sub fictis convulsionibus, salivam profundant; ex quibus, quam multum intersit, ut suum cuique profluvio nomen, ac sua, quibus differat,

ab aliis, signa tribuantur, loculenter apparet.

§. 596. Quod vero solius cavi, a labiis, genis palato, vel penduli a fornica ac uvula, a tonsillis et faucibus circumscripti, ac partium hoc in cavo positarum a vasis propullulat, — hoc, *stomatorrhagia*, seu *oris haemorrhagia*, vocatur, sanguinis profluvium. Definitio.

§. 597. Sanguinem ex *naribus* haud raro refluere, — interdum, post capitis imprimis laesiones, internis ex *auribus* ad illas descendere, jam diximus (§ 588). Ex ipso *larynge*, ex *trachea*, ex *bronchiis*, cruorem sub tussi rejectum, saepe nimis venire, — in aliis, ex *ventriculo* scaturire, ac vomitu expelli, res nota est omnibus. Cum vero sanguis tam diversis origine, et ex parte longinquis a locis, oris antrum inundat; non minus quoque ex partium (§. 596) dictarum superficie in sat multis aegrotis, in quibusdam periodice, propullulat; juvabit primum hujus species profluvii praecipuas, — mox vero ea, quae singulas ex istis concer- Differentiae.

nant, et ab aliis distinguant, accuratius exponere.

Stom. labior. Ac primo quidem *venae labiorum genarumque* non parum in quibusdam dilatantur ac varices producunt. Duodecim ante annos, vir juvenis ac laute nutritus, has nobis, *Ticini*, varices ad labium oris superius, conspiciendas exhibuit. Universum hoc labrum quasi saccum ex tenui membrana formatum, sanguine pellucente refertum, lividum, ac tam amplum sistebat: ut, ex alto propendens, oris ostium impleret, ac labium inferius obtegeret. Plures hoc ipso varicoso e sacco venae, non tam turgidae, quam planae, latae, ac lividae, versus nasum ascendere, ac similes palati fornicem obsidere cernebantur, eximii tandem manu viri, eo ipso cum sacco labiali, feliciter, et quin sanguinem hucusque sua sponte sparsissent, extirpandae. Ad ovi adeo gallinacei amplitudinem, ad labium inferius, has varices, sectione non minus auferendas, increvisse, docemur. Ex venulae ad internam ac supremam labii inferioris partem, varice, copiosum, per intervalla, cruorem stillasse, aegroti, haemorrhoidum simul fluxui subjecti, historia testatur.

Eadem *buccarum* ad internam superficiem contigisse, observationes, medicorum in fastis collectae, confirmant. Ad malae utriusque faciem internam, in aegrota, cujus pater simili prorsus morbo laboraverat, copiosae varices ex improviso exortae sunt. Has, ubi, dentibus disruptas, sugebat mulier; haud majores sequebantur molestia; si vero hoc usa non esset auxilio; extensus, magis magisque tumor varicosus, ad ipsam usque uvulam, ut pars haec turgeret, livesceret, valdeque doleret, extendi consueverat. Hoc ab ipso tumore ad fauces extenso, tum linguae, tum pharyngis, laryngis interceptis functionibus, suffocationis non raro imminuit, — uvulae duntaxat ad apicem sectione illico removendum, periculum. Cibum ore revolvere, masticare, quin sanguis copiosus hunc omnem penetraret, aegrotus non potuit, ac vires hoc quotidiano a profluvio, cujus nullibi vestigia hucusque patebant, sic plurimas amisit: donec detecta, postremam *ductus salivalis*, in oris cavum patentis, ad partem, varix, ferri demum candentis auctoritati cessisset. St. buccar.

Varicum magnarum per fornicem *palati* Stom. palati.

sparsarum mentionem jam injecimus, ac forsitan frequentius in isto, quam alio oris in loco, hac ipsae nascuntur. Sanguinem jam multos per annos reddiderat adolescens, cui tandem, majore sub aestu, sine pectoris molestia, cruor copiosus cum vitae discrimine ex ore prorupit. Depressa cum specillo lingua, scaturiginem profluvii vir eximius ex faucibus haerere intellexit, ac injecta aluminis solutione, feliciter occlusit. Interdum vero tum palato, tum genis internis, *vesicae cruore repletae* succrescunt, ac istum, disruptae copiosum, certis nonnunquam sub periodis, effundunt. Tumorum albescentium, abscessus sub forma, palatum obsidentium, sed a facta sectione, loco *puris*, *sanguinem* fundentium exempla referuntur.

Stom. gingivar. *Gingivas* quoque sanguinem in multis copiosum profundere, ex *scorbuti*, alibi a nobis describendi, historia imprimis patebit; *stomacace* vitii hoc genus dixerunt. Sed et alias ob causas, imprimis ob suppressas cruoris per uterum alvumque excretiones naturales, consuetas, plures interdum ad libras sanguis gingivarum e vasis variçosis prorupit.

Ex *dentis* recenter extracti *alveolo* insigne, apud multos profluvium cruoris secutum est, et ex ipsa dentis, licet exigua et fere inconspicua, arteriola, ad mortem usque aliquando, sanguis scaturivit. Ad *sex* fere *libras*, una sub nocte, ex alveolo foeminae excelso loco natae, tunc utero ferentis, cum dentem sibi, nobis quidem dissuadentibus, jussisset, sanguinem prorupisse conspeximus. Tertio, quinto, quin octavo, post dentis evulsionem, die, cruor ex alveolo cum impetu et maximam ad copiam prorupisse visus est. Sunt adeo, quibus, dente nequaquam evulso, sanguis tamen, istum inter et gingivas, ab eodem quodammodo solutas, abunde, et magno cum periculo propullulat. Stom. alveolaris.

Nec minus ex *lingua*, conspicuis certe vasis instructa, sanguis interdum cum impetu, ac plurimus effunditur. Sub venae raninae, sub frenuli ad linguam sectione, laceratione incauta, arteriae linguales illinc, hic vero venae non raro, laeduntur, ac plenam periculi haemorrhagiam patiuntur. Sub gravioris epilepsiae insultu, frequenter satis lingua per dentes eidem infixos perforatur, aut adeo ex parte discinditur. Stom. linguae.

Sub scirrho, tumore quovis, sub ulcere cancroso, scorbutico, scrophuloso, hanc partem comprimente, exedente, non raro varicosum venae habitum assumunt, ac sanguinem ubertim eructant. Ex *glossitide* gangraenam, ac lethalem ex ista sanguinis jacturam observavimus. A dentibus ordine perverso dispositis, cariosis, acutis, vel sub incauta ciborum masticatione non parum saepe lingua offenditur, ac sanguinis profluvio occasio praebetur. Similia ex calculis sub lingua generatis timenda sunt incommoda. Quo tempore haec scribimus, ad linguae viri sinistrum latus, sine causa manifesta, varicem unius diei spatio exortam, et ad pisi magnitudinem turgentem lividamque conspeximus: quae varix vel sponte, ad alteram jam diem, disrupta, in exiguum ulcusculum, sine sanguinis jactura sensibili, conversa est.

St. tonsill. Sub scirrho *tonsillarum*, frequenter venae hujus partis varicosae tumoris basin circumdant, aut illo per chirurgicam sectionem ablato, fundere cruorem, neglectae, aliquandiu continuant.

St. pharyng. Sub ea, quam *habitualem* vocavimus, *cynanche* (§. 171), plerumque venae per

pharingem dispersae, indolem varicosam manifestant, ac levi ex causa sanguinem extillant. In aliis, sine phlogosis praesentia, apertis vix faucibus, hae pharyngis varices, quasi retis in modum dispositae, mox oculis sistuntur, nec raro sanguinem vel sponte oris cavo affundunt. Foeminae, cui sanguis per uterum ab octo jam annis non responderat; exemplum vir magnus reliquit, ac sputi sanguinis frequentis originem in posteriore *pharingis* pariete eroso detexit. Sine quavis erosione, sanguinem sat multum ex vasis *pharyngis* varicosis manifeste ac saepius scaturiisse non ipsi conspeximus.

§. 598. Non alia symptomata haec oris diversa profluvia, quam illa, quae *epistaxin* (§. 591), aut morbum, cujus forsitan effectum constituunt, comittantur; ac saepe sine ullo indicio sanguis oris cavum inquinat. Plerumque suo majore cruoris has ad partes appulsu, vel congestione, dolor capitis, vertigo, faciei rubor, susurrus aurium, calor, titillatio, pruritus, tensio gutturis, oris, gingivarum praecedunt. Quo vicina magis laryngi aut copiosior est san- Symtomata.

guinis effusio: ac potior exinde ad *tussim*, supina imprimis sub corporis positione excitatio subnascitur; aut, si ad pharyngem magis cruor declinet, nausea, vomituritio sequuntur. Sanguinis adeo portio interdum, sub somno imprimis, ad stomachum defertur, ac *vomitu*, a novo sanguine ad fauces ruente, inducto, jam coactus a ventriculo, rejicitur. Hinc magna, ut diximus (§. 595.), hoc oris profluvium ab *haemoptysi* (§. 604), aut ab ipsa *haematemesi* (§. 612) distinguendi difficultas apud multos subnascitur. Interim plerumque vel sola oris, cum aqua sollicite saepiusque repurgati, inspectio, mox fontem, unde sanguis scaturiat, apertum ostendet, vel dispositionis, morbi praegressi, symptomatum, causarumque attenta consideratio ad rectiorem nos diagnosin perducet. Certiores de oris primario profluvio, reddemur si capite ad anteriora converso, et ore declivi, et tussin et vomitum cessare, sed sanguinem nihilominus ex ore continuo stillare videamus. Nec facile *spumosus* hic sanguis, — ut ex pulmonibus, si paucus est, sub voce rauca, *rejicitur*; — sed purus, coccineus, fluidusque, nec muco, nec salivae tam intime commistus, *exspuitur* aut *effluvit*. Ip-

sae quoque partes, unde sanguis profluxit, sumpto cibo, vel potu, aut admoto gargarismate, ut nudae, dolorem non raro persentiunt. Quae alia demum signa *stomatorrhagiam* ab *haemoptysi*, *haematemesi* distinguant, ex istarum tradenda mox historia ulterius patebit.

§. 599. inter *causas* profluviis cruentis communes (§§. 466, 584), oris illud frequentius *symptomatice*, ut supra jam dictum est, producunt scorbutus, ac fluxus sanguinis alterius, naturalis, consueti suppressio. Hinc factum est, ut aliqui, vetustissimo a tempore, si, cruoris stillicidio, per *anum*, morboso quidem, sed solito, ac forsitan periodico, cessante, sanguis nunc easdem ad leges ex *ore* prorumperet; nauseoso nunc satis *haemorrhoidum oris* sub nomine hoc profluvium salutaverint. Alias vero stomatorrhagiae ad causas quod spectat, has passim sub ipsa specierum expositione (§ 598) jam adduximus, ac praecipuae inter istas, sunt: dentis aut caries profunda, aut evulsio, gingivarum a dentibus, et istorum, ab alveolorum periostio separatio, violentia alveolis, mandibulae, Causae.

palato, linguae vasis illata, maxillarum, palati caries, ulcus oris sordidum, profundum, cancrosum, tumores calculi in oris cavo generati. An quoque interno aurium ex cavo, per tubam in fauces patulam, sanguis in has ipsas interdum fluit? .... Muci puris, saniei descensus in morbis verisimile id reddunt. Ab *hirudinis* ad fauces haerentis suctione aliquando hoc profluvium venisse, ut veteres dixerunt, quod facile cruoris, in formam illius coacti portio incautos decipiat, haud credimus; ac ipsa adeo, quae hirudinem cum potu ingestam, a ventriculo venisse, ac fauces cruentasse refertur suspecta nobis est recentior historia.

Prognosis. §. 600. Symptomatica ex ore profluvia, eam, quae morbo primario est propria, *prognosin* sequuntur; primariorum, quae interim sat rara sunt, jam diximus, — et ex communibus principiis (§. 585) eruenda sunt, discrimina.

Cura. §. 601. Generalia profluviorum curandorum jam tradita praecepta (§§. 468, 586), ad morbum, de quo agimus tractan-

dum sufficiunt; et quae sanguinis, ex ore, alterius ex morbi affectu, jacturam concernunt: ea sub illius descriptione a nobis tradentur, curationis momenta. Primum certe, et hoc in profluvio sanando, est causae, ex qua illud proficiscitur, correctio; alterum, in sanguine praeter modum, ac virium vitalium cum discrimine, prorumpente, sistendo versatur. Hunc ad finem, externa magis, quam interna remedia, seu chirurgica potissimum auxilia, conducunt in genere, ablatis, quae cruoris per vasa oris circulo, aut illorum contractioni resistunt, externis obstaculis, adstringentia, ut vocant, remedia, frigida, acetum acerrimum, solutio aluminis, vitrioli albi, sacchari saturni, vini alchool concentratum, tum oris in cavo tenenda, tum loco, ex quo sanguis prorumpit, admovenda sunt. Vesicae; cruore repletae, ne suo volumine obsint, incidantur; — varices, quae sanguinem eructant, vel ferro, vel cauterio actuali auferantur oportet. Cum vero ea, quam cauterium inducit, eschara, dum plures post dies a parte sauciata separatur, novo sanguinis profluvio non raro occasionem largitur; cauterio plerumque

praeferenda est loci, qui sanguinem profundit, suscepta, chirurgicae ad artis praecepta, compressio; ac saepius tum styptica fortiora, tum ferrum candens alveolo, qui sanguinem fundebat immissa, hunc minime sistebant; cum aut filii contorti, aut charta scriptoria sub dentibus contrita, vel emplastrum alveolo cruento ad perfectam plenitudinem, intrusa, ac vel proprio, et hunc ad finem detecto, instrumento, vel digito, vel aliter sat diu compressa, mox finem profluvio posuerunt.

ORD. III. GEN. III.

PNEUMONORRHAGIA.

§. 602. Si quis ea, quae de oris profluvio cruento, seu, *puto screatu sanguinis*, hucusque sunt dicta (§. 595. — 601.), cum morbo, quo cruor ex *pulmonibus* per tussin expellitur, contulerit: is haud congruo satis nomine *haemoptysis* hunc ultimum, qui minime in *sputo sanguinis* consistit, venisse, ac melius *Pneumonorrhagiae*, seu *haemorrhagiae pulmonum* sub titulo describi, lubenter concedet. Semiotices diuturnae infantiae adscribatur, si morbos origine revere diversos, profluvium scilicet cruoris ex *trachea* (*tracheorrhagia* (§. 607): atque illud ex *pulmonibus* oriundum, eodem *Pneumonorrhagiae* sub titulo, signorum, quibus differant, constantium et satis certorum inopia coacti, exponamus. Ipsi quidem pulmones a contigua trachea aliter

Nominis ratio.

vix differunt, quam numero ramorum, ac tela cellulari, divisionibus finibusque bronchiorum intermedia, spongiosa, et vasculis ditissima; sed major est hominis, qui sanguinem tracheae, quam qui bronchiorum et vasis amittit, a funestis exulcerationis ac phthiseos effectibus immunitas; ac licet ipsa quoque aspera arteria hos interdum experiatur eventus; ex justis tamen rationibus non aequalis utroque a sanguinis profluvio nos timor premit ac angit.

Frequentia. §. 603. Qui fabricam pulmonum spongiosam ac laxam considerat; — qui visceris cordi tam vicini, arteriis brevioribus magnisque, venis autem, haud tantae diametri instructi, ac omni humorum massae transmittendae destinati nobilitatem summamque necessitatem perpendit, — qui facilitatem meditatur, qua in experimentis anatomicis, ex arteria pulmonali liquor in vesicularem pulmonis substantiam, et in asperam arteriam exhalat; qua vicissim bronchio injectae aqua, ichthycolla, in arteriam pulmonalem sibi viam aperiunt; vel qua liquores tracheae impulsi, in venam pulmonalem descendunt, aut huic ipsi injecti, in

asperam arteriam et vesiculas feruntur; — qui insignem, ac aeris solius attactui ferendo parem, bronchiorum sensibilitatem intuetur, — qui stratas huic organo insidias multiplices, magnasque, quas patitur quotidie, violentias contemplatur; — qui demum consensum hujus partis cum aliis strictissimum mente revolvit; mirariis desinet, si nullibi locorum, modo naribus exceptis, tam frequens, tam arduum, quam ad pulmones, profluvium cruoris occurrere dicamus. Est interim certa, quam rarissime hoc mali genus afflictat, — alia, quam sat raro sibi subjiciat, aetas: infantum scilicet, puerorum, ac hominum aetate provectorum illa: quos nimirum, ad talia dispositos, alias ad partes magis divexant profluvia. Infames sunt hoc morbo aetatis anni decimo sexto circiter ac trigesimo sexto intermedii; ac juvenes floridissimos, cute tenera et alba, fibra sensili, ac ingenio felici instructos, prae pu llis, menstruo modo fluxu dotatis, exitialis hic morbus sibi metit. Sed nulla est aetas, quae tanto generis humani hosti, aut comiti ejusdem, phthisi pulmonali, tributum cruentum non conferat, sexusque est nullus: ut pueros non minus

quam senes, foeminas aeque ac viros, fortes eodem, ac debiles, furore, nunc citius, nunc tardius mactatos doleamus. Sunt variae, in quibus, prae aliis, dominetur hoc profluvium, — non semper aeris puritate inferiores eisdem, regiones. Sunt adeo certae familiae, quas, jure *haereditatis* sane flebili, sed magis solidorum, quam humorum ex vitio derivando, tum pneumonorrhagia, tum effectus, vel causa istius, phthisis pulmonalis, vix non integras, sub flore juventutis constitutas pessumdent, ac misere extinguant. Sed et hoc sine titulo, qui, pueri, frequentius epistaxi (§. 589.) laborarunt, qui corporis statura gracili, citius extensa, et collo imprimis longiore, thorace angusto, compresso, et scapulis in alas quasi surgentibus instructi, genis roseo colore tinctis incedunt: hos certe, vel paucis modo exceptis, exiguas ob causas, et sanguinem ex pectore effundere, et pedissequo pulmonum ex ulcere consumi videmus.

Definitio. §. 604. Est vero *pneumonorrhagia*, sanguinis sinceri, vel ex trachea, vel ipsis e bronchiis surgentis, fluidi plerumque ac

spumosi floridique, sed et indolis alterius praevio titillationis in faucibus, aliquando caloris, constrictionis, doloris in pectore, sensu, per laryngem, vel expirationis fortioris, vel tussis actione rejectio.

§. 605 Vel proprio ac *primario* ex vitio, vel morbi alterius effectu *secundario*, trachea, pulmones sanguinem eructant, ac utroque in casu, vel *universi* culpa *systematis*, vel *localis* modo affectionis imperio, cruor funditur: ac primo in casu, aut ex *auctis*, aut ex *depressis* nimis *viribus* praecipitat. Exiguae vero causae, quod semel contigit, hoc *revocant*, ac *habituale* reddunt. Profluvii quoque alterius suppressi *vicarium* hoc idem *periodice* recurrit. Divisio.

Est vero alia, de qua hic in longum disserere non possumus, pulmonum haemorrhagia: *interna* scilicet, qua sanguis hoc a viscere, thoracis in cava effunditur. In peripneumoniis rarum non est, hydropem thoracis acutum (§ 131. 186.), oriri, ac paucarum spatio dierum, copiosum simulque cruentum serum, pleuram inter ac pulmonem, ex ipsa istius superficie externa sudare. Sanguinem aliquando vix non sin-

cerum hic reperimus; ac aliis quandoque in morbis cruorem repentine in thoracem effusum, per cadaveris sectionem, quin laesio vasorum manifesta pateret, deteximus. In juvene, cui tumor inflammatorius testiculi celeriter subsederat, hoc ipsum evenisse observavimus; hac in scorbuticis hominibus quibusdam, sanguinem in cava thoracis ex pulmonibus effusum reperimus. Nunc scilicet vasa hujus visceris externa rumpuntur, ac interdum aneurysma aut varix huic subsunt profluvio; nunc vomica, abscessus, ulcera, canales pulmonum sanguineos erodunt; nunc vero vesicae, loco aquae, cruento liquore repletae, ad pulmonum superficiem exsurgunt, ac illam in cava vicina effundunt. In ipsum adeo pulmonum parenchyma sanguis aliquando penetravit.

Symptomata. §. 606. Non rarum est, et frequenter id nobis aegroti retulerunt, sanguinem sine praevio ad pectus, aut aliam ad partem, molestia sensu, quasi *tacite*, tracheam ascendisse, ac modo larynge superato, faucium titillationem, oris saporem dulcem, aut salsum, induxisse.

Prodroma Frequentius interim signa profluviorum

sanguinis prodroma (§. 583.) et quidem levis horror, lassitudo, ad faciem rubor calorque fugax, cephalalgia, spirandi levis, aut satis manifesta difficultas, tussis arida, anxietatis, aestus interni, tensionis, ustionis, doloris sub sterno, ad dorsum, scapulas, in pectoris profundo, perceptio, extremitatum refrigeratio, pallor urinae, aliqua interdum febris, et cordis palpitatio, praecedunt.

Vix primo cruoris sinceri sputo ab aegrotis perspecto, succedunt multa, quae hunc ad morbum absolute non spectant; sed ex terrore nascuntur, rectumve de indole profluvii judicium non parum obfuscant, symptomata (§. 583.) Sed nunc stimuli ad fauces haerentis sensus diram interum interumque tussiendi necessitatem nolentibus imponit; cui, si paulo constantius resistant, aut exiguis conatibus satisfacere conentur; praeviis ingrato ad tracheam sibilo, aut stridentis materiae sonitu, dispnoea augetur, ac demum, post majorem atmosphaerae inspirationem, totius pectoris convulsiva succussio ac tussis violentior subsequitur: quae sanguinem, si modo paucas ad uncias, vel, minoribus ex vasis, lentius in bronchia ef- Constitutiva.

fusus est fluidum, coccineum ac *spumosum*, per vices, et aliqua aegroto concessa quiete, ex ore expellit. Si multus, et ex vasis conspicuis, majore cum impetu cruor in bronchium ruit; ex hoc, in alia, vicina, altiora, assurgit; ex istis, per ramos bronchiorum laterales, declives, in subjectam pulmonis affecti, aut etiam in sani, substantiam descendit, ac novo refluxu, sub summae anxietatis ad praecordia sensu, violenta diaphragmatis actione, sed interdum *sine tussi* manifesta, et per solam quasi exspirationem fortiorem, torrentis adinstar, per tracheam, laryngem, per oris, et narium per ostia, tam fluidis ac floridus, quam partim concretus, obscurus, horrendo spectaculo praecipitat. Sub tanto cruoris ad fauces impetu, pars ejus, in pharingem regurgitans, *vomitum*, ut vidimus, violentum saepe provocat, cibosque, forsitan ventriculo contentos, novae sanguinis undae, per tracheam simul expulsae, commistos, expellit, ac validum medico, tussis ipsum aliquando per vomitum cruentum excitatae (§. 613.), non ignaro, quo demum ex cavo sanguis scaturiat, dubitandi argumentum relinquit. Haec dubia non

minus in casu, quo tussis violenta praeivit, ac, istius ob impetum; sanguis non modo pulmonum, sed simul narium e vasis expellitur, urgebunt; aut facile pulmo, ob nares cruentas; profluvii insons; cum magno judicii errore, declarabitur.

Sub insigni ac repentina cruoris ex pulmonibus jactura, non rarum est, aegrotum illico, morituri hominis aspectu, prosterni, pallere, extremitatibus frigere, convelli, ac asphyxiae sub specie detentum jacere. Nec desunt, illorum imprimis, qui, somno profundo sepulti, vel debiles, ac supino in situ collocati, sanguinis, tracheam majori quam larynx transmittat, irruentis ab unda suffocati perierint, exempla. Interim sub animi deliquio, hoc etiam profluvium compescitur interdum; in aliis, ejecta sanguinis portione moderata, modo paucas post horas, alia aliaque non raro subsequitur, illa major; ac saepe plures per dies, sub febre plerumque manifesta, sub pulsu duro, contracto ac celeri, sub pectoris dolore, angustia, sub cephalalgia ac facie rubicunda, sub frequente ad tussim stimulo, sanguineae adhucdum aliquid materiae, nunc floridae, nunc vero, in plurimis, obscurae ac bru-

neae, nunc muco rosei coloris sub specie remistae, rejicitur. Plerumque sanguis sub initio hujus mali; vel paulo tardius, ob novas a profluvio insidias, emissus, corio obtegitur satis firmo; et quod indolem illius, a phlogosi mutatam, in multis sane casibus, ostendit; est febris, tussis, dispnoeae, a sanguine emisso pertinaciter subsistentium, de latente in pulmonibus inflammatione, ac ulcere futuro plena periculi significatio.

Sunt interim non pauci, qui sanguinem e pulmonibus persaepe, ac certas ad periodos interdum, sine tantis molestiis, vel prorsus sine febre, ac alia pulmonum labe, sat diu, vel et longam per vitam, immunes eructent; ac certe timor hoc a profluvio, quam ab omni fere alio major, limites haud raro excedit, multisque aegrotis, nunc sanguinis missione, ubi minus convenisset, nunc adstringentibus auxiliis praepostere tractatis, funestus fuit. Sequiore in sexu, cui uteri cruenta secretio aut minus respondet, aut prorsus intercepta est, ac ipsis demum in gravidis, — in viris, fluxu haemorrhoidum habituali destitutis, haud raro cruor pulmonum ad vasa sat placide, sub

debitis periodis, easdemque ad leges, ac pridem ad uterum, vel ad anum, colligitur; ac vel ex ostiis venarum, ut credunt dilatatis, vel, quod nobis verisimilius videtur, arteriarum exhalantium e finibus; *secretionis cruentae* menstruo beneficio (§. 584.), ac visceris sine labe conspicua, scaturit. Virginem, cui menstrua jam longo satis tempore defuerant, ad *clinicum institutum Ticinense*, ob febrem, qua tunc laborabat, suscepimus. Hoc morbo jam prorsus devicto, cum, praeter nostram exspectationem, asthmatica affectio ac tussis cruenta in conspectum venirent, ipsa nos aegrota, sibi talia, singulis a mensibus, jam diu contigisse, ac largam satis cruoris quantitatem per pulmones, loco fluxus uterini, sub solitis quondam periodis, sine alio salutis detrimento prorupisse, admonuit. Cum interim consueta majorem spirandi laborem accusaret, pulsusque plenos, vibrantes ac frequentes puella, aspectu sat robusta, offerret: venam, — ne medicam sexus foeminei theoriam offenderem, *ex pede* aperiri est jussum. Hac vix aperta, ac paucis modo unciis cruoris eductis, ob *dolorem epigastrii* insignem derepente exclamare, —

hoc vero, post pauca minuta, ut vocant, secunda, illico cessante, de summo *ad uterum cruciatu* ululare, ac altas movere querelas incepit, et eodem quasi temporis momento; sanguis per uterum quiete effluxit; ac tam felici eventu, ut et tussis cruenta, et asthmatica affectio extemplo disparuerint, excerni continuavit. Credebamus tunc saphenam a nobis casu fortuito, eo ipso, quo sanguis vel sponte ex utero venisset, tempore sectam, — ac redditam pulmonibus libertatem; restituti fluxus menstrui, non venaesectionis, effectum fuisse; sed aliter nos docuit rerum successus. Scilicet cum altera jam die, menstrua cessassent; pristina pulmones oppressio invadere, ac sanguis sub tussis expelli coepit. Hinc iterum, non parum attenti, ad venae pedis sectionem consilium convertimus, ac eodem quam hesterno, eventu ac ordine, vix fluente ex vena sauciata cruore, summus primum *epigastrio*, mox *utero*, dolor redivit, sanguis illico ex vagina prosiliit, ac pulmonum difficultas, atque simul cum ista profluvium morbosum, disparuit. Ne vero auxilii hoc genere, futuris forsitan hujus mali sub

periodis, cum systematis totius detrimento, abuteretur aegrota, nunc suis restituta; ut pedes tunc profundius in tepidam immergeret, consilium porreximus; ac, ut nobis ab assistente huic virgini medico relatum est, idem hoc consilium eventus, donec salus in integrum rediisset, aliquoties coronavit.

§. 607. Sed et alia est ratio, cur sanguis, non aequo semper per laryngem ruat periculo: scilicet, quod ille non ipsorum e vasis pulmonum, sed ex iis, quae *tracheam* percurrunt, frequenter aufugiat. Non sine magna rationis fundamento suspicamur, partem hominum fere maximam, qui sanguinem sine pectoris aliqua molestia aut sensatione ingrata, ac sine alio salutis incommodo, per laryngem frequentius eructant, hunc non adeo ex ipsis *pulmonum* quam *tracheae*, aut laryngis e vasis oriundum profundere. Quodsi cruoris *spumosa* in multis indoles contrarium indicare videatur; sufficit cogitasse, quod et sanguis *trachealis*, si conspicua satis copia suis a canalibus profluxerit, facile profundiora pulmonum in bronchia praecipitet; nec Sympt. tracheor.

alia, quam tussis repetitae actione, cum aeris portione conquassatus, per tracheam urgeri queat, et per laryngem tam alto in loco positum expelli. Multos certe, qui modicum cruorem sub tussi non magna per laryngem reddebant, ardorem fixum, titillationem, aut sensum laesionis ad asperam arteriam accusare, locumque unde sanguis scaturiret, ad istam indicare audivimus. Sunt adeo, qui sanguinis portionem, quin violentae expirationis, ac venientis a tergo undae majoris per impetum pelleretur (§. 606.), *sine tussi* manifesta evacuent; ac saepe nobis visum est, acsi strata tracheae muscularia cartilagineis licet circellis, majore ex parte, circumscripta, sanguinem propriis e vasis modice ac majore sine impetu stillantem, ex annulo, limbo inferiore ad interna retracto, superiorem in annulum elevare, ac sensim laryngi adducere valerent. Ipsius certe oesophagi fibrae musculares cum cibis subliquidis ruminante in homine (§§. 654. 655.) id praestant; et qui tracheam, proprias per fibras, non modo arctari, sed et brevius in spatium reduci intellexerit; is motum a nobis indicatum ac *retrogradum* x

quam ipsa experientia confirmat, vix in dubium vocabit.

Quodsi vero cruorem e larynge, sine tussi ac pectoris molestia sub titillationis, caloris, ustionis sensu ad unam modo eandemque tracheae regionem defixo, venientem, ex aspera arteria magis, aut ex ipso larynge, quam ex pulmonibus scaturire credamus; non tamen ideo *tussis* hac profluvii sub specie praesentiam pro *pulmonalis haemorrhagiae* indicio sat firmo declarabimus. Scilicet, qui copia quodammodo majore, aut cum impetu tracheae ex vasis prorumpit, cruor: is facile, quod supra jam monuimus, in bronchia, suo pondere, descendit, ac tussim nunc excitat. Sic et solius tracheae, laryngis, irritatio, provocandam ad tussim jam sufficit; ac saepe ipsius pulmonis affectio localis, sensum in trachea ac vocis organo morbosum, quin vitium his ipsis in locis subsistat, inducit; quae singula, quam dubium saepe ac incertum sit hic morbi de vera sanguinis scaturigine judicium (§. 602.), luculenter ostendunt. Interim si cruor, quin *pneumonorrhagiae* symptomata, aut, causae (§. 606.) praecesserint, sub sensu tra-

cheae descripto, sine tussi, vel levi sub tussicula, et motu exiguo per laryngem regurgitet; si paucos post dies, tracheae ardor cum ipso cruoris fluxu dispareat, quin tussis, dispnoea cum febre, superveniant; si aegrotus jam longum per tempus hoc profluvio, quin labis in pulmonibus indicia successerint, laboret; tunc certe spes magna est, *tracheam*, non vero pulmones hunc sanguinem dedisse. Cruorem modo *paucum* ex vasis asperae arteriae minoribus effluere, ex ipsis vero pulmonibus *multum*, — sine ullo rationis fundamento est dictum; ac sicut exigua interdum sanguinis ex bronchiis rejecti est quantitas: ita ex venae varicosae vel arteriae trachealis laesione, vel ex carotidis aneurysmate in asperam arteriam continguam aperto, quamplurimus sanguis ex ista prorumpit.

Causae. §. 608. Haud opus est, ea, quae (§. 466. et 584.) diximus hic loci repetere; sed juvabit nihilominus praecipua, quae pectori insidias struunt, indicare. Huc igitur imprimis spectant: violentia organis spiritalibus illata, vulnera, contusio, percussio, compressio, coarctatio, depressio, mala

conformatio thoracis, fractura sterni costarum, nixus fortior sub partu, in elevandis ponderibus, in alvo duriore deponenda, tubarum; fistularum, inflatio, oratio, vociferatio vehemens et longa, clamor altus, imprimis sub ira fortiore, cantus acutior, profundior protractus, corpora peregrina in tracheam illapsa, tussis violenta, ferina, fumi, vapores nitrosi sulphurei, alii, cum aere inspirati, sternutatio impetuosa, risus effrenis, exercitium violentum corporis sub cursu, lucta equitatione, vectione per loca saxosa, pilae lusu, pulmonum per morbos praegressos debilitas ac sensibilitas major, ut puta per catharros, peripneumonias frequentes, congestiones sanguinis, alia per loca ad leges naturae, habitudinis, effluere impediti, per insultus, asthmaticos, per phthisin, ut vocant, pituitosam, inducta; dispositio scorbutica, haereditaria, nativa ad phthisin pulmonalem; tumores in pectoris cavo, aneurysmata cordis, vasorum majorum, pulmonalium, steatoma, vomica, tubercula pulmonum, induratio, unius ex istis, varices, hydrops pectoris, pericardii, empyema, calculi, materia tophacea, calcarea in

bronchiis concreta, virus venereum, pulmonibus infestum, herpetum, impetiginum variarum subitanea suppressio, ac similis ad pulmones morbosa secretio; abdominales infarctus, viscerum, imprimis haepatis, lienis, uteri moles aucta, tumores scirrhosi, adeps multus, vel aquae abdomine collectae; spasmi abdominis, extremitatum refrigerium, balnea frigida, vestes arctiores imprimis thoraces angusti, ac singula demum illa, quae stimulum pulmoni admovent, et cruorem cum impetu alliciunt; aut eundem alias per corporis partes distribui impediunt, ad vasa pulmonum urgent, ac localem hoc in viscere plenitudinem inducunt. Venerem praecocem, aut nimiam imprimis onaniam, pulmonibus haud parum insidiari, multorum, qui hac ex causa nimis exhausti sanguinem sputarunt; ac tandem in phthisin delapsi sunt, funera confirmant. Foeminae nobis exemplum oblatum est, quae, licet corpore hucusque firmo ac bene nutrito dotata, quoties tamen veneri aestivis sub caloribus paulo ardentius inservit; toties cruorem illico e pulmonibus eructat.

Prognosis. § 609. Ex dictis (§§ 603, 606, 607), di-

versa *pneumonorrhagiae pericula*, maxime si ejusdem ad causas (§ 608.) respiciamus, jam satis elucent. Scilicet in praedispositis ad phthisin pulmonalem hominibus, in quibus tubercula plerumque, aut nativa vasorum pulmonalium teneritas, sensibilitas mo bosa profluvium inducunt, spes modo pauca restituendae constantis saltem, salutis affulget. Si per omnem puerilis aetatis periodum frequentius per nares, — sequentis vero aetatis per annos jam saepe per pulmones cruor profluxerit; ne facile mutari habitudo haec possit, et ne labem hujus visceris inducat, justus est timor. Verebimur et illud, quod febris, pectoris angustia majorque molestia indicabant, comitantur profluvium, imprimis copiosum; sed magis hoc verebimur, si febris, tussis, dolor, dispnoea, cessante jam cruoris effluxu, per plures adhuc dies continuent, ac lenta quasi febris tabisque pulmonalis symptomata succrescant. Tristissimus est status, cui maximo cum impetu cruor plurimus, coccineus, sub ebullientis quasi, in cavo thoracis profundo, aquae strepitu, ex trachea per vices praecipitet, cui extrema frigere, vomitum, lipothymias repetitas,

nec tamen fluxum cruoris cohibentes convulsiones succedere videamus; vel si causas istorum, quas minime auferri licebit, subesse noscamus.

Non tamen ultra, quam par est, et quam experientia jubet, hos timores, cum damno aegroti, extendi oportet (§. 606). Gravidae mulieres non raro, donec partum absolverint, sine tantis, si modum res habeat, periculis, sanguinem ex trachea eructant. Fluxu menstruo orbatae foeminae, ut diximus, — puellae necdum rectius menstruatae, frequenter sub debita periodo, cruorem e pulmonibus, quin multae conspicuam, abhinc noxam experiantur, excernunt. Idem de haemorrhoidibns virorum, suppressis, ac in pulmonum profluvium mutato fluxu aliquando, — sed ut nostrae observationes loquuntur, *raro admodum*, dicendum est. Sub pulmonum inflammationibus, saepe sanguis sat multus, quin *haemoptysin* vocassent, ejicitur, ac si modice id fiat, meliore id sorte, quam si nulla quidem sputa expellant, contingit. Ab illata thoraci externa violentia, sanguis persaepe, sed multis in casibus, sine eo, quod *causae internae* attulissent, rerum

discrimine, per tracheam profunditur. Nec minus in robustis hominibus, corporis exercitio parumper violento, aut potui spirituoso aliquantulum indulgentibus, sanguis interdum ex trachea, pulmonibus, quin ideo vel redeat hic fluxus, vel labes ad istos remaneat, regurgitat; ut igitur, si tam atro hic morbus carbone notetur; id maxime ex eorum, qui ob praevia in pulmonibus tubercula, vel ob infelicem ex parentibus, a nativitate, dispositionem, profluvii hoc genus patiuntur, frequentia, — vel demum ex ipso medicorum, immaturo, hunc fluxum, vel quovis in casu, ac illico cohibendi conamine, derivandum sit.

Qui ex trachea, aut e larynge duntaxat, ascendit, cruor (§. 607): iis, si modo certa sit satis diagnosis, minori omnino, quam qui ex bronchiis venisset, cum discrimine prodibit. Interim si gravior vasorum laesio, vel causa solidis viventibus pertinaciter adhaerens, et in ulcera maligna proclivis, subfuerint; phthiseos, quam *trachealem* vocamus, et quam alibi describendam reservamus, exempla non desunt.

§. 610. In *cura* pneumonorrhagiae, pri-

mum ad generalia, quae pro omni sanguinis profluvio tractando proposuimus (§.468. — 586.), praecepta, et maxime ad causas, quae cruorem suis e vasis provocarunt (§§. 466. 584. 608.), respiciendum, atque alia sub ipso cruoris effluxu, alia post absolutam sanguinis rejectionem, ac alia demum ad impediendum istius regressum, transitumque in morbos pedissequos, via ineunda est.

Sub invasione. Hinc sub ipsa hujus morbi invasione, primum est, ut festinante quidem, seu cauto satis, nec turbato, per aspectum periculi, occulo, mox indolem aegroti, causarum praegressarum, latentium ipsius habitum modumque profluvii, vires vitae superstites, ac eorum, quae timenda sunt, seriem scrutemur. In genere, oportet, ut aegrotus mox vestibus ac cingulis, quae comprimant, spolietur; ut corporis positionem erectam observans, subfrigido in aere degat; ut corpus vel minime moveat, ac ab omni prorsus vociferatione abstineat; ut mentis in eodem agitatio, quo fieri id licet, modo, componatur; ac tandem, ut potum calidum, vel et talem, qui fauces ad tussim exstimulet, ut nimis acidum, evitet.

Si juventutis sub flore constitutus, robustus, ac laute nutritus est aeger; si alterius suppressio cruentae excretionis; validum exercitium, spirituosorum abusus, praecesserunt; si moderato cum impetu sanguis per tracheam assurgit; si, uno ut verbo dicamus, *hypersthenia* subintrat; tunc, etsi pulsus, ob terroris rationem, contracti, ac facies pallore obducta sint, ab illis, quae stimulent, vel quae sanguinem cohibeant, abstinendum, et cruor ex brachio, sat ampla venaesectione, mittendus est. Si arteriae ab ista, assurgant magisque vibrent; si febris, dispnoea, ardor pectoris, simul id jubeant; tunc ad idem auxilium, sub victu tenuissimo, ac remediis vim nimiam vasorum moderantibus recurrimus; alvum adstrictum cum clystere movemus, ac simul tepidae, — ne tamen magis haec irritet, quam sanguinem revellat, profondius immergimus.

Aliter, si plurimum jam sanguinis ex pulmonibus amissum, et *hypersthenia* sic passu celeri in *astheniam* mutata est; vel si ex causis praegressis habituque subjecti, adynamica videtur profluvii indoles procedendum, ac ut sanguis sistatur, quaeren-

dum, hinc de cruore mittendo vel minime cogitandum est. Majore sub malo, brachiis cruribusque circumposita super cubiti ac genuum articulis ligatura (§. 586.), potus frigidus, ac sensim gelidissimus, affatim, ac brevia intervalla, moderata quantitate, haustus, vel majore sub mortis, a cruoris subitanea jactura, periculo, glacies contusa thoraci admota, apud multos cum felici effectu adhibentur. *Adstringentia* sic dicta, ab aliis, hoc sub casu, prodesse, — ab aliis, nocere, referuntur. Scilicet, quae, sub majore jam asthenia, nimis exstimulant, minime convenire hic possunt: sed ea, quae gradui illius adapta sunt, ab initio, mitiora, ac, ascendendo, sensim potentiora; excitantia oppurtuna sunt. Nisi tussim adaugeat, acidum sulphuricum, cum aequali parte alcoholis remistum, cum frigida, cui simul mucilago gummi arabici, vel radicis salep decoctum superaddita sint; propinandum est. Herbae digitalis purpureae infusum, ex scrupulo uno ejusdem paratum, cum aqua cinnamomi simplici, guttis quindecim, viginti, tincturae opii, et grato simul syrupo, haud raro conducunt. Si dispnoea non urgeat; corticis peruviani ex-

tractum, cum aluminis portione, vel serum lactis cum alumine paratum, ac similia, prudenter praescribuntur. Hoc modo aquam vulnerariam Romanam, qua *Insubri* toties in *activo* abutuntur, in *passivo* profluvio aliquid praestitisse, ipsumque alcohol, cui certe nitrum adjectum efficaciam non dedit, profuisse, minime negabimus. In eo certe, quod sub scorbuto, sub febribus asthenicis, ex visceribus contingit, cruoris profluvio: copiosis experimentis virtutes *vini* comprobatae fuerunt. Urticae succus, qui tanto quondam inter Italos in usu fuit, vix ullo effectu stipatur. Refractas emeticorum, imprimis ippecacuanhae, doses, in passivis profluviis jam laudavimus (§. 586.), et oportet has caute, ac ne vomitum promoveant, porrigere. Ipsa quidem emetica interdum pulmonum cruenta profluvia, imprimis si gastrica colluvies haec produxisse videbatur, profuisse, a claris in arte viris est dictum; sed super igne doloso ac cineribus tecto hic incedimus; nec tanta nobis causarum certitudo concessa est, quin ipsa ventriculi subversio, profluvii pulmonalis effectus, ac emetici praescripti actio lethalis esse queat. Si spasmodica af-

fectio, imprimis abdominis, profluvio pulmonum occasionem dedisse, vel ipsius laryngis convulsiva irritatio, ac tussis abinde inducta, cruoris profusionem adaugere videatur; tunc oleum lini, amygdalarum, emulsio arabica, cum haustu, ut vocant, narcotico mista, ac similia per alvum injecta remedia, potiore effectu praescribentur. Si menstrua purgatio, aut haemorrhoides snppressae, cruoris ad pulmones affluxum majorem ac profluvium induxerint; hirudines pudendis, vel ano applicari, a multis jubentur. Asthenica interim pneumoorrhagiae, cum subest, conditio, ac ipsa revulsionis, illo cum auxilio faciendae, incertitudo, huic methodo haud favent. Aquae vaporem ad cruoris per vasa recti intestini egressum promovendum, si consuetae leges periodi sic jubeant, adhiberi non obsumus; magis tamen, vel hoc in casu, vel si viscerum abdominalium obstructio cruoris distributioni morbosae ac pulmonali profluvio subesse videatur, ea, quae hos demum obices solvant, remedia indicantur. Si forsitan secretio morbosa ex rheumate, herpete, etc. teneram bronchiorum superficiem irritaverit; tunc, praeter

opportuna huic morbi causae remedia, emplastrum vesicans aut sterno, aut loco scapulis intermedio oppositum profuisse est visum.

Sanguinis ex pulmonibus *absoluto* profluvio, in corporis animique imposita quiete persistat aegrotus. Saepe tussis hunc sicca nihilominus divexat; aut sanguinis jam bruneo, subnigro colore instructi, concreti reliquiae hinc inde striis sinceri cruoris notatae, per illam rejiciuntur. Vaporem aquae, ut citius corrupta haec materies a bronchii secederet, laudavit vir celebris; sec caute, post magna ex pulmonibus profluvia, ne sanguinis hoc ad viscus congestionem, vel affluxum majorem, stimulando nimis renovemus, ac ne thrombus, qui loco bronchiorum sauciato adhaeret, citius, quam par est, separetur, incedendum esse monemus; nec securum est illorum, qui *arnicam*, ut sanguinem stagnantem resolvant, adhibendum esse volunt, consilium. Quodsi tussis reliqua, cum dispnoea, ac febris hypersthenicae indiciis incedat; tunc, sub victu adhucdum tenuissimo, sub potu ex sero lactis, lacte, ut vocant, ebutirato vel ex hordei decocto, cum mellis portio- Profluvio absoluto.

ne remisto, moderata, ac, si vis morbi id exigat, repetenda, venaesectio, aut cucurbitulae sacrificatae, ac blanda per alvum evacuatio, conducent. Si nulla pulmones phlogosis tenere, statusque astheniae subesse videatur; ac tussis arida, molesta, sub solis occasu increscat, tunc emulsio arabica cum opii portione indicabitur. Ubi sex circiter, vel septem per dies febris exulaverit; alimenti ex farinis oryzae, hordei, avenae, cum jusculis ranarum, testudinis, pulli, aut vituli, decoctis, vix tepidi, portio moderata, quovis vere bihorio; concedenda est. Post profluvia *asthenica*, ac sanguinis viriumque notabilem jacturam, tantus, ac tam protractus in longum rigor, sine damno jam exhausti nimis aegroti non foret; ac praeter chinae infusum frigidum, decoctum, cum emulsione arabica remistum, victus magis nutriens, quantitate quidem exigua, sed omni fere hora, ex pane, cum jusculis carnium dictarum decocto, superaddito interdum ovi vitello, porrectus requiritur.

Prophylactica. Atque sic infaustum hujus morbi transitum in alium, seu in lethalem plerisque phthisin pulmonalem, apud multos felici-

ter avertimus. Sed nihil sola medicina, nisi ipse sibi consulat, et a causis hujus mali, tam facile redituri, sibi caveat aegrotus, proficiet. Parum adeo utriusque conamina auxilii saepe ferunt, si exitialis quem quam ex parentibus praedispositio tenuerit; ac integras nos quoque familias, quocunque demum modo vivendi uterentur, praecedente plerumque, — ut signum certe magis, quam ut causa primaria, cruento pulmonum profluvio, in tabem, ex ulcere istorum, lethalem praecipitatas doluimus. Est interim non spernendum pro multis, in praeceptis, quae sub tractatu *de phtysi* exponemus, cum virili constantia adimplendis, vitae praesidium; et quae ex illis in genere huc spectant, in eo sunt posita: ut aegrotus a pneumonorrhagia convalescens, qua demum ratione licebit, aeris imprimis, nec frigidi nimis, nec montani, nec variabilis admodum, sed per amplam planitiem spirantis, rusticani, delectum instituat; ut vestibus nimis arctis, tenuioribus, aestivis, renuncians, a pedum imprimis et a cutis subitaneo refrigerio sibi caveat, ac omnem catarrhalis affectionis occasionem sollicite evitet; ut

corporis exercitio moderato, vel nave, vel equo, matutinas ad horas suspiciendo, fruatur, sed ab eo, quod violentum est, a nixu quovis, ab acclivium ascensu, a clamore et cantu, tubarum inflatione, ac longa vociferatione, — ab illis, quae motum cruoris valide accelerant, alimentis, potulentis, veneris illecebris, animi pathematibus, abstineat; ac maxime, ut omne in causis internis (§ 608.), quae morbum jam pridem excitarunt, fugiendis, corrigendis, eradicandis, consilium mature convertat. Tam multiplex ac inter se diversum hoc est, ut in singula, quae huc spectant, descendere nequamus; sed generatim hic monuisse sufficiat; nunc *omne systema*, — aut per ea, quae solidorum vim nimiam vitalem infringant, nunc per illa, quae nimis languidam intendant, auxilium expetere; — nunc vero pulmones, aut partes alias, vicinas, longinquas mechanica actione, vel consensu in pulmones imperantes, *vitium locale* corrigendum offerre; nunc autem *utrumque* hinc inde concurrere, ac methodum, ut ipse morbus complicatus est, compositam exigere.

ORD. III. GEN. II.

HAEMATEMESIS.

§. 611. De *Vomitu* quidem, cujus indolem sub quarta hujus libri sectione (§ 659) exponendam reservamus, hic modum ex professo agemus; interim, cum sanguinis profluvia *ex ventriculo* per vomitum hinc inde contingant, *haematemesis*, seu *vomitus cruenti*, historiam hic ommittere nequimus. Non quidem eo de sanguine hic sermo est, quem homines, vel ex ore, naribusque venientem, ac sub somno ad ventriculum deductum (§§. 588. 597.), vel alimenti sub specie assumtum, vel, opinione superstitiosa delusi, ut a morbo *epileptico* se liberent, ex hominis capite truncati arteriis, salientem, cum adhuc fumaret, epotum, vel ad fraudem, ac ut morbum de quo agimus simula- Morbi notio.

rent, exhaustum, per oesophagum rejiciunt; — sed agitur de morbo, in quo, cruor ex ipso abdominis cavo per ventriculum regurgitat, ac plerumque per oesophagum ascendens, sub vomitu, ex ore, foetidissimo spectaculo, rejicitur. Est quidem ubi sanguis maximo cum impetu, ventriculi aut aliis ex vasis, ac tanta quidem copia, ut illico mors ipsa sequatur, praecipitat, ac nullum sic profluvii *externi* signum in viventibus compareat (§. 613); sed rarius haec ita contingunt, atque tunc, sicut vitae servandae, ita morbi cognoscendi, nisi sectio pathologica hos, sero nimis, eventus illustret, amittitur occasio.

Definitio. §. 612. Est igitur *haematemesis*, sanguinis proprii, ex ventriculo, aut partibus vicinis contiguis venientis, — nunc fluidi rubentis, nunc in grumos concreti ac atri, nunc sinceri, nunc rebus ingestis, aut contentis remisti, diluti, post nauseam, post oppressionem, tensionem, ardorem epigastrii, saepius post instantis lipothymiae sensum, — per vomitum, sine tussi primaria, ac saepe per alvum simul, rejectio.

§. 613. Rarius hoc profluvium (§. 612.) quam alia cruenta profluvia, nec ipso quidem *mictu* cruento (§. 626.) excepto, — frequentius in sexu sequiore, adulto, quam in viris, nisi fluxu quondam haemorrhoidum (§. 619.) detentis, occurrit. Plura interim nobis haematemesis exempla sub artis medicae longiore exercitio oblata sunt; ut igitur sinceram ac naturae fidelem et hujus morbi imaginem hic delineare valeamus. Symptomata.

Pubertatis ante tempus haematemesin observare, licet pauca apud alios exempla non desint, necdum nobis datum est; nec in senio eandem, quamvis illa minus raram, si modo virum *genuensem*, sexagesimo jam anno superiorem, excipiamus, conspeximus. Pars maxima aegrotantium, trigesimum et quinquagesimum inter annum hoc profluvio laborat; sed puellae non minus, quam foeminae, quo semel tempore menstrua prodierunt, hoc fluxu interrupto imprimis, vel quavis aetatis periodo, aequali fere ratione, hoc a morbo plectuntur. In puella *Bruchsaliensi* septem ac decem annorum, — in foemina Ticinensi annorum viginti, hoc profluvium tractavimus; sed plures ex illis, qui aeta-

tem juvenilem superaverant, numeramus. Hypochondriaci, animoque ad tristitiam, morositatem compositi, aspectus pallidi, subflavi ac fere terrei, homines, ac inter istos, qui studiis profundis, corporis exercitio necessario privati, intensius indulgent, ac cibos, quos stomachus aversatur, potu generoso calidoque supplere conantur, prae aliis, huic profluvii speciei subjecti vivunt.

Prodroma. Per plures vero annos, haud paucis, haec mala parantur. Variae his, praevia in plurimis fluxus aut menstrui, aut haemorrhoidalis suppressione, circa praecordia molestiae, angustiae, tensiones, oppressiones, dolores cardialgici, aut ad sinistrum hypochondrium, aut denique ad ventrem, in aliis ad lumbos, aut integram columnam vertebralem, nascuntur; ciborum, nunc praeter modum increscit, nunc deletur desiderium; nauseae, vomiturationes, vel et vomitus aquosi, acidi, interdum salivatio, singultus, respiratio suspiriosa, cordis palpitatio accedunt; flatus multos, inodoros, cum levamine, vel et aucto sub dolore, per oesophagum eructant, nec raro singularem instantis quasi lipothymiae sensum

accusant; quae symptomata, cum nunc in totum dispareant, nunc aequali violentia, vel dum cibos vix hauserunt, vel coctionis sub opere, recurrant; pro ventriculi plerumque inertia, vel pro affectione spasmodica declarantur. His aerumnis, liquores spirituosos, ardentes, aromate, vel et aloe conjunctos, potumque coffeae ad nigredinem saturatum, opponunt; vel medici incauti, de copia saburrarum ad ventriculum haerentium somniantis, improvido consilio utentes, emeticum, aut purgans, quod tenacem, ut ajunt, pituitam expellat, remedium, — quibus pejus venenum sorbere vix possent, epotant. Vel scilicet ab istis, molestiae in immensum augentur; vel ipso sub vomitu, sanguis cum impetu, ad mortem usque hinc inde, ex ventriculo praecipitat. Sic virgini vir audax pulverem cornachini, ac radicis jalappae, hos ad stomachi ardores, dolores, praescripserat: eodem, vix ab horula, assumto, mox tanta cum violentia cruor ex ore per vomitum prorupit: ut, cum ad aegram, accersitus, properassem; per fluentem, a lectulo, cubilis ad limina, cruorem gressus absolvere debuerim. Sunt, qui, praegressis, quos

diximus, ad epigastrium, hypochondria, ventrem lumbosque doloribus, ac syncopis imminentis sensatione, materias atras, corruptas, sanguinolentas per anum, vel priusquam similes per ventriculum expellant, vel adeo quin vomitus cruentus sequatur, sub *cruentae* magis *diarrhoeae* aspectu, excernant; ac interdum, ab hac sola jam nimis exhausti, sub continuis lipothymiis, sub pulsu exilissimo, ac frigore marmoreo, vel denique convulsi, moriantur.

Alios, non tamen multos, hoc profluvium ventriculi cruentum ex improviso quasi, aut saltem sine praeviis ad epigastrium molestiis, adoritur; ac, sicut ad anum haud paucis contingit, sanguis tacite per venas varicosas copiosus aufugit. Sic vigesimum vix annum attingens foemina in *clinicum Institutum Ticinense* suscepta, perfecta valetudine gaudere sibi videbatur: cum sub calida aestate elapsa, quin ullum animi pathema praecessisset, a capitis dolore, ac frigoris a sensu prehensa, mox vires, aciemque oculorum amisit, sudore frigido obtecta, ac motu sensibusque destituta, per bihorium sub vera *asphyxia* detenta fuit. Huic aegrotae, dum sensus rediissent, eo-

rum tamen, quae sibi vix contigerant, non rediit memoria; sed sanguis hinc inde ex gingivis effluxit, ac potuum acidorum sub usu, non multas post dies, valetudo amissa restituta est. Tres menses, sub ista, hilaris expleverat: cum tempore catameniis intermidio, praeviis vertigine ac nausea, sanguinis congrumati octo fere uncias per vomitum, ac omni sine tussi, rejiceret. Successit iterum, ut pridem, febricula, sanguinem gingivae stillabant; sed major nunc debilitas, ac singula, ignotae sibi alias, chloroseos symptomata in conspectum venerunt. Nunc menstrua copiosa, et decem adeo per dies protracta, cum intenso lumborum dolore, succedunt; ciborum viget desiderium; sed saepius dolor, tentio epigastrii recurrunt, ac mensis vix spatio absoluto, vomitus cruentus de novo, — et quin symptomata praedicta remitterent, eadem sub periodo, iterum revertitur. Quae igitur sub prima hujus morbi invasione occurrerunt, — licet aegrota tunc sanguinem ex oesophago vel minime reddiderit; ea certe ex *interno* ventriculi profluvio derivanda sunt, sine ulla epigastrii oppressione, tensione, tunc saltem observatis, sim-

tomata. In alia aegrota, quam idem ad *clinicum Institutum* suscepimus, febris intermittens neglecta sponte quidem cessaverat. Successit anasarca, quod etiam sine artis praesidio disparuit. Post quindecim, ab hydrope disperso, dies, mox a coena, capitis gravedine et insolito calore mulier afficitur, ac, *levibus* modo ad ventriculum constrictionibus praegressis, mox atri sanguinis copiam insignem, absque tussi, per vomitum rejecit. Vir sexagenarius, cujus alibi refertur historia, nulla praevia causa manifesta, subitanea nece extinguitur. Lustrato cadavere, tota ventriculi cavitas, uno, praegrandi, ac formam stomachi referente sanguinis grumo eum in modum obsessa et impleta fuit, ut spatium nullum, inter pylorum et sinistrum orificium, vacuum remaneret; ut igitur *prodroma* non in omnibus signa hunc morbum annuncient; et ut sanguis fortasse saepius, quam noverimus, ventriculi profluvia cruenta, hujus visceris diuturnas molestias, vel mortem demum ipsam, et quidem improvisam, inducat. Aliquoties aegras, *Vindobonensi in Clinico Instituto*, priusquam sanguinem evomerent, de *oris dulci sapore* conqueri

audivimus; ut igitur non solam *haemoptysin* haec mira praecedat sensatio.

His igitur, quas diximus, molestiis, aut fere nullis interdum, praegressis, aliquando sub corporis ad anteriora incurvatione moderandis, aegroti sanguinem, nunc dilutum ac serosum, nunc sincerum ac fluidum, nunc in placentas sat magnas et atras concretum, ac subinde jam satis corruptum, et foetidum, nunc potu cibisque, vel et acidis, biliosis saburris remistum, vel paucum, vel et plures ad libras, quin, ut nos quoque conspeximus, ad aliquot mensuras, per vomitum, plerumque sine tussi, ventriculo expellunt. Quodsi tamen pars cruoris cum impetu ad palatum allidentis, ab illo ad laryngem regurgitet; tunc certe, ut vidimus, et *tussis* violenta comitatur hunc vomitum, medicumque, nisi maxime in singula attentum, quod de sanguinis ex pulmonibus rejectione jam diximus (§. 598.), de vera cruoris scaturigine ancipitem relinquit. Quidquod foeminae *Ticinense ad clinicum Institutum* deletae exemplum habeamus, quae, fluxu menstruo suppresso, in vomitum cruentum inciderat. Haec, quamvis nunquam fluxus ille uteri-

Constitutiva.

nus rediisset, satis tamen felici valetudine, tres fere per annos, gavisa est: quo tempore, *febris cum catharro* et *cum sputis cruentis*, — ac simul, práeviis ad ventriculum consuetis molestiis, antiquum ex hoc viscere profluvium, impetuoso sub vomitu, in consortium venerunt. Interim qui animum et ad ea, quae vomitum cruentum ad ventriculi regionem, et ad hypochondria praecesserunt, et ad ea, quae sanguinem rejectum concernunt, ac tandem ad illa, quae profluvio cessante occurrunt, convertit: ille veram mox istius diagnosin instituet.

Ac prima quidem ex istis, jam satis exposuimus. Ipse vero sanguis ex ventriculo ascendens; nec tam coccineus esse solet, nec spumosus est, ut ille, qui pulmones deseruit, nec facile aut a tussi, dolore thoracis, dispnoea; praeceditur, aut a prima ex istis expellitur. Praeterea haud raro et ciborum, et potus portio assumtorum, cruori ex stomacho rejecto, plerumque frustis in coagulum concretis remisto ac nigrescente, conjuncta est. A vomitu cruoris peracto, symptomata tensionis, oppressionis, doloris ad epigastrium plerumque, — sed certe, ut experientia nos docuit, non

in omnibus, remittunt; nec tussis nunc, — quod tamen in relato a nobis exemplo observavimus, continuat. Nullum vero sanguinis, profluvium, vel et sola ad hoc ipsum *molimina*, tam facile, quam illud ventriculi, *lipothymia* insequitur. Accedit et illud, quod pars cruoris in ventriculum effusi, apud multos, — sed iterum, ut pluries observavimus, non in omnibus aegrotis, per tubum intestinorum descendat, ac ventris tumorem mollem, aut quasi meteorismum, borborygmos, et tormina, ac tandem alvi fluxum cruentum ac atrum, — vel nisi iste sequatur, si plurimum cruoris effusi est, periculosa interdum febris asthenicae cum saburris complicatae symptomata inducat. Foeminae, hoc a morbo, ac juncto huic simul ascite, extinctae, cadaver, *Ticini*, publicae, ut salutari ex lege tenebamur sectioni submisimus, ac sanguinis concreti, et atri copiam insignem, a ventriculo per intestina, tam crassa, quam tenuia, late longeque diffusam, quod et aliis est visum, deteximus. Cum vero nullum cruoris profluvium, jam protinus pacatis ejusdem symptomatis, tam facile, ac tam celeriter, quam ipsa *haematemesis*,

redire consuescat; hinc, vix aliquot ab illa diebus expletis, sub interni caloris sensu, sub levi hac remittente febricula, non raro novae nauseae, oppressiones epigastrii, inquietudines, anxietates, dolores quasi pungentes in sinistro hypochondrio, oscitationes, succedunt; ac saepius aegroti sibi sanguinem in stomachum quasi *colligi* persentiunt, ipsumque mox impetu et copia majoribus rejiciunt. In aliis, imprimis si a menstruis, vel a fluxu haemorrhoidum suppressis cruor magis ad ventriculum dirigitur, illorum, vel istius consuetas periodes *haematemesis*, vix non quam coetera profluvia accuratius, absolvit; vel saltem datis in anno temporibus revertitur.

Contigit interdum, ut, rejecta cruoris inter frusta, *polyposa*, aut quasi *carnea concretio*, aut species *membranae*, sanguine aliquando repletae, quam, facile condonando tunc temporis errore, vir clarus pro *tunica ventriculi nervosa* declaravit, comparuerint. Quodsi pylorum superare ejusmodi concretio non possit; continuus et ab ista, ad vomitum stimulus, ac nova sanguinis sub illo fundendi occasio nascuntur; vel eadem intestinis forsitan commis-

sa, molestiae abdominis non paucae oriuntur.

Sed diutius interdum sanguis, non ipsum ventriculi, aut intestinorum in cavum effusus, sed in vasis infarctis, et quasi cruenta in palude, detinetur, ac stagnat (§. 573.). Sub hac rerum conditione, imprimis in hominibus macilentis, morosis, iracundis, melancholicis, aspectu pallido, flavescente, subviridi, instructis, tum plura ex symptomatis, quae *haematemesin* praecedere monuimus, epigastrii, hypochondrii imprimis sinistri, — tum multiplices in ea, quae illud inter et umbilicum est posita, vel et inferiore, abdominis regione, molestiae, inflatio, borborygmi, tormina, ac lumborum dolores, praecedunt. Tandem vero, sub insigni virium prostratione, ac instantis lipothymiae sensu, apertis scilicet infarctis ventriculi, intestinorumque vasis, aut varicibus, *picea*, ac *nigerrima* regurgitatur *materia*, et dictorum cava viscerum inquinat. Acerrimam haud raro, sed certe non semper, ac rodentem, atque, si talia in debiliorum jam hominum ventriculis latuerint, nunc acidum, nunc putridum olentem, faex ista cruoris, indolem

Morb. nig. Hipp.

assumit, ac talis vel per vomitum regurgitat, vel per alvum copiosa descendit. Atque hic est *morbus*, ut vocant, *Hippocratis niger*, qui morbus modo consistentiae ac nigredinis, in materia abdomine expulsa, ratione, ab ipsa *haematemesis* distinguitur, et viri summi, quem in cathedra *Ticinensi* secuti sumus, penicillo egregie depictus est. Interim et aliae *morbi nigri*, si nomin a materiae per vomitum, aut ex ano rejectae *colore* derivandum foret, species existunt, quae tamen, cum a sanguinis profluvio non pendeant, aliis hujus operis in locis describendae sunt.

Causae. §. 614. Ad intimam *haematemesis* cognitionem, *causarum*, ex quibus illa scaturit, consideratio non parum contribuet. Hoc scilicet, profluvium, systematis *venosi* plerumque morbus est (§. 573.), et aliarum aegritudinum, quae vasorum abdominalium resistentias imminuunt, in plurimis effectum constituit.

H. ex causa locali. Est quidem, ubi *magnae arteriae*, vix pectoris e cavo egressae, — est ubi *arteriae coeliacae aneurysma*, ventriculi membranis adhaerens, ac in cavum hujus visce-

ris apertum, sanguinis per oesophagum ruentis torrentem eructaverit; nec funesta aneurysmatum, ad *arterias mesentericas*, intestinalem in tubum ruptorum, desunt exempla. Vomitus cruenti, lethalis, ab ossiculo vervecino ad ventriculum deducto, atque hunc ipsum continuo stimulante, ac vix non perforante, venentis exemplum habetur. Similes acicularum, vitri diffracti, venenorum rodentium, drasticorum, sunt noxae. Hirudines aliquando cum potu aquae lutulentae, paludosae, in stomachum delatae, vel et vermes, aut vulnus ventriculo inflictum, aut quaevis violentia externa, sanguinis, istius e vasis, profluvio, occasionem dederunt. Sub nixu ad partum difficilem continuo, ac maxime violento, aut jam gravido ab utero, sua mole vasis abdominalibus molesto, ex foetus, matris in pelvi haerentis, diuturna compressione, interdum cruor cum impetu ex ventriculo praecipitat. Aliqua, sed rara, haematemesis ex ulcere ventriculi, intestinorum, hepatis inductae exempla sunt. Tumoris scirrhosi ad pylorum positio, sicut vomitus diuturni frequenter, — ita et cruenti interdum, origo est.

H. hyper-sthenica. Est etiam, ubi sanguis, vi nimia vitali, per causas excitantes adaucta, ut aliis ex partibus, ita ventriculi e vasis, pellatur; vel, morbosa secretione effusus, hoc e viscere inflammato, aut varias ob causas stimulantes a cruoris copia obruto, secedat; et in hominibus laute nutritis, succiplenis, aut naturali, consueta cruoris, alias per vias excernendi, evacuatione destitutis, per *vicariam*, ut vocant, haemorrhagiam prorumpat et *activum* sic *profluvium* constituat. Foeminam in *clinicum Institutum Ticinense* collocavimus, quae, etsi, jam satis adulta, ac tribus ab annis uxor esset, forsitan quod uteri volumen per tactum exploratum, *avellanae* vix nucis volumini responderet, menstruo quidem fluxu hucusque privata incesserat; sed istius in locum, sub periodis interim haud satis aequalibus, sanguinem nunc per pulmones, nunc per ventriculum ejecit. Alia, cum in tenera aetate sanguinem frequenter per nares excrevisset, jam undecimo aetatis anno menstruis copiosis ac rite prodeuntibus, subjecta fuit; ac tandem, florido licet sub corporis habitu, *haematemesin*, ob quam ad clinicum In-

stitutum delata est, contraxit. Plures certe foeminae, valetudine in coeteris sat firma instructae, cum ob fluxum uterinum, ex alia longe, quam *debilitatis* ratione, suspensum, aut miñus, quam sibi conduceret, abundantem, hoc a morbo corripiuntur, manifestum ex cruoris per vasa ventriculi fuga experiuntur, beneficium, et a methodo excitante, aut profluvium coercente, laeduntur; quae singula, non omnem *haematemesin* ex praevia vasorum, seu totius systematis *debilitate* scaturire, abunde demonstrant.

H. asthenica.

Interim pars longe maxima aegrotantium, ex *asthenia*, et fracto vasorum abdominalium vigore, et ex oppositis humorum circulo obstaculis diuturnis, sanguinem ventriculo tuboque intestinali expellit. Arteriae illius potissimae, *coeliacae* ex trunco nascuntur, ac eodem ex fonte, suum hepar, et lien, cruorem hauriunt. Omnis vero sanguis venosus his a partibus, ut ex ipsis intestinis pars notabilis cruoris, flumine communi ad hepar per venam portarum defertur. Oportet hinc, ut quanto minus sanguinis in splenem, aut in hepar obstructum, scirrhosum, per coeliacae ramos lie-

nalem vel hepaticum inferri potest, tanto plus per gastricum ejusdem coeliacae ramum ad ventriculum importetur; aut, ut venis viscerum illorum a tumore compressis, aut quocunque demum modo impeditis, copia cruoris major, ventriculi ad venas, a membranacea ejusdem substantia haud multum custoditas, colligatur, ac easdem cum sensu tensionis, ac doloris extendat. In multis sane illorum, qui ventriculi aut intestinorum simul profluvio cruento perierant, cadaveribus, *vasa brevia*, per quas sanguis a ventriculo ad lienem reducitur, insigniter et ad digiti magnitudinem, dilatata, — *venae meseraicae*, *mesocolicae*, ad intestini tenuis fere molem, et in amplissimas varices extensae, ac sanguine atro, spissoque infarctae comparuerunt. Nec modo uno, ut vir celebris asseruit, sed *pluribus* sane exemplis, haec vasa, praeter modum ampliata, tam ipsum in ventriculum, quam intestinorum in cava, ruptis eorundem parietibus, ac visceris, sub qua decurrebant, interna membrana, patuerunt.

Fateri tamen oportet, frequentius in ventriculis, intestinis eorum, qui sanguinem ad mortem usque per has vias amise-

sant, nec minimae ad vasa laesionis vestigia intuentium se oculis obtulisse; nec talia in viro conspicuo *genuensi*, quem saepies repetita haematemesis exhausit, in conspectum venerunt. In foeminae hoc a morbo in *clinico Instituto Ticinensi* defunctae cadavere, aqua flava, et plurima in cavo abdominis stagnabat; ventriculus a quinque circiter librarum mole cruenta turgebat; interna modo ventriculi membrana coloris erat subrufi; intestina distenta, piceam materiam per omnem hujus tubi longitudinem firmiter adhaerentem, nigerrimam offerebant. Hepatis substantia cinereo colore insignita, tuberculis jam partim suppuratis obsidebatur; lieu, concretionibus quasi corneis in superficie notatus, molis tamen nimiae non erat. In viro, qui sanguinem copiosum, sine vomitu ex ipsis intestinis frequentius amiserat, superficies istorum interna, qua late patebat, erat ruberrima, ac injectis quasi vasculis undique, sine ulla istorum laesione, nitebat.

Ex his apparet, quod sanguis, ut diximus, ex vasis ventriculi, intestinorum, aut diversas ob causas stimulatis, aut chronica quasi phlogosi correptis, aut a visceris vi-

cini, obstructi, cruore inundatis, aut locali debilitate affectis, non raro *cruentae secretionis* effectu, quin vasorum aut ruptura, aut erosio, aut conspicua dilatatio praegressae sint, aufugiat. Interdum subtilior est in morbis diversis, in febribus asthenicis, nervosis, in variolis malignis contagii materia, aut sola universalis debilitas, quae talia ad ventriculum intestina, aliis prae partibus infracta, phoenomena producat. In viginti et septem annorum foemina nostris corum auditoribus *Papiae* pertractata, haematemesis tum praesentis, tum illius, quam quatuor tunc ante annos, licet optima menstruata, apud nos superaverat, causam detegere non potuimus; sed modo frigus et calor nunc eandem corripuerant: quibus cum binos per dies liberatam se crederet, derepente successerunt ventriculi oppressio, dolor, lipothymia, spirandi difficultas, anxietas summa, dolens ciborum solidorum, per oesophagi inferiora, in ventriculum descensus, ac tandem sanguinis, ad quatuor fere libras, per stomachum, nec multo minor per anum, rejectio. Mirabamur post ista, menstruam nihilominus secretionem, quo debuerat,

ordine, successisse; sed nec dolor ventriculi, nec nauseae, nec pulsus, sat duri, frequentia, cessarunt: donec die decima ex sexta morbi, *tumor ad parotidem* summe dolens, ac tandem *pustulae* copiosae, crustosae, ardentes, ad omnem capitis partem capillatam prodirent, ac reliqua morbi atrocis symptomata in universum dissiparent. Tinea capitis per tres fere annos laboraverat viginti annorum foemina, cujus supra historiam retulimus, et quae in aetate teneriore epistaxin, — undecimo jam anno aetatis, menstrua copiosa, ac tandem, dissipata in integrum tinea, ac psora cum unguentis dispulsa, *haematemesin* rebellem experta est. In *scorbuto*, *febre Americanorum flava*, *morbo*, ut vocant, *haemorrhagico*, tam rara haud affectio est *haematemesis*; ac vidimus iu foemina, cui oculus ac palpebra sinistra *ecchymosi* laborabant, *vomitum a sanguine, sine ulla cruoris rejectione*, lethalem, sed, uti ad oculum contigerat: sic omnis interna ventriculi superficies a sanguine, hujus visceris inter tunicas effuso, sugillata fuit, ac livida. Plures ex illis, quos *haematemesi* correptos pertractavimus, febre non ita pridem, in-

intermittente, ac ventriculi languore diuturno laboraverant; sed pars certe plurima aegrotantium, ut diximus, ex sanguinis vel menstrui, vel haemorrhoidalis suppressione hunc morbum incurrit; ac sicut rara hujus causae ex hypersthenia origo est: ita frequentius *asthenicam*, quam *activam* haematemesis indolem sub hac rerum positione agnoscit.

Prognosis. §. 615. Ex ipsa symptomatum (§. 613.), causarumque (§. 614.) *haematemesis* expositione, quod demum ejusdem de exitu formandum sit judicium, jam satis elucet. *Periodicae*, ac pro menstruo, haemorrhoidali secretione *vicariae*, *haematemesis* pericula, horrori, quam tetri hujus morbi aspectus cuivis inspirat, non penitus respondent; sed in multis certe casibus, cruor menstruus, per uterum excerni impeditus, sorte minus iniqua per ventriculum, quam forsitan per pulmones fecisset, periodice expellitur; ac ad uterum, obstaculis aliquando liberatum, redeundi promtitudinem sat diu conservat. Non interim *cuivis mulieri sanguinem vomenti*, *menstruis erumpentibus*, *morbi solutionem fieri*, ex

foeminae exemplo a nobis (§. 614.) allato, comparet: scilicet si alia simul causa, quae has turbas continuet, in corpore latuerit, et cum sanguine per uterum expelli recuset.

Cum vero sanguis per hoc viscus, aut per anum periodice expelli solitus, placidius his a fontibus decurrat; nec turbas ac impetus, quos vomitus cruentus, tum universo, quam gastrico imprimis systemati inducat, ac diutius continuet; hinc mirum non videbitur, si tot conatus ad vomendum violenti, sanguinem copia ex vasis ventriculi, quam ex illis uteri, ani, longe majore tandem expellant, ac, saepius recurrendo, tum cruenti liquoris jactura, tum functionum ventriculi subvertione diuturna, hominem sensim sensimque exhauriant, et ad *hydropem*, vel ad *tabem* perducant. Hinc in illis, qui ex causis majoribus, quam ex sola quasi laticis purpurei a suis colatoriis aberratione, cruorem ventriculo expellunt, uterque finis, sub perversa imprimis vivendi, medendi methodo, celerius timendus est; nec desunt mortis, a summa illius copia, repetito sub vomitu, amissa, subitaneae, et nobis conspecta, exempla. Coeterum, nisi causam hujus mor-

bi, — quod saepius, perarduum, ac non raro supra vires humanas positum est, sat cito auferri concessum sit, his licet tandem superatis, aut saltem non parum imminutis, vix non majori *haematemesis*, quam alia profluvia, certitudine, *habitudinis* contractae ex legibus, et ex facili ad ventriculum turbarum renovatione, redibit. Si febris, quam saepius huic morbo deesse observamus, *haematemesi* accedit; pericula plerumque, nisi fluxu cessante et illa simul dispareat, augentur. Ex sanguinis vel ore vel ano rejecti *qualitate*, colore, sapore, odore diversis, minus firma, quam ex illius *quantitate ac impetu*, deducitur prognosis. Saepe interim, qui in canali intestinorum diutius stagnat et corrumpitur, cruor effusus, pejora, quam sola ejusdem jactura fecisset, symptomata (§. 613.), ac ipsam aliquando gangrenam, inducit. Nisi cruore per vomitum rejecto, oppressio, dolor epigastrii, nausea, et frigus extremitatum dissipentur; novae *haematemesis*, facile tunc majoris, accessio, brevi temporis intervallo futura, timenda est.

Cura. §. 616. Cum plerisque in aegrotis, al-

terius affectionis effectus ac symptoma sit *haematemesis* (§. 614.); hinc, pro indole illius diversa, methodus, nunc ista, nunc illa, huic ipsi opponenda est. Generalis ideo hic indicatio est: ut causas haematemesis diversas (§. 614.), qua singulae id exigunt, ratione tollamus, aut saltem imminuere conemur; ut sanguinis *hypersthenicum* profluvium moderemur quidem, sed violentis auxiliis supprimere vereamur; ut nimiam ac imprimis ex vasorum inertia venientem sanguinis jacturam arceamus; ut effusum et concretum in ventriculo, intestinis, cruorem prudenter diluamus, a promta corruptione praeservemus, ac methodo blandiore per alvum evacuemus; et tandem ut morbi effectus auferre, ac reditum ejusdem praevenire studeamus. Maximum et hoc in morbo *praevertendo* foret positum curae momentum; sed rarior est ille, ac nimis, sub eodem fere aspectu, aegritudines penitus diversae abdominis incedunt, quam ut, sub tam ambiguis venosi systematis dilatati, ac varicum *internarum* indiciis (§. 573.), nisi vomitus cruentus jam aliquando comparuerit, hunc illico vasorum statum supponere, ac methodum Preserv.

medendi, cum sat magna certitudine, vacillanti adeo theoriae superstruere valeamus. Quodsi tamen causis hujus morbi potioribus, ac imprimis menstruae secretionis, aut fluxus haemorrhoidalis periodici suppressione, praegressis, — *prodroma*, quae diximus, symptomata (§. 613.), hominem, imprimis sub eodem fere typo magis, divexerent; si praemisso forsitan evacuantium, stimulantium ab usu, dolor ac tensio epigastrii incrementum habuerint; tunc utique nisi alia istorum ratio manifesta se offerat, *haematemesis* praedici, ac methodo ex indole causarum petenda, in quibusdam averti potest. In casu, sat frequente, quo menstrua, aut solita per haemorrhoides secretio, in homine laute nutrito, ac floridae constitutionis suppressa est, sub rerum stimulantium, calidarum fuga, sub victu quodammodo tenuiore, pediluvia tepida, venaesectio, vapores, hirudines genitalibus aut ano appositae, clysteres emollientes, succi fructuum horreorum cum aqua diluti, aut emulsio amygdalina tenuis, conducunt. Si ex causis contrariis haec menstrui suppressio contigerit; tunc, nisi major jam ventriculi sensibilitas excitantia quaecun-

que, etiam leniora, recuset: haec ipsa, sub debita, ne stimulo locali obsint, cautela, elixir acidum *Halleri*, infusum corticis chinae frigidum cum emulsione arabica remistum, aqua spadana pauca, et alia adhibenda; vel et ano, quo minus offendant, similia, paulo magis activa, injicienda sunt. Si viscerum obstructio hunc morbum minari videatur; tunc ad leges alibi tradendas, quae illi conducant, sub iisdem, ne suo ventriculum attactu exstimulent, cautelis, praescribenda sunt. Martialia, nisi prius per mitiora stimulantia solutis in abdomine obstructionibus plerumque cum damno aegrotantis porriguntur. Si scorbutica dispositio *haematemesin*, fere semper funestam, minetur; ad ea mox, quae huic morbo dispellendo sint opta, et quae alibi suggeremus, confugiendum est remedia.

Sub ipsa vomitus cruenti accessione, medicamentis, quae ore assumantur, quod vomitum non pauca ex illis, mox promoveant, sat raro est locus: ac ea, quae principio, ut vocant, adstringente haemorrhagiam ventriculi, nisi forsitan enormem, ac necem illico minantem, coerceant, vix non semper cum damno aegrotantis porrigun-

Sub vomi. cruent.

tur. Raro quidem hypersthenicam hic morbus indolem agnoscit; sed si talem prae se ferre, ex causis praegressis videatur, et sanguis copia moderata, sub pulsu satis pleno ac duro, ex ventriculo dolente prorumpat; tunc certe venaesectio, hirudo ad anum, majorem ex isto cruoris jacturam froenare, et alvi per enema solutio conferre valebit. Si ex causis debilitantibus hoc profluvium descendat, vel, etsi viribus solidorum nimiis a principio tribuendum videretur, tanto tamen cum impetu cruor plurimus proruperit, ut sine magno aegrotantis discrimine sibi ipsi relinqui non queat; tunc punicae granati succus, acidum sulphuricum, frigidae, ad gratum acorem, commistum, vel aqua gelidissima, cum interim crura cum tepida foventur, vel pedes sat profundum in balneum immerguntur, — vel demum, instantis quasi mortis sub periculo, alcohol cum frigida est sacchari portione nuptum, serum lactis cum alumine paratum, et glaciei contusae aut nivis ad ventriculi regionem applicatio, tentari merentur. Interea quies corporis summa imperanda, nec, si alvum, tunc facile cruentam, deponendi necessitas sub-

veniat; ut lectulus ab aegroto deseratur; permittendum est. Si forsitan, ob magnam cruoris jacturam, lypothymia aegrotantem corripuerit; extremitates quidem cum vino, calido, aut infusis aromaticis fovendae; sed ea, quae fortius exstimulent, ob novi pericula profluvii, evitanda sunt. Cum vero sub ipso forte vomitu cruento, animo quis deficit; videndum est, ne cruor ipso oris faciumque in cavo polyposam in massam concreverit, ac viam aeri ad pulmones, lethali cum effectu, praecludat. Hoc in statu *Rastadiensis* coenobii Praepositus, triginta quinque abhinc annis: vix mediae aetatis, studiis profundis a longo jam tempore immersus, atroci jam dudum epigastrii dolore, nausea, ciborum horrore vexatus, spirituosisque liquoribus ac potui coffeae nimis deditus, haerebat. Hic etenim cum, sibi soli relictus, sanguinem nigerrimum ac frustis praemagnis commistum, immensa quantitate vomuisset, humi concidens, horis cavum his grumis repletum, advenienti amico, sub aspectu cadaveris, exhibuit. Sat promte accersitus, hominem, vitae signo, si aliquem calorem excipiam, vix ullo instructum mox a thrombo; qui fauces obturabat, liberavi, ac le-

ctulo commissum, ea, quam vix exposui, cum methodo, a limine mortis felicissime restitui. Si vomitus cruentus ab hirudine cum aqua impura ad ventriculum deducta originem haberet; tunc salis marini, vel aqua vel aceto soluti, portio assumta conduceret. In ea e quam venenum induxit, haematemesi, remedium, quod hoc ipsum vel destruat, vel corrigat, vel saltem involvat, indicatur. Haematemesis violenta, mulierem sub partu difficili prehendens, non nisi foetu per artem sat promte excluso superatur.

Post vomitum. Absoluto vero sanguinis vomitu, sub summa corporis quiete, si vires collapsae id exigant, nec ventriculus repugnet; juscula carnium cum rumicis acetosae foliis decocta, frequentius, sed parca semper manu, nec fere calida, ac potus subacidus, serum lactis cum succo citri, aut acido sulphurico paratum, lac, ut vocant, ebutyratum, saepius ac exiguis portionibus concedenda sunt. Cum vero cruor intestinalem per tubum diffusus, nisi promte per alvum evacuatus, facile putrescat, morbumque haemathemesi pejorem inducat; clysterum ex sero lactis vel ex aqua, cum

aceti ac mellis portione paratorum, saepiusque in die modo parvas ad doses porrectorum summa nunc erit necessitas. Quae vi alvum movendi majore instructa sunt, ea, licet aliter videri posset, ob stimuli cujuscunque, ventriculo, intestinis sauciatis, aut morbosa adhucdum sensibilitate instructis illati pericula, cane pejus et angue fugienda sunt; secunda interim a vomitu cessante die, praeter dicta, ex clysteribus imprimis, subsidia, serum lactis tamarindorum cum fructu paratum, solutio mannae, aut pulpa cassiae aquosa, donec alvus bis terve in die respondeat, faecumque color consuetus appareat, modo nausea id ipsum remedium haud improbet, propinanda sunt.

His prestitis, victus rigori paulisper detrahendum, ac hordei vel oryzae, vel panis, ex carnis jure decoctum, vel et ova sorbilia hinc inde, donec stomachus meliora perferat, concedenda sunt. Nunc quidem, pro indole causarum diversa, effectus morbi corrigendos, atque eam in universum, quam ad nascentem aegritudinem avertendam jam supra commendavimus, medendi methodum eligendum esse vel quivis facile intelliget.

ORD. III. GEN. V.

HAEMORRHOIS.

Nominis ratio. §. 617. Si nomen satis aptum et extensum, quod sanguinis ex *oesophago*, *ventriculo*, intestinis, ac istorum *summo* non minus, quam *infimo* ex *ostio*, fugam exprimeret, fuisset concessum; eo utique hic loci, ad designanda, quae hoc uno ex canali, vel *supra*, vel *infra* scaturiunt, profluvia, lubenter usi, — ac morbum, de quo nunc agemus, *haemorrhoides*, non aliter quam sede ac symptomatis quibusdam diversum, sermone, quem vix absolvimus, simul complexi essemus. Ipsum adeo, tam vetustum — nec tamen, ut hodie, ita antiquissimis temporibus, ad solas *sedis venas* restrictum, hoc nomen, *sanguinis* praeter *fluxum*, nihil denotat; ac nisi vasa, quae ad rectum intestinum descendunt, *haemor-*

rhoidalia tandem appellari voluissent; vix ratio, cur profluvium cruoris ex ani confiniis oriundum, hoc titulo salutetur, superesset. Interim hac sola ratione suffulti, non modo receptum in scholis *haemorrhoidum* nomen, — sed et sola ad illas *molimina* sic vocandi consuetudinem, retinebimus; et cum plura, quae de ventriculi, intestinorumque profluvio cruento sunt dicta (§§. 611. 616.), ad illius, quod ex *ano* descendit, intellectum contribuant; hinc ea, quae supersunt, de hoc ultimo hic loci monuisse sufficiet.

§. 618. Epistaxi (§. 590.) excepta, non est aliud, cruentum, quod generi humano, *septentrionali imprimis*, tam proprium et commune sit, quam illud ex recto intestino, morbosum profluvium. Consistentis quidem istud aetatis, ac virorum praecipue morbus est; sed magis magisque is, hoc aevo, expanditur, ac sexui sequiori, saltem urbium inter incolas; vix minores, quam virili molestias, eodem saepe, quo menstrua solent, ordine ac jure redituras, creat; quin teneris infantibus hinc inde non parcit, ac decrepitos nonnunquam senes hic idem salutat. Frequentia.

Definitio. §. 619. Est vero *haemorrhois*, tum sanguinis sinceri, tum materiae mucosae, puriformis (§. 530.), ex vasis modo recti intestini, vel internis, vel, ani circa limbum dispositis, externis, profluvium, aut saltem molestum ad hoc ipsum, ex tumidis varice, tuberculis, mariscis, conamen.

Divisio. §. 620. Cum vero sanguinem nunc interna, nunc externa ex recti intestini regione scaturire observarent: *occultas* illinc et *internas*, hic vero *externas haemorrhoides* dixerunt. Alii, anatomicae vasorum, quae recto intestino, ex *mesentrica inferiore* non minus, quam ex *hypogastricae*, et ex *iliacae natium* ramis, concessa sunt, cognitioni innixi, subtilius hanc rem aggressi sunt; ac licet magnum haec inter vasa, tum arteriosa tum venosa, commercium subsistat; et licet illorum propagines, intestini recti non minus cavo, quam ipsis ani musculis, et externo orificio prospiciant; *internas* haemorrhoides modo illas, quae ex ramis venosis haemorrhoidalibus, cruorem *venae portae* afferentibus, — *externas* vero, quae ex *venae cavae* propaginibus, eundem profunderent, compellarunt. Sed *coecas* haemorrohoides vocarunt, cum tumentibus ex

ani vasis vix aliquid, — *albas, mucosas*, non vero satis nomine, si serosa, pituitosa materia, loco sanguinis, efflueret. Hoc etiam profluvium, ubi bonis aegroti cum rebus, et alterius in morbi emolumentum contingeret, *criticas*, — ubi nihil proficeret, vel morbum, unde pendet, augeret, *symptomaticas* haemorrhoides nominarunt. Sub magna vero vasorum recti intestini, cum illis vesicae ac uteri anastomosi, si cruor ex hominis, fluxui haemorrhoidali quondam subjecti, vesica vel utero prodiret, *haemorrhoides vesicae* vel *uteri* appellarunt. Quidquod longius hanc nominum indulgentiam extendere, ac *oris* adeo *haemorrhoides*, ubi sanguis, non, ut pridem, ex ani, sed oris nunc e vasis stillaret (§. 599.), nuncupare voluerint. Praeterea, ut solent alia profluvia, sic et istud, ni forte magis, facillime *habitudinis* contractae, ac *periodici* decursus ad leges, dispositum semel in hominem, dominatur; vel, si quidquam illius se imperio opponat, poenas, non raro lethales, *suppressarum* sub nomine *haemorrhoidum*, imponit. *Locali* nunc vitio haemorrhoides, — nunc vero *universi simul systematis morbosa* adfectio-

ne, atque tunc, vel ex *vi vitali nimis adaucta* vel ex *adynamia*, fluere, experientia commonstrat. Frequentius omnino partium vicinarum, remotarum a vitio *secundarius*, quam *primaria* actione, hic fluxus propullulat; et diversis cum morbis, vel et aliis cum profluviis, aut sanis, aut morbosis, *complicatus* incedit.

Symptomata. §. 621. Sunt quibus cruor, sine praeviis ad rectum intestinum, vel alias ad partes, molestiis, copiose, sed tacite ex ano regurgitet. Sic juvenem sanissimum, proprio in sanguine, matutino a somno, quasi natantem conspeximus, qui, indolis hujus morbi ignarus, locum, qui sanguinem dedisset, sauciatum, sibi ipsi, perterrito quidem sed non languido, indicare non potuit.

Alii praeviis subinde alterius, imprimis narium, profluvii cruenti suppressione, vertigine, capitis artumque gravitate, lumborum dolore, pruritum, calorem, tenesmum, pulsationem, constrictionem ac aliquem sub corporis positione erecta, sed imprimis faecum durarum sub exitu, dolorem ad anum persentiunt, et sanguinem post illas, paucum, nec istis intime remistum, sed potius *af-*

fusum ridumque conspiciunt; vel antequam haec ita succedant, pituitam pellucidam, aut carnis loturae quid simile, ex ano defluere, vel quasi sudare, advertunt, aut per alvum copiose deponunt.

Non pauci, jam diutius hoc ad profluvium dispositi, aut hoc ipsum jam saepius experti, non modo dictas molestias, sed et motus ingratos, tensionem, vibrationem ac spasmos circa loca venae portae connexa, ventriculum, hepar, lienem, mesenterium, intestina, experiuntur; praecipue vero sensum, ac si corpus peregrinum, acutum hispidumve in recto intestino haereret, tenesmum, dysuriam, vesicae, uteri, testiculorum, lumborum, ossis sacri, iliórum, hypogastrii, coxarum, qui gressus non minus, quam sessionem impediant, dolores, nauseas, vomituritiones, tormina, seu colicas, ut dicunt haemorrhoidales, motusque febriles percipiunt. Hac sub rerum positione, saepe recti orificium externum a duro, ardente, pulsante ac rubro tumore, vel uno vel pluribus in locis, obsidetur, aut, oculis subtractus, tum faecum excretionem, tum, attactum, et clysteris injectionem hic impedit; sed majore sub nixu, nisi altius in-

testino inhaerens, sub insigni cruciatu ex ano protruditur. Non rarum est, sub tanta intestini irritatione, hanc partem, ad tractum sat longum, inflammari, tumefieri, ac prominens in eadem tuberculum in abscessum converti: qui, forsitan neglectus, nec spunte, nec per artem sat prompte apertus diversos in sinus divergit, et fistulas ad anum pertinaces inducit. In aliis, repetita frequentius, et eadem semper in parte, phlogosis, effusa in telam cellulosam intestini materia puriformi, in coagulum concretionesque tam prona, quod jam de urethra per medorrhoeam frequentem vexata monuimus (§. 534.) duriorem hanc reddit, ac diametrum hujus ubi foecalis imminuit, restringit, diversisque in locis coarctat.

Sed hos effectos, ac rariorem his in partibus gangraenam, in multis, vel materiae puriformis, striisque cruentis remistae, vel sanguinis sinceri abundas ex ano sucessus, moderatur, ammissamque pro tempore quietem restituit; donec vel sponte ac certas ad periodos, imprimis menstruae secretionis sub tempore, vel cibis durioribus, irritantibus aut potu spirituoso assumtis, vel a corporis exercitio, maxime a saltatione, equitatione violentis

hi *motus*, ut vocant, *haemorrhoidales* revertantur, ac venae sensim sensimque in peramplas lividasque varices dilatatae, tela vero cellularis vicina, hic loci tam laxa, in ambientes easdem tumores extensa, non omne modo cavum intestini oppleant ac obturent; sed aliquando et mole conspicua, et ovi anserini, ut vidimus, magnitudine, ex ano propendeant, nec raro ab arcte constricto hujus sphinctere, sub enormi cruciatu, strangulentur in totum. Alias hi sacci, ex interna intestini membrana, ac tela cellulari huic propria, dilatatis, oriundi, a sanguine deplentur, ac volumine imminuti, simulque breviores, in rectum intestinum quasi retrahi, ac visui ex parte auferri observantur; sed facile, sub faecum duriorum excretione, vel quovis alio sub nixu, sub aspectu prolapsus intestini, denuo per ani orificium descendunt, ac vel novo cruore suscepto intumescunt; vel aliquo in loco disrupti, exesi; nunc sanguinem coloris atri, mox rubri, immensam aliquando ad copiam, cum impetu, ad lipothymiam, quin, ut aliquando funesta docuerunt exempla, ad mortem usque, praecipitant; nunc lente, aut levi tantum

sub conatu, aut gurgite perpetuo, ad plures interdum uncias, vel adeo a libram et ultro in die, effundunt; vel demum, non minus a sanguinis contenti portione lymphatica, polyposam in massam concreta, quam a continua frictione, ac ab aeris attactu callosam quasi indolem, ac duritiem verrucosam acquirunt.

Foemineo in sexu, haemorrhois cum *vagina* communicans, haud raro calorem, pruritum, ardorem in ista, aut etiam, quod jam alibi monuimus, sub coitu, dolorem, sanguinisque ingratum secessum inducit. Augentur haec symptomata, dum menstrua aut haemorrhoidalis instat vel ob aetatem, prima supprimitur, periodus. Majora vero sunt ab hoc vasorum intestini recti morbo, graviditatis ultimis in mensibus, incommoda: fluor ani, vaginae albus, tenesmus, alvi segnities dolensque excretio, insignis circa ani orificium tumor vasorum, vaginae angustatio. In parturiente vero muliere, augentur haec singula, et vix non, quin caput foetus descendat, excludatur, diutius impediunt, fortiore in hoc ipsum sub nixu, extensa nimis haemorrhois rumpitur interdum, ac sanguinem contentum copiose effundit.

§. 622. Ex hac brevi haemorrhoidum descriptione, hujus morbi differentia tam â cruoris, saniei, vel ex ventriculo, hepate, liene, vel superiore intestinorum e loco scaturientis, profluvio (§. 613. et §. 683.) quam dyssenterico a fluxu (§. 688.), non difficulter eruitur. In primo scilicet casu, jam exposita debilitatis majoris, nauseae, ac torminum symptomata, sine localis ad anum affectionis indiciis, comparent; in secundo, tenesmus quidem et excretio muci puriformis, aut cruoris per anum occurrunt; sed majore *morbi universalis* cum apparatu, praecipue febrili, artuum lassitudine, dyssenteria hominem, epidemico plerumque furore aggreditur; tormina in ista, magis urgent, faeces liquidae utplurimum, et paucae, cum sanguine intimius commistae seccedunt, ac in genere symptomata (§. 690. exposita, licet ipse hic fluxus haemorrhoides saepe provocet, dubium de morbi indole vix ulli relinquunt. Facilius *haemorrhoidum albarum*, ut appellant, pro fluxu, ab inexpertis, declarabitur *materiae purulentae* ex *abscessu*, *ulcere*, aut *fistula ani* profluvium: imprimis cum ipsae haemorrhoides haud raro haec vitia

Differentiae.

inducant, vel cum istis conjunctim incedant. Eorum vero, quae fluorem praecesserunt, et induxisse videntur, consideratio, partium attenta inspectio, exploratio, materiae fluentis copia et indoles, modus ipse, quo haec, aut sponte distillat, aut exprimitur, hic lucem accendent. Intestini quoque recti, vel prostatae, vesicae, vel uteri scirrhus, puriformis haud raro per anum materiae profluvium, — ex illis, quae de alvi retentione dicemus, distinguendum, inducit.

Causae. §. 623. Qui ad illa, quae de causis varicum (§. 573.), ac de profluvii cruenti ventriculi intestinorumque rationibus (§. 614.), dicta sunt, respexerit; is facili labore *haemorrhoidum* intelliget originem. Ipse hominis *ingressus erectus*, cur morbus, qui in coeteris animalibus tam rarus est, humanum tam saepe genus infestet, non parum contribuit; ac certe, si *cruris* per venas, valvulis tam sollicite munitas, ob sanguinis ad perpendiculum ascendentis iter, tam saepe varices succrescunt (§. 573): oportet ut ad venae *haemorrhoidalis internae*, longissimae, ac, lege venis

abdominalibus communi, valvulis spoliatae, principia, sanguis, ob innumera, quae hoc sub itinere experitur, obstacula, non raro in similis naturae tumores colligatur, et suo pondere ad recti finem intestini haerescat, suoque volumine obsit.

Scilicet cum ea non minus, quae sanguinem per arteries ad partem quamcunque magis alliciunt, quam illa, quae ejusdem per venas regressum intercipiunt, vasorum repletiones, humorum congestiones, secretiones morbosas, et profluvia cruenta inducant (§. 125), *haemorrhoidum* quoque, ut morbi plerumque *localis*, causas ab istis non differre, intelligitur.

Sanguinis ad vasa recti intestini majorem copiam ac *localem plethoram*, invitant, causae stimulantes quaecumque, vel ano, vel partibus vicinis admotae: rheumatismus, arthritis, ulcus herpeticum, vel aliud, pessaria, clysteres calidi et acres, crimen sodomiticum, calculus, nucleus, ossea particula, ascarides vermiculares, potus spirituosi, cibi acriores, aromatibus conditi, drastica, aloetica remedia, semicupia calida, vapores, hirudines, nixus ad alvum, equitatio, succussio corporis violenta, ve-

nus nimia, graviditas frequens ac sibi nimis vicina, abortus, partus difficilis, neglecta lactatio; morbi uteri, vaginae, vesicae, calculus istius, aut sectio ejusdem, dissenteria, catarrhus intestinorum, contagium venereum, medorrhoicum, menstruorum suppressio, et similia. Frequentior apud populos plerosque *septentrionales* haemorrhois, ex frigoris diuturna et fortiore in vasa cutanea actione, ac sanguinis, ad istis adversi, ad anteriora congestionibus non minus, quam ex potuum spirituosorum abusu communiore, oriri videtur. Amictus tenuior, quo nostris temporibus sexus sequior abique locorum, ac sine omni coeli differentia, vix, ac ne vix quidem, obtegitur, sicut morborum multorum, ita et haemorrhoidum indies apud illum frequentiorum, scaturiginem satis explicat.

Cruoris regressum his ex viis retardant, impediunt, vita sedentaria, positio corporis ad anteriora diu inflexi, faeces diutius in crassis intestinis stagnantes, durae, compactae, seu alvus indies obstructa; nixus iterum ad istam solvendam diuturnus; intestinorum, per flatus et alia, extensio; compressio eorundem mechanica. Hanc

inducunt : vestes nimis arctae, femoralia imprimis, toti, ut nunc solent, ventri circumtensa, adeps plurimus, omento, alibi, collectus, tumor, obstructio, scirrhus lienis, pancreatis, mesenterii, mesocoli, hepatis, uteri gravidi, steatomatosi, indurati, hydropici, polypo referti; vaginae, vesicae, prostatae, moles morbosa; prolapsus ani, vaginae, uteri, vel ejusdem retroversio, partus longus et difficilis, etc.

Praeter has causas, in ipsum magis intestinum rectum agentes, valent ille quas in genere profluviis tum inergicis, tum adynamicis favere, jam satis est dictum (§. 584.) Sed, num ex *venis*, num vero ex *arteriis*; derivanda sit sanguinis ex vasis ani fluentis origo, est quaestio, cujus indoles utilitate in artis exercitio non omni destituitur. Ex *venis* cruorem profluere, est recepta a plurimis opinio; ac varicum in aegrotis non paucis praesentia, extensio istarum ac repletio insignis, quin manifesta et oculis exposita, communis quoque alibi locorum, tumoris varicosi laceratio, hanc satis corroborant. Sed, nisi magno cum impetu, ex collabente mox varice cruor atro insignitus colore prosiliat; *ar-*

teriarum magis, quam *venarum* ex ore, id fieri censemus. Raro quidem hominum, haemorrhoidum sub fluxu mortuorum, sectiones pathologicae, quae decet industria, institutae fuerunt; sed facto experimento, comparuit, venam ani non parum et ad magnam altitudinem, a grumo cruento dilatatam, modo paucis et exilibus cum vasis sanguineis commercium aluisse, et exilem satis, in eam magnitudinem, venam dilatatam fuisse. Venas certe non interruptam fere ubique arteriarum continuationem esse, agnoscimus; nec illae, si forte venas placentae excipiamus, in cava viscerum, ut quondam credebatur, hiant et apertae sunt; aut motu retrogrado sanguinem ex morbo, nisi ruptae, eructant. *Secretionis* vero *morbosae* opus esse non pauca profluvia, jam satis evicimus (§. 584.) et hoc opus ad *arterias*, nec ad venas, spectare, vix dubium admittit. Humoris sane mucosi, puriformis, qui toties loco sanguinis, ex ano distillat, aucta, mutata secretio, phlogosis ad secernentem superficiem expansae, et stimuli, folliculorum mucosorum in ductus, et in arterias exhalantes agentis effectus est; nec si easdem per vias

cruor, ex urethra, medorrhoea correpta, vel inflammatis ex bronchiis effunditur, — ad anum, ex *venis* illum scaturire dicendum est. Ex ipsa scilicet venarum haemorrhoidalium repletione, tensione, compressione, nascitur in membranis easdem ambientibus, et in vicina intestini superficie irritatio, ac levis, erysipelacea quasi, aut major etiam, phlogosis: sub quibus, et muci puriformis, et sanguinis ipsius secretio inducitur. Ex his vero liquidis, turgentis in venae ambitum cellularem effusis, nascuntur praegrandes illi, quos nec arteria, nec vena dilatata, tantos effecissent, circa ipsam varicem, tumores: qui sanguine nunc fluido, nunc vero grumoso infarcti, dimidio saepe pugno crassiores, ac duri ipsius venae, quam ambiunt, propagines profundas, ac socias, in similis naturae, sed molis minoris, tubercula rotunda, inaequalia, ac interdum in circulum, ut ani procidentiam diceremus, connexa, aut in simplices varices, circa prodicis orificium dispositas, dilatari impellunt.

In multis vero haemorroides, non tam ob sanguinis, per motum abdominalem, impeditum regressum, quam solius a tuni-

cae intestinalis internae laxitate, et vasorum illius atonia, oriuntur. Hinc sola saepe saccorum hujus generis ex ano pendentium, et sanguine turgentium, interdum callosorum, recisio, locaiem intestini hunc morbum radicitus exstirpat. In sanis adeo hominibus, sub nixu ad alvum deponendam majore, imprimis dum, ex mala consuetudine, per oras sellae familiari, putridis vaporibus repletae, insident, interna recti intestini membrana facile protruditur, ac ab ani sphinctere compressa, nec citius repulsa intumescit, et incognita prius haemorrhoidum symptomata producit.

Prognosis.

§. 624. In haemorrhoidum *laude* non minus, quam *vituperio*, a medicis scriptoribus non paucis peccatum est. Sanguinis certe, quocunque demum loco, sanitatis praeter ordinem, scaturiat, profluvium, *morbus* — et majoris non raro, se ipso, morbi signum, aut prolusio est; sed saepe minor majorem solvit morbus; et quod sub perfecta salute *malum* est: — hoc saepe sub oppressae statu valetudinis, flebile quidem, sed quale sperari hic potest, *beneficium* appellari meretur. Nulla sane est ra-

tio, cur haec sanguinis per anum excretio, in viro lautius nutrito ac florido, non eadem, quae menstrua, mulieri, evacuatio, commoda praestet; et siquidem juveni sanguine turgenti, ejusdem ex nare profluvium confert: non plus periculi in sanguinis per *guttur inferius* itinere quaerendum est. Verum est, haemorrhoides, ut alia cruoris profluvia, faciles regressus agnoscere; sed nec ista semper ita succedunt; ac ille ipse, cujus supra (621.) exemplum adduximus, juvenis, cum tam largam sanguinis ex ano jacturam, aetatis anno *decimo et sexto*, fecisset; ad *sexagesimum* tamen annum, quin hic fluxus, aut alius, qui istum suppleret, rediverit, feliciter pervenit. Quodsi aliquando *salutaris*, quin, in febribus, aut chronicis etiam in morbis pertinacibus, interdum *critica* sit haec sanguinis ex ano rejectio; saepe tamen, non adeo ob mortem quam raro *citius* inducit, quam ob facilem hydropem, tabem, ob intestini abscessus, ulcera, fistulas, et aliquando gangraenas, periculi plena, ac semper incommoda dicenda est. Foeminas non paucas vidimus, quibus, cum menstrua secretio vix a quindecim diebus siluisset; jam illa, haemor-

rhoidales per vias, alterno et constante satis ordine, vel saepius in anno, successerit, nec exiguas huic sexui molestias, quod supra (§. 621.) monuimus, graviditatis, ac partus sub tempore, venarum tumor ad anum conspicuus imponit.

Quotiescumque vero legem *habitudinis* subiverit hic fluxus; tunc, eodem incaute suppresso, non aliter, quam ex menstruis suppressis, haut raro, insignes discrimine morbi, haemorrhagiae, inflammationes cerebri, faucium, pulmonum, ventriculi, intestinorum, renum, vesicae, uteri, dysuriae, ischuriae, vertigines, cephaleae, lumborum, testium, coxarum, abdominis dolores, obstructiones, asthmata, paralyses, ac alia, innumera incommoda, — quae tamen singula, non raro ejusdem causae, quae ipsas haemorrhoides produxerat, non vero istarum, effectus sunt, sequuntur.

Cura. §. 625. Praeter communia in curandis haemorrhagiis alia praecepta (§§. 468. 586.) causarum et hic summa habenda est ratio. In genere vero, his, quantum licebit, remotis, et dispositione hoc in profluvium pro viribus in fracta, haemorrhoides

nascentes, nec in morbi alterius subsidium apertae, ne imperiosa tandem huic operi habitudo refragetur, divertendae; quae *nimiae* sunt, moderandae; quae ex contracta *consuetudine* fluunt, suppressionis a periculo arcendae; symptomata vero, quae sub variis his morbi positionibus urgent, froenanda sunt. Nunquam autem, in casu imprimis fortioris aut pertinacis profluvii, partis, ex qua hoc scaturit, inspectio ac sollicita investigatio negligenda est; ne si forsitan ex ani *prolapsu*, ac tunica intestini interna strangulata sanguis ruat; notionis hujus deffectu, recto artis auxilio defraudatus, succumbat malo aegrotus.

Quacunque vero cura in causis haemorrhoidum avertendis, ad leges generales pro quovis profluvio arcendo jam traditas (§. 586.), versemur; vix tamen cruoris ad ultimum intestinum congestiones, nisi faecum durarum in eodem collectio ac remora, nixusve ad illas expellendas necessitas evitentur, impedire licebit. Hinc illa quae alvum morigeram reddunt, nimia a cibis, imprimis mollibus, et a potu aquoso abstinentia, stiptica, acerba, crebrius aut

largius ingesta, vita sedentaria aeque ac nimia exercitia, alvi deponendae, ob officii studiique rationes, dilatio, fugienda sunt. Sub majore intestini siccitate, ante foecum dejectionem, oleum lini, cremor lactis dulcis, aut recens butyrum, ad unciam unam aut alteram, cum jusculi carnis exigua portione, in anum mittatur; vel sub difficiliore excrementorum egestione, olei ricini americani portio, vel pulvis ex cremore tartari tartarisati portio modica, vel his in die, vel decubitus ad horam, sumatur. Praeterea diuturna simul corporis erecti, vel incurvi positio abdominis, partium aliarum, praecipue vero femorum, per vestes arctiores compressio, evitandae sunt. Foeminis, puerorum a partu lactatio, ne, ut ipsius uteri replectio ac lochia diuturna, sic et vasorum, quae ad anum sunt, localis plethora, ex illius neglectu criatur, nisi alia hanc prohibeant, consulenda est. Si forsitan, sub alvi quidquam durioris egestione, interna recti intestini membrana prolabitur: ea illico sphincteris actioni violentae subtrahenda, ac in anum reponenda est.

Si ex totius systematis *hypersthenica*

affectione venire haemorrhoides, ex constitutione hominum floridorum, succiplenorum, ex vitae conditione, ex tensionis universalis, pulsuumque plenorum, vibrantium ratione compareat, quod in erim satis rarum est; tunc, sub primis hunc ad morbum moliminibus, quies animi, et corporis horizontalis seu supina positio, vivendi ac medendi methodus debilitans, venaesectio imprimis, aliquando replicanda, victus tenuis, vegetabilis, potus frigidae, et quae alvum sine stimulo conspicuo evacuent, remedia, indicantur.

Quodsi vero *asthenia* universalis quidem, sed major vasorum abdominis debilitas, cruoris in his ipsis congestioni morbosae ansam porrexerit; tunc sane ab illis, quae vires magis infringant, abstinendum; ac ad ea, quae has erigant, recurrendum est. Donec interim manifesta in profluvium ex ano cruentum molimina quodammodo sedata sint, a stimulis majoribus abstineamus in totum oportet. Potus frigidiusculus, clyster ex frigida, has turbas vel sola interdum component. Mitiora posthinc excitantia, infusum aquosum ex achilleae millefolii summitatibus,

vel ex floribus chamomillae romanae, adjectis viginti circiter spiritus nitri dulcis guttulis, frictio levis abdominis, indicata sunt. Ab his denique, amarorum ad usum, ad aquas martiales, ad corticis peruviani infusum frigidum, transeundum est. Si viscerum obstructio haemorrhoides progeneret; haec ipsa, prout alibi docebimus, removenda, vel saltem imminuenda est.

Si fortiora ad rectum intestinum haemorrhoidalia urgent molimina; si calor, ardor, arteriarum pulsatio localis, dolorque magnus hanc partem, os sacrum, lumbos divexant; si vel minimus attactus, ingressus, sessio ipsa, molestias augent, ac foecum vix non in totum praepeditur evacuatio; tunc instantis inflammationis, suppurationis, vel ipsius aliquando gangraenae periculis, pro mali aut modo localis, aut universi systematis a vitio pendentis, vel energici, vel adynamici, indole, pro violentiae ratione, cum auxiliis modo non nisi topicis, nunc vero simul generalibus, atque tunc vel hypersthenaiae, vel astheniae, prout saepius jam dictum est, oppositis, occurratur oportet. In primo casu, nisi jure habitudinis haec ita

succedant, ac instans profluvium arcere inconsultum sit, fomentatio ex frigida, vel ex ista cum aceto saturni remista, locis tumentibus applicanda, ac saepius renovanda est. Sub magno interim tumore, dolore, ac sat longa harum partium affectione, emolientia sic dicta blandissima, unguentum ex butyro, pomadinum, butyrum cacao; cataplasma, ut vocant, anodynum, spongia ex lacte tepido leniter expressa, mitior et pauca emulsionis arabicae, cremoris lactis, butyracei clysteris, injectio, praeferenda sunt. Nisi talia moderandis symptomatis sufficiant, vapor aquae tepidae, vel, si ex vasorum haemorrhoidalium repletione nimia, ipsa urinae via intercipiatur; quin asthenica morbi indoles hoc impediat, hirudines decem, vel plures ad anum ponantur, ac ipsa sic vasa istius depleantur, necesse est. Quodsi tamen major jam tumor varicosas has partes occupet si varicis aut sacci haemorrhoidalis membranae densiores morsui hirudinum resistant, ac penetrari ab istis non possint, vel si cruor concretus hos tumores extendat, infarciat, tunc magis irritarent, quam prodessent inermes hirudines;

sed lanceolae, qua tumor incidatur ac sanguis condensatus educatur, requiritur auxilium.

Sunt, qui huic morbo jam diutius, ob solam membranae internae intestini laxitatem (§. 623.) subjecti, non tam dirae, quidem phlogosis ad anum symptomata, quam alvi egerendae angustias ac stimulos, ex mole ac duritie tumorum insigni, patiantur. His quidem tumoribus per cultrum apertis, modo breve adfertur solatium, et pauco temporis intervallo eaedem vel, quod ipsa cicatrix nunc magis resistat, majores, molestiae recurrunt. Hinc optimo viri quondam eximii consilio hos saccos haemorrhoidales cum *sectione*, aut si a collo seu pedunculo tenuiore penderent cum *ligatura extirpari*, nos quoque cum felici successu curavimus.

Sub nimia cruoris ex ano jactura, ut in aliis profluviis, sic et in illo haemorrhoidum, venaesectio, que sub difficili et energico, sed sine virium collapsu incedente, fluxu locum habere potest, excluditur; et vix non eadem ac illa, quae in aliis profluviis *interna* (§. 586.), — et quae in *oris* illo, externa (§. 601.) com-

mendavimus, indicantur auxilia. Hinc aegroto supinum in situm ac lectulum duriorem deposito, frigidae ad anum*, perinaeum natesque fomentationes apponendae; gelida cum aceto remista, vel sub majore, quod rarum est, vitae discrimine, aluminis, vitrioli albi modicae solutiones, aut ipsum vini alkohol, in anum injicienda sunt, vel similibus imbuta spongia, vel durius adeo pessarium, in anum ferenda sunt. Interdum, si extrorsum premat intestinum aegrotus, apertum vasis sanguiferi foramen in conspectum chirurgi venit, et adstringens huic ipsi remedium admoveri conceditur.

Symptomata, quae sanguinis ex ano jacturam sequuntur, ab illis aliorum hujus generis morborum non differunt, ac eandem sibi medendi rationem (§§. 594. 610.) exposcunt.

Ut morbis ex haemorrhoidum habitualium *suppressione* oriundis medeamur: oportet tum causas illarum primarias, tum suppressionis ipsius rationes, diligenti, nec facilis semper operae, examini submittere, suamque cuivis mothodum medendi opponere. Difficile est localia profluvio-

rum beneficia cum institutis per artem evacuationibus supplere; et cum certis, quae sanguinem ad vasa magis haemorrhoidalia, reducant, quam ad alia convertant, remediis careamus: hinc patet, tot pilulas, tincturas, et alia ex hellebori aleosque extractis, vel ex gummiferulaceis parata medicamina, tristissimos effectus, ac alia, ad partes magis nobiles, lethalia interdum, profluvia minari. Hirudines aliquando suppressarum haemorrhoidum turbas, ad anum applicitae, componunt; aliis, aquae minerales, amara, martialia, equitatio, — lenia aliis evacuantia per alvum remedia, semicupium, conducunt; quae singula judicio ex traditis jam artis praeceptis vel sponte hauriendo relinquimus.

ORD. III. GEN. V.

HAEMATURIA.

§. 626. PRAETER sanguinem, qui *vesicae*, *ureteribus*, per proprias ac multiplices arterias adfertur, pene *tertia* pars sanguinis aortae inferioris, ac non multo minor, quam pars *sexta* totius massae cruentae, per arterias inter omnes fere fortissimas, ad *renes* decurrit. Talem certe pro amplissima urinae secretione oportuit esse vasorum apparatum; atque dum impulsae, sub experimentis anatomicis, in arteriam renalem materiae, per ductus papillarum urinarios facillimus est transitus: magis sane quod non saepissime, quam quod aliquando cruor has per vias aufugiat, mirabimur. Pars magna interim aegrorum, qui sanguinem, aut sincerum, aut mistum cum lotio excernunt: hunc nequidem ex reni- Viae uriniferae.

bus, sed maxime ex vasis vesicae, aut interdum ureterum ex vasculis, trahunt; ut igitur, si fluxus ab externa violentia, et a calculis oriundos, a *spontaneis* separemus; sub tanta profluvii cruenti ad renes occasione, austerior in istis, quam ullibi, excepto ventriculo (§. 613.), custodia sit vasorum. Quamvis etenim, in artis exercitio communi, apud sat multos, tinctas a sanguine urinas conspexerimus, ac purum fere cruorem ex vesica fluisse, nos quoque simus experti; inter *quatuor* tamen *millia* aegrotantium, quos, decem fere annorum spatio, rarissimis ex parte, et gravissimis ex morbis detentos, pro *Clinici Ticinensis Instituto*, ex majori nosodochio elegimus, *sex* modo, qui ex *haematuria spontanea*, vel ex *mictu cruento* laboraverint, in propriis diariis adnotatos nunc legimus. Inter mille nongentos et tredecim aegrotos in *Clinico instituto Vindobonensi* a nobis, septem annorum spatio, publice pertractatos, modo unus hoc morbo erat affectus. Inter tredecim millia sexcentos et quadraginta septem homines in *Nosocomio universali Viennensi* defunctos, non nisi unicum ex haematuria obiisse reperimus. Minor interim

morbi hoc nomine venientis, apud nos ideo dicendus est numerus: quod *urethrae* profluvia cruenta (§. 635.), ut quae *mictum* non sistunt, sed et clauso vesicae sphinctere prosiliunt, cum *haematuria* confundere noluerimus; ac ipsas adeo *haemorrhoides*, ut vocant, *vesicae* (§. 620.), nisi istius e cavo stillantes, eo nomine indignas excluserimus.

§. 627. Per *haematuriam* igitur intelligimus vel sanguinis sinceri, plerumque liquidi, interdum grumosi, polyposi, — vel urinae cum cruoris nunc pauci, nunc multi, nunc pellucidi et pulchre rubentis, nunc obscuri, subatri, saniosi, nunc fere coacti, portione remistae, ex propriis receptaculis profluvium, aut *mictum cruentum*. Definitio.

§. 628. Vel ex *renibus* idcirco, vel *ureterum* ex tubis, vel demum ex ipsa *vesica*, scaturit cruor, profluvii hoc genus (§. 627.) constituens. Sed cum non minus per vulnus inflictum, per ulcus, aut fistulam renum, vesicae, quam ipsam per *urethram*, sanguis aut solus, aut urinae commistus, prorumpere consuevit: patet, non omnem Divisio.

haematuriam esse *mictum* cruentum, licet iste, ad illum, sine dubio revocandus sit. Prout de aliis profluviis jam monuimus, sic et illud e viis uriniferis, nunc quovis fere tempore, nunc certis sub *periodis*, — nunc morbo illarum *primario*, nunc, et quidem frequentius, *secundario*, *symptomatico*, — nunc *locali* prorsus, nunc vero *totius systematis* ex vitio, — atque hoc in casu, vel *energico*, vel *adynamico*, — ac demum vel in aegroti *salutem*, vel in *morbi alterius augmentum*, contingit. Duo nobis *haematuriae cum urinae incontinentia*, ex paralysi sphincteris vesicae oriunda, *complicatae* exempla oblata fuerunt.

Quos invehat. §. 629. Utroque in sexu haematuriae exempla occurrunt; sed foeminae, quo tempore menstrua praeter ordinem silent, prae viris, nisi simili per anum effluxu quondam periodico subjectis, huic profluvio sunt expositae. Aetati senili, chronici vesicae renumque morbi frequentius succedunt; sed haematuriae ideo nos quidem senes non magis, quam alios, subjectos, esse conspeximus. De pueris aut infantibus, hoc morbo, nisi forsitan ob calculos,

correptis, nullum nobis exemplum memoria nunc suggerit. Nulla interdum calculi indicia subesse videntur, cum tamen hac ipsa ex causa descendat cruentum ex renibus profluvium.

§. 630. Nisi causae manifestae (§. 631.) vel unum, vel alterum in viscus huic morbo subjectum magis egerint; obscura est, — non ipsius *haematuriae*, sed *sedis*, unde sanguis scaturiat, cognitio. Vel etenim cruor ex rene, uretere, in vesicam distillet; vel istius primum e vasis repullulet; totius mox systematis uriniferi functiones, tam ob consensus, quam mutui ob nexus rationes, in plurimis turbantur. Est scilicet, ubi sanguis sine ullo dolore, derepente, ac magnam ad copiam, mejatur; est, ubi renes sine sensu hunc fundant; sed vesica, in qua cruor susceptus aliquando in grumos convertitur, quos lumbi ignorant, dolores persentit. Ast illorum quoque molestias saepe provocat vesicae, ut calculus, sic et, quem sibi haec ipsa paravit, aut grumus, aut polypus. Sub istis, exigua interdum hoc in viscere modestiae sensatio, — sed in eo, qui urinam illi ad- Symptomata.

vehere non potest, uretere, — aut ipso, qui huic lotium commisit, in rene, summa est.

H. renalis. Sub renum *interim* profluvio cruento, dolores, nisi calculus huic subsit, plerumque tam atroces non urgent; sed modo color ingratus, gravitas ac tensio lumborum, interdum febris, lassitudo, praecedunt. Sanguis cum urina copiosior, sincerus, floridusque ab initio, secernitur exemplum tamen *renalis* profluvii, quod, ex menstruorum aberratione inductum, dolores in lumbis sat fortes excitavit, et quod simul morbi decursum non parum illustrabit, ex clinici Instituti diariis depromtum, referemus. Incolumem satis, per triginta jam annos, vitam duxerat foemina, debiliori compage instructa, quae, etsi quovis bis mense copiosum ex utero cruorem periodice amitteret; septem nihilominus proles feliciter, et ad plenam maturitatem gestavit; nec aliud quid molestiae, quam *lumborum*, ut vocabat, *debilitatem*, continuo persensit. Hanc mulierem, quo scilicet tempore menstrua sibi instare credebat, sat levis febricula, et calor vespertinus; matutinas, ad horas remissuri, invadunt; sed jam duas post dies, quin sanguis ex

utero venire, evanescunt. *Fortissimus* nunc ad *lumborum* regionem *dolor*, tensio, totius corporis, et extremitatum inferiorum potissime, ut gressus deficerent, debilitas, oris amaror, nausea, vomituritio succedunt. Mox, non sine premitu insolito, sanguinem cum urina, non multa, sed frequentius deponenda, sine quovis ardore, excrevit, si istam in vesica colligeret, ponderis ad genitalia sensum percepit; emissa vero in matulam urina, copiosus ad fundum sanguis subsedit. Per octo haec dies continuant; cum suasu medici et venam sibi tundi, et cassiae pulpam assumere curaret. Symptomata, quae diximus, molesta, his cedunt auxiliis; sed cruoris imminuitur quidem, non vero cessat profluvium. Nunc ad *clinicum Institutum* sese deferri curavit; et examini subjecta, oculorum, ad canthos internos, livorem, genarum rupores, dentes a gingivis spongiosis, ac a levi frictione sanguinem fundentibus desertos, et suis in alveolis vacillantes, animam foetentem, cutis siccitatem, ad renum regionem, dolores; suffocationis hinc inde sensum, pulsus exiguos, sed minime frequentes, ac multum in urinis cru-

orem, ut morbi praesentis symptomata, exhibuit. Emulsio arabica, cum sero lactis pro potu praescripta fuit. Ad noctem quievit, vas magnum cum urina, ad cujus fundum, cruoris pars crassior haerere, clarior vero huic ipsi, quasi oleum aquae infusum, supernatare observatur, replevit. Corticis peruviani nunc decoctum, et aqua cum acidi sulphurici portione remista pro potu, porriguntur. Die *tertia*, majorem urinae, hesternae similis, quantitatem excrevit; dolores aliqui hinc inde lumbos divexant; arteriae, exiguae, frequentius nunc pulsant. Corticis chinae decoctum continuat; serum lactis cum alumine paratum pro potu ac victus paulo largior imperantur. Post prandium, horror aliquis succedit, quater alvum simulque urinam deponit; dolores coxas transversim afficiunt. Ad noctem sudat; sanguinis in lotio copia imminuitur, dolores coxarum disparent. Die *quarta*, pulsus haud multum sanis dissimiles. Medicinam continuat. Die *quinta*, vasa duo cum urina implevit, in quorum prima, sanguinis atri ac vetusti portio exigua, — in altero, *sedimentum* puriforme ad fundum haerebant; dolor aliquis hypocondrii si-

nistri accessit : ab attactu augendus ; sed hunc sudor ad noctem , alvusque bis mota dissiparunt ; et paucas post dies aegrota, a morbo restituta, clinicum Institutum deseruit.

Quodsi etiam cruoris *copiosi* fluxus , *haematuriae renalis* inter signa referatur ; nil tamen obsat , quin et *paucus* ex renibus sanguis distillet ; ac si *floridum* ex illis cruorem depluere dicamus : hoc saltem sub morbi principio , non sub fine , sic erit , nec desunt lotii , post renis inflammationem , colore *atro* exeuntis , quae de sanguine in pulvim renalem vi morbi effuso , ac stagnante testentur , felicia non raro (§. 261.) exempla.

Haematuriae uretericae signa , nisi illa ex calculo , his angustis in viis haerente , aut ex violentia, ureterum regioni illata accedant , certitudinem modo parvam largiuntur. Interim si paucus , qualis e vasculis hujus tubi minoribus venire potest , et cum doloris, per tractum illius, a lumbis ad vesicae regionem, extensi, sensu , cruor cum urinis reddatur ; si ipse forsitan aegrotus , locum , ex quo humor sibi distillare videatur , indicaverit ; non absonum est , hanc H. uretthericae.

sedem profluvii supponere. Ureteres interdum, a calculis praecipue, collectis, inflammantur, ac ipsorum hac in parte abscessuum, habentur exempla (§. 263.). Sub istis igitur et sanguinem et materiam purulentam effluere, non mirum est, sed atrociora, quam in simplici profluvio cruento, symptomata hic diagnosin confirmant.

Cruor vero aut ipso ex *rene* susceptus, aut *ureteris* ex vasculis expulsus, si ad vesicam descendere non potest, in *grumos*, nunc informes, nunc in cylindros quasi organicos; aut in tenuem, ac *ascaridis* fere *lumbricoidis* figurae aequalem, *polypum*, nunc bruneo aut subnigro colore instructum, nunc ex flavo albescentem, facillime concrescit: quo facto, vel hunc canalem continuo obturat; vel sanguine, parte media, per allidentem urinam, ablato, et in vesicam deducto, alteram in ipso uretere pro lotio canalem constituit; vel utraque sub forma sensim sensimque in vesicam, interdum per urethram, longissimus, expellitur, et hujus phoenomeni ignaris, *vermis* faciem *renalis*, *vesicalis*, offerre videtur (§. 488.). Quamcunque vero ob causam sanguinis ex

rene iter in vesicam, prope istam, intercipitur: ad magnam ureter illius lateris diametrum extenditur: quam triplo majorem naturali in quibusdam, — in alio, tenuis intestini amplitudinem habuisse, nos ipsi quoque conspeximus (§. 265.).

Sensilissimum *vesica* viscus est, quod, etsi a consueto urinae stimulo modo parum excitetur; a re tamen quavis, blandissima quidem, sed insolita, violentos in motus abripitur. Hinc a sanguine non minus, qui visceris illius, e vasis egressum molitur, quam ab eo, quem aut propriis, aut alienis e canalibus fugientem suscepit, symptomata oriuntur, quae *vesicalem*, prae aliis, *haematuriam* sat saepe distinguunt. Prima fere, apud multos, ex illis, sunt: major vesicae ad stimulos urinae paucioris sensibilitas, mictusque non modo solito frequentior, sed majori simul cum conatu obsolutus, angustiae, tensionis, caloris, ardoris in hypogastrio sensus, materiae *tenacissimae*, puriformis, olentis, urinae ad fundum ruentis, excretio, ac singula quasi *mitioris*, et *chronicae cystitidis* (§. 265.) phoenomena. Aucto in arterias venasque infarctas, varicosas, sub impetu, vel et

H. vesicalis.

mutata sanguinis stagnantis indole, in immensum non raro dolores hypogastrii, perinaei, lumborum, increscunt anxietas, spirandi difficultas, nausea, vomendi conatus, ipseque vomitus, febrilia hinc inde symptomata, cum pulsu frequente, contracto, animi deliquia, sudores frigidi succedunt; ac, pro sede vasorum, hujus cavi superficie tumentium, diversa, nunc urinae retinendae difficultas, nunc vero continuus mejendi nisus, dysuria, stranguria, tenesmus ad anum, vel et ipsa urinae retentio, sequuntur. Sub tam dira aegrotantis positione, sanguis tandem cum lotio, plerumque haud plurimus, sed obscurior, aut nigricans, minusque illo, qui ex *renibus*, cum urina bene mistus, descendit, fluidus, — licet nec in istis quid perpetuum sit, excernitur. Nunc descripta plerumque mitigantur symptomata, ac urinae clariores minusque cruentae, liberius redduntur: cum repente istarum cursus in multis, a grumo, aut materia polyposa ad vesicae cervicem detrusis, compactis, intercipitur, ac nisus quasi mulieris a partus doloribus prehensae, saepe vani, ac intolerabili, viros imprimis, cruciatu vexantes, sequantur,

Sub istis interim sanguinis coacti frustulum, aut polyposae portio materiae per urethram quorundam, non sine violentia, extensam dolentemque exprimitur; aut sanguis ater ac densus, nec raro materia puriformi onustus, vix ad matulam delabitur; cum illico istius ad fundum praecipitat; crassumque, et a lotio, cruento quidem, sed minus obscuro, nec raro pellucido, distinctum sedimentum, altitudinis conspicuae, constituat.

Atque hoc est, quod plures *vesicae haemorrhoides* dixerunt. In multis sane, qui plethora in vasis ani locali laborant, haec ipsa ad ejusdem prosapiae vasa cervicis vesicalis extenditur, atque nunc hujus visceris in cavum, nunc in urethrae, huic ipsi contiguae, principia depletur; sed et sine recti intestini vitio, aut saltem quin illinc id sit genitum, quidquod ipsius non raro ex uteri culpa, profluvia vesicam cruenta invadunt; ac saepius, qui ex fonte haemorrhoidali scaturit cruor: hic, *vesicae* non inundat cavum; sed solius ex urethrae vasis, cervici vesicae propinquis *sine mictu* excernitur, ac *sponte* distillat.

Etsi vero tam diros, duce experientia,

haematuriae vesicali effectus tribuerimus; vidimus nihilominus cruorem, sub manifesta satis ejusdem ex ipsa vesica scaturigine, sine conspicua molestia, ac fere quovis sine nixu, cum urinis per urethram venisse; nec desunt, qui sanguinem vesicae, easdem, quam ex utero, vel ano haud pridem solebant, *ad periodos*, et vix majore sub salutis incommodo, excernant.

Sed quemadmodum ex renibus, ureteribus in vesicam delapsus cruor, haematuriam interdum *vesicalem* mentitur: ita gravia subinde in ipso lotii receptaculo vitia et cruenti causae profluvii, quae *renibus* affectis immerito tribuuntur, quod proprii in diagnosi erroris exemplo illustrabimus, latescunt.

Quadragesimum et octavum aetatis annum attigerat vir crapulis assuetus, morbisque hinc inde inflammatoriis vexatus. Hunc, frigus, calor, febrisque vaga invadunt; sub quibus, *quin ullus ad pubem, ad lumbos dolor praecesserit*, sanguinem per vices cum urinis, interdum vero has solas ac illo immunes, per urethram aegrotus emittit. Sic febris, sub oris aliquo amarore, ipsumque profluvium cruentum sat va-

lidum continuant. Accedunt his, *testiculi retractio*, et *cruris movendi difficultas*: quae tandem, emollientis decocti sub usu, ipsa cum febre, disparent symptomata; ac modo aliquem ventriculi imprimis dolorem, et corporis totius inertiam relinquunt. Post septem fere menses, praeviis ad coxam dextram cristamque ilii doloribus, ad noctem atrocibus, testiculi ejusdem lateris retractione, urinae retentio inopinato succedit. Sub nisu fortiore, sanguis densus cum urina, ac tandem sincerus, per urethram expellitur. Haec duas per dies ita continuant, et jam clarior urina reddebatur: cum illico major iterum cruoris, mox matulae ad fundum ruentis, copia cum urinis prodiret. Post longum satis tempus, ad pristinum ex malva decoctum, ac tandem, medici alterius consilio, venaesectionis ad auxilium confugit, gummique arabicum assumit. Morbus ab istis imminui, ac urinae minus tinctae effluere videntur; sed tandem, insigni sub macie, debilitate, ad clinicum Institutum devehitur. Apparet mox nasus varicibus notatus; lingua, sine siti, est sicca; tussis adest et nausea; ructus multi, ac alvus bis terve in die, moventur; ven-

ter est mollis; dolores coxam, cristamque ilii divexant, *ad vesicam, ad lumbos nulli;* regio hypogastrica compressa haud dolet; testiculus retractus, sub mictu nulla difficultas, sed aliquis ad urethram ardor est; cruris nunc stupor nullus, sub istis, cruor cum urinis effluere continuat, et aliquot ad fundum vasis grumi colliguntur. Arenulas hic aeger nunquam, nec calculos excrevit; nec unquam in vita haemorrhoides, nec morbum genitalium expertus est. Febris modo pauca nunc urget. De *causis* sciscitatus — has, nisi vini abusus, aut ponderis majoris, a quo interim nullos ad lumbos dolores persenserit, gestatio, hos effectus habuissent, sibi protinus ignotas esse, testatur. Vasorum ad nasum conditio, nos, ut similem in vasis vesicae statum varicosum suspicaremur, inducere potuisset; sed testiculi retractio, cruris quondam motus impeditus, coxae iliique dolores, ut calculi in rene, vel in ejus uretere haerentis suspicionem aleremus, commovit. Extensa nimis est, quam ut omnem hic exscribere velimus, hujus morbi lethalis historia, sed sufficit monuisse, aegrotum, urinas nunc profunde, nunc lacte rubentes minxisse;

nunc grumos in illis, nunc nullos subsedisse; abdominis interdum dolores, sed breves, nec attactu crescentes, accusasse; hos interdum dolores, per funiculum spermaticum descendisse, ac tandem quoque dexterum ad renem pertigisse; urinas, ubi alvus siluisset, crassiores, magisque abundantes exivisse; debilitatem ac maciem quotidie augumentum habuisse. Aliquando, cum, ob urinam suppressam, ob tumentem, dolentemque nunc vesicam, catheteris ad usum venissemus: summus dolor ab isto, quin obstaculum illius intromissionem impediret, aut redderet difficilem, successit: ab eodem extracto, mox copiosa urina, vel sponte, secessit. Sub auctis tandem, et continuis ad renem, nunc utrumque, doloribus, simul vomitus accessit. Sub fine morbi, per menses extensi, et febris, et summa jactatio, et ventris, hypogastrii imprimis durities, anxietas continua, dispnoea, sapores, in conspectum venerunt; donec optata, sub tantis aerumnis, mors, finem vitae imponeret. Sequentia cadaveris nos sectio edocuit: intestina, puriformi humore obducta, undique inter se ipsa cohaerent, et nexu morboso instructa sunt.

Vesicae tumor insignis omnem fere pelvim explere videtur. Ren uterque sine labe est; nec ullibi vel calculi, vel morbi alterius vestigia offert. Ureteres dilatati; dexter vero ex istis, ad policis magnitudinem et ultra, extensus est. *Vesica urinalis* callosa, scirrhosa, quam *pathologicum* nunc *Museum Ticinense* conservat, atro exterius colore notatur. In cavo hujus visceris; ichor permultus, foetidissimus, ulcera cancrosa, simulque gangraena comparent.

Quodsi tanta interdum dubia de *sede* profluvii cruenti ex viis uriniferis, nos praemant; istius adeo diagnosis, ubi minor modo sanguinis cum urina secedit copia; difficultate non omni destituta est. Sub fluxu menstruo, lochiali, foeminarum urinae plerumque a cruore tinguntur. Quodsi sub statu salutis, hoc neminem medicorum, ut illum ex *vesica* venisse credat, inducit; in morbo tamen urinae vias premente, num simul ex istis, num solo ex utero, sanguis descendat, dubio locus esse potest. Profundissimo et ex rubro fere atro colore tinctas, turbidasque in febribus haud pauci, urinas, quin sanguinem contineant, non raro observamus. Saepe ro-

sei, aut vere rubri coloris sedimentum in febribus intermittentibus, aut continuis, quin ipso, ut vidimus, sub hydrope, vel et post *cacti opuntiae* esum, in urinis comparet; nec tamen cruor hunc ad ruborem vel minimum contribuit. Pauca interim cum urinis instituta experimenta, haec dubia difficulter non solvunt. Linteum quod lotio immittimus, colorem sanguinis mox prodit. Si ab aliis, quam á sanguine, contentis urina tingatur: tunc haec ipsa, quam primum emissa fuit, clara et pellucida apparet; sedimentum, quod tandem deponit, calore urinae admoto, ab ista mox solvitur, ac pristinus huic redit color pellucidus. Si cruor cum urina commistus est, obscura tunc ea mingitur et opaca; sedimentum crassum, ex rubro nigricans, interdum grumosum, nec ab urina, calori naturali exposita, resolvendum, deponit. Si aquae ebullientis calori urina, quae sanguinem suscepit, exponitur: pars lymphatica istius coagulum subibit. Cum vero chimico egregio, qui nobis, *Ticini*, ad lectulos aegrotantium versantibus, ad latus fuit, ac humorum animalium per morbos mutatorum indolem, prout jubebat occasio,

cum magna sagacitate exploravit, cruentam aegroti urinam, ut attento eandem examini submitteret, exhiberi curassemus; sequentem hic nobis de suis experimentis relationem communicavit: „ *Acidum sulphuricum*, hanc urinam vel minime coegit; sed nigricantem in ea colorem induxit. Nihil *acida muriatica*, tum *oxygenata*; tum *non oxygenata*, hoc in fluido mutarunt; ab *acido* vero *nitrico*, coagulum hoc idem expertum est, et flocci hinc illinc in medio urinae suspendi, alii praecipitari ad fundum, conspecti sunt. Gratissimus tunc odor liquori concessus est. *Vini alkohol* lactescentem mox reddidit urinam, floccosque rubri, sed pallidi coloris, ab eadem separavit. *Alumnis* solutio, ab initio, urinam spissiorem, ac simul magis pallidam reddidisse est visa; mox vero, pristina eidem restituta est tenuitas, color subniger accessit, et aliquae quasi striae coloris atri ad fundum vasis dopositae fuerunt. Ebullientis vero aquae calori commisso lotio, mox fili colore quasi carneo ac rubro instructi, cocto sanguini non absimiles, vasis ad fundum ruebant. Coactae hujus materiae, ex quatuor modo un-

ciis urinae, grana quadraginta et octo impetrata fuerunt."

§. 631. Profluviorum *rationes* jam adductae, communes (§§ 466. 584.), partim vero illae, quas haemorrhoidali profluvio subesse monimus (§. 623.), *haematuriae* quoque illas constituunt; interim in vias uriniferas magis agunt, ex eis, quae *externae* sunt, lapsus in renum, ureterum, vesicae, perinaei regiones, percussio, contusio, laesio earundem, luxatio vertebrarum lumbalium, fractura, equitatio violenta, protracta vectio in rheda per vias saxosas, nixus fortior sub luctatione, ponderis gestatione, partu difficili, impetuoso sub vomitu. Ex causis *internis*, praecipuae sunt: renum, ureterum, vesicae calculus, inflammatio, abscessus, ulcera, induratio, callus, scirrhus, carcinoma, calculi sectio, sanguinis excretio naturalis, consueta, inprimis haemorrhoidum, menstruorum, suppressa, diuretica fortiora, meloes vesicatorius, majalis, praecipue. Etsi vero suspectae sint non paucae de vermibus vesica urinaria excretis historiae (§. 630.); proprii tamen filii, natu minoris, mortae eheu! praepostera Causae

mihi et literis erepti, experimento, sub canis vivi sectione instituto, ascarides, ut jam alibi est monitum (§. 488.), duos, eosque maximos, *ascaridem gigantem* equorum aemulantes, ruberrimos, ex sani animalis vesica depromtos, conspexi, et attento examini subjecti; nec desunt aliorum, fidei non suspectae, similia de canibus, ac ipso de homine, exempla. Ex balsami peruviani quantitate conspicua, per jocum sub potu *cioccolatae,* ut vocant, porrecti, paucas post horas sanguinem cum urina fluxisse novimus. Sic cisti laurifolii esus in ovibus, — aut ille variarum ranunculi specierum in vaccis, haematuriae occasionem frequenter dederunt. Exemplum haematuriae ex rheumate manifesto oriundae, in *Clinico Instituto, Papiae*, habuimus. Similia, pessimaeque certe indolis mala, scorbutus, febres nervosae (§. 87.) exanthemata, imprimis variolae (§. 332.), inducunt. Ex quinquaginta animalibus, in quibus *transfusionis* suscepta fuit operatio: viginti haematuriam esse passa, referuntur. Aliquando cruorem ex urinae receptaculis cum summo aegrotantis aemolumento prorupisse, id, indolem profluvii talis *hypersteni-*

cam fuisse, argumento esse posset; nisi forsitan alterius, nunc suppressi, ratio profluvii, illud *consuetudinis* solius lege alia excitaverit. *Sex* inter aegros, quos haematuria correptos in *Clinico Ticinensi instituto* tractavimus, *tres*, crapulae praeter modum dediti fuerunt. Nimia quoque venus in dispositis hunc ad morbum hominibus, hinc spectat: quae, licet viris frequentius, quam foeminis, et potius ex urethra (§. 635.), quam ex renibus, aut vesica, sanguinem eliciat; conspicuo tamen foeminae potatricis ac maxime salacis, ad vaginam, — alia sine causa, quam quod menstrua nunc simul essent supressa, continuo dolentis, ac sanguinem copiose mingentis, exemplo, haematuriae et in sexu sequiori, ut causa confirmatur.

§. 632. Nisi causae haematuriae fortiores (§. 631.), sed cruenti modo fluxus alterius suppressio, hyperstenica conditio, validum corporis, sub ista, exercitium, spirituosorum brevis abusus, eandem, moderatam, nec febre, nec doloribus stipatam, nec saepius, ut hoc quoque profluvium nimis facile solet, redeuntem, induxe- Prognosis.

rint; non tanti hic morbus momenti semper esse censendus est. Ominosus est ille, si causae, ex quibus pendent, auferri non queant. Hinc renum, ureterum majori a calculo, — istorum, ac vesicae, ab ulcere affectio, quamplurimo vitae discrimine, si profluvium cruentum, saniosum, accedat, est juncta. Haematuria, quae febri asthenicae, variolis, accedit, plerumque lethalis est. Vidimus quidem in puero variolis affecto, nigram fere ac sanguineam urinam sine tanto periculo excretam; sed puer *liene* praemagno instructus erat: sub quo rerum statu, urinae nigrae non tanta quidem indicant in omnibus discrimina. Non minora haec erunt, si ex scorbuto descendat; vel in senibus exhaustisque hominibus contingat ex viis uriniferis profluvium. Sed nec leviori sub morbo deest illud saltem, ne grumus sanguinis urinae fluxum avertat, vel ne in renibus, vesica latescens, futuro *nucleum* pro calculo exhibeat, periculum. Haematuriam frequentem, uberiorem, ut alia profluvia cruenta (§§. 467. 562. 585.), tum hydrops, tum febris lenta, ac tabes sequuntur.

§. 633. Cum toties aliorum effectu morborum, de quibus hic sermo esse nequit, haematuria compareat; et cum facile sit, ex traditis profluviorum curandorum praeceptis (§§. 468. 586.), ea, quae ad illam pertinent, eruere, hinc sequentia hic breviter monuisse sufficiet. In ea, quae *hypersthenica* est, nec sanguinis jacturam jam nimis viribus infaustam induxit, haematuria, remotis, aut saltem infractis illis, quae morbum excitaverint, continuent, venaesectio, ac alia, quae vim nimiam vitalem infringant, auxilia indicantur. Nullo certe in casu, aut nitrum, aut salia quae stimulum in vias uriniferas augerent, usum habebunt; illa vero, quae alvum blande relaxent, serum lactis tamarindinatum, ut vocant, solutio mannae, clyster emolliens, non calidus, nec ob copiam vicinis intestino renibus molestus, conducent. Sub dolore lumborum imprimis, praeter ista, cucurbitulae scarificatae, renum regioni applicandae sunt. Si major vasorum haemorrhoidalium repletio contiguos simul vesicae canales distendat, ac sanguine hoc viscus inundet: hirudines ad anum ponendae, ac venae recti intestini deplendae sunt. Ubi major jam

Cura.

H. hyper-sthen.

H. asthen.

ex nimio profluvio debilitas comparet, aut asthenicae hoc ipsum est indolis: tunc ad ea, quae suo cum stimulo fugam cruoris cohibeant, veniendum est. Hinc elixir vitrioli cum frigida remistum, pulvis *doveri* haerbe digitalis purpureae infusum, cum aqua, vel et tinctura cinamomi, decoctum corticis peruviani cum ejusdem extracto aquoso, vitriolum martis, serum lactis cum alumine paratum, gummi kino, tentari merentur. Nec minora promittunt fomentatio partis, ex qua profluvium scaturire arbitramur, cum frigida, vel glacie contusa, clyster frigidus ex aceto et aqua injectus.

H. ab acri. Si cantharidum ex stimulo, vel alio ab acri ingesto, profluvium descendat: emulsio amygdalina cum gumma arabico, decoctum radicis salep, altheae, et compositi ex simili materia clysteres praeferri merentur.

H. a calculo. Quam atrox a calculo renibus impacto dolor provocaverit, hanc opio, tam ore ingesto, quam per anum injecto, potu demulcente, semicupiis, aut fomentis emollientibus, ut vocant, compescere interdum licebit haematuriam. Si haec a calculo ve-

sicam stimulante originem habuerit; non est aliud, quod rediturum tam facile hac ex causa profluvium praeveniat, quam sectionis, sedatis primum profluvii turbis ac effectibus, suscipiendae praesidium.

Si forsitan a grumo, vel consecratione polyposa, ad collum vesicae detrusis, urinae sequatur suppressio: catheteris tunc ad locum usque obturatum, non facile ulterius, sub majore cautela introducti ope, hoc obstaculum solvendum est. Interdum ea, quae sanguinem grumosum diluere, resolvere queant, in ipsum vesicae cavum injiciantur oportet. Nonnullis vapor ex sella perforata perinaeo aliquoties in die admissus, liberum urinae fluxum restituit.

Hoc tandem profluvio superato, effectus ejusdem, ad leges jam traditas (§§. 262. 268. 594. 610. 616.) tollendi sunt.

ORD. III. GEN. VI.

URETHRORRHAGIA.

Nom. ratio. §. 634. CONSPICUA *peni* vasa concessa sunt, quae sanguinem, tum ad ejus nutritionem ac vitam adducunt revehuntque; tum, — nullibi tam manifesto *nervorum* in cruoris distributionem imperio, — velocissimi torrentis in modum, ut aptam generationi in molem ac duritiem exsurgat, ad veretrum praecipitant; ac, vel opere confecto, vel incussis animo terrore, metu, verecundia, odio, aequali celeritate hac a parte derivant. Non igitur mirabimur, si majora hinc inde, ac adeo lethalia, ex virga genitali vulnerata, recisa, inflammata, suppurata, exesa, — aut ex arteriis venisque illius nimium stimulatis, extensis, vel etiam diruptis, tam *externa*, quam *interna* profluvia oriantur; atque haec ultima idcirco,

quorum aliqua a nobis exempla jam allata fuerunt (§§. 521. 522. 529.), ut genus ab *haematuria* (§. 626.) distinctum, nec satis quondam ac pro sua dignitate a Pathologis excultum, hic nobis consideranda proponimus. *Stymatosis* vero nomine, quod vir clarus huic morbo imposuit, non tam originem is profluvii quam, sub quibus hoc oritur interdum, *tentiginem*, *priapismum*, exprimere videtur; et cum flaccido non minus pene, quam rigente, sanguis ex urethrae meatu prorumpat; hinc *phallorrhagiam* magis vere, *externam*, de qua hic loqui non possumus; ex glande corrosa, praeputio, alii penis ipsius locis, cruoris jacturam, — sanguinis vero ex urethra profluvium *urethrorrhagiam* appellare maluimus.

§. 635. *Urethrorrhagiam* hinc dicimus profluvium cruentum ex urethra, quod clauso etiam vesicae ostio, hac ex fistula scaturit, ac sine mictionis conatu absolvitur. Definitio.

§. 636. Hoc vero profluvium (§. 635.), aut ipsa ex urethra, aut ex partibus contiguis, ac vel semper, vel per morbum, in Divisio.

illam apertis, proficiscitur. Quodsi cruor ex urethreae superficie scaturiat; vel anteriore magis, vel posteriore ejusdem in loco sedes ést profluvii. Partes urethrae contiguae, ac istius in canalem hiantes, sunt: pars infima cervicis vesicae, per pseudosphynctheris fibras a cavo istius exclusa, seu commune vesicae ac urethrae principium, prostata, ductus deferentes, cum insertis sibi vesicularum seminalium ductibus excretoriis; quae partes, ubi sanguinem suis é vasculis amittunt; hunc in patulum sibi urethrae canalem eructant. Num ipsa ex testium substantia, non raro contusa, conquassata, interdum semen cruentum per ductus deferentes susceptum, ad urethram ascendat, ac seminales in vesiculas refluat, incertum est; sed omnino phlogosis ad urethrae partem posteriorem residens, ductuum deferentium extrema, sat longum per tractum aliquando, sub epididymis inflammatione (§. 514.), ut novimus, occupavit; nec desunt ejusdem per vesiculas seminales expansae, ac adeo in ulcus conversae exempla: quo rerum sub statu, profluviis favente, et sanguis sua vascula deserere, ac in urethram deferri posse videtur. Inter-

dum urethrae non modo vasa, sed ipsae adeo membranae laeduntur, rumpuntur, exeduntur; ac sanguis ex vasculis telae cellularis hunc canalem ambientis, in eundem prorumpit; vel adeo cum urina sub mictu in urethram impulsa, intermedia corporibus cavernosis per spatia cellularia, ad penis exteriora, et ipsum, ut vidimus, ad scrotum, ad perinaeum aliquando, descendit. Inter alias vero profluviorum diversitates (§. 581.), huic quoque fluxui cruento partim communes, *periodica* ejusdem in quibusdam hominibus indoles attentionem sibi meretur: quo sub casu, plerumque ex locis ipsi vesicae cervici vicinis, et ex vasis, cum illis recti intestini anastomosi conjunctis, cruor derivatur; et ex fluxu haemorrhoidum suppresso (§. 631.) originem trahit. In *foeminis* hic morbus, sicut certe ad vesicam, profluvium cruentum, ita forsitan ad *urhetram*, ex sanguinis uterini errore, aliquando contingit; sed, ob facile cruoris, per declivem genitalium superficiem, ad ostium vaginae defluvium, difficilius distinguitur.

Symptomata.

§. 637. Pro variis profluvii ex urethra

origine et causis (§. 638.), symptomata hujus morbi nunc mitissima sunt, ac sanguis vix non inscio homine, penis ex ostio purus distillat; nunc vero ardor, calor, tensio, pruritus, dolor, hanc ad fistulam, aut penis erectio violenta priapismus, stadium medhorroeae acutae inflammatorium (§. 521.), chorda (§. 522), aut tensivus in inguine ac femoribus dolor, praecedunt; mox autem sanguis cum impetu ex eadem praecipitat. Cum vero cruor ex ipso vesicae cavo descendens, nisi laesum sit sphyncteris officium (§. 630.), non aliter, quam voluntatis sub arbitro, ac *mictionis sub opere*, per urethram reddatur; proprium istius profluvium, clauso licet vesicae ostio, ac ipso adeo sub somno subinde, contingit; nunc illico supprimitur; nunc per horas, dies, quin per hebdomades, continuat, nunc ordine periodico revertitur; nunc modo sub coitu, aut a seminis ejaculatione peracta, occurrit. Violentam nos in *Clinico Instituto Ticinensi* ex pene haemorrhagiam observavimus, quam, etsi jam alibi (§. 539.) ejusdem mentionem injecerimus; juvat tamen ob symptomatum graviorum dignitatem paulo fusius hic exponere:

Vir admodum robustus ac annum quadragesimum cum octavo attingens, incolumem hucusque, si medorrhoeam urethralem acutam, ex contagio venientem, ejusque effectus excipiamus, vitam transegit. Chronicum haec urethrae affectio in fluxum abiverat: cum, quatuor demum post menses, *bubo* utroque in inguine comparuerit, qui lentius incedens, ac prorsus neglectus, suppuratus est. Interea chronica medorrhoea nec minimum cessavit; sed novem alios per menses, protracta, tandem sine medico auxilio disparuit, ac sanitas perfecta restituta est. Pristinae ex foeminarum commercio mulctae non immemor, per undecim has annos evitavit, ac illaesae premio salutis gavisus est; vix autem ad illas reversus, eandem ac pridem culpae poenam dedit, ac iterum acutam, — eadem vero neglecta, chronicam iterum medorrhoeam contraxit. Ab ista, sex jam per menses, vexatus, venerem majore quondam cum impetu coluit: cum illico ex penis ostio sanguis cum tanta violentia, ut quinque circiter ejusdem libras hoc modo amitteret, proruperit. In syncopen tunc incidit: qua demum cessante, saevissimi dolores ad pu-

bem, universum ad penem, et simul ad scrotum, insurgunt. Sub istis, illico et scrotum et ipsum abdomen in conspicuum tumorem elevantur; debilitas, anxietas succedunt. Interea sanguis guttatim ex urethra distillat; urinam cum sensu ardoris, interdum inscius, excernit. Scrotum nunc magis tumet, calet, ac rubet; sed quinque per dies haec dira symptomata sine medico auxilio perdurant: quo tempore in *Clinicum Institutum*, viribus exhaustus, defertur. Abdomen turget, ac eodem cum digitis percusso, aquarum fluctuatio percipitur; regio pubis, in tumorem elevata, calet, rubet, ac imprimis ad penis radicem dolet; inguina rubescunt; glandulae haud infarctae sunt. Penis aliquomodo tumet, ac praeputio in phymosisin contracto, inflato, subrubro, velatur. Profluvium ex pene cruentum nunc suspenditur. Scrotum, dextra in parte praetumidum, tensum, calens, ruberrimum, sine saevis doloribus attactum haud perfert; a tussi, licet rara, illi ad pubem ac inguina valdopere augentur; pulsus exigui sunt simulque frequentes. Mox scrotum, cum lacte fovendum, suspensorio sat amplo comittimus, catapla-

sma pubi imponimus, alvum cum clystere reseramus, ac tenuem cum gummi arabico potum, praeter juscula ex carnibus nutrientia praescribimus. Vix aliquod levamen postridie symptomata habebant; dolor interim ad pubem quodammodo remisit; accessit dolor capitis. Fomentatio nunc scroto ex herbis aromaticis, aquae infusis, imponitur. Nox valde inquieta succedit: urinam, sub insigni dolore, cruentam aegrotus mingit, simulque sanguinis portionem guttatim, sine ictu, ex urethra profundit, inquietus est, ac alvum septies deponit. Die tertia, urinam summa cum difficultate excernit; pulsus durus est ac frequens; scrotum mole paulisper imminutum est, et minus ab attactu abhorret. Cataplasma cum aqua vegeto-minerali paratum pubi adponitur. Nox inquieta denuo insequitur: dolores ab urethram ad penis radicem, et ad scrotum augentur; sed sanguis ex urethra effluere cessat. Eodem sub statu per quatuor fere dies aegrotus permansit; scroti interim tumor quidquam decrevit, ac summus ad hanc partem pruritus accessit. Manifesta nunc in scroto percipitur fluctuatio, dolorque pulsans in

eodem percipitur, ipsosque sub mictu augetur. Hinc sectio, quo loco tumor scroti quidquam prominebat, instituta est. Effluxit humor, primum pellucidus ac flavus, mox albescens, tandemque puriformis ac densus. Ad noctem, dolor, pulsatio in scroto cessarunt, ac de pauco urethrae ardore sub mictu conquestus est aegrotus; sed major sub isto, materiae puriformis et flavae ex scroto effluxus observatur, ac tandem, cum parum urinae ex urethra guttatim effluxerit, copiosum ac evidentem illius, sub mictu, per scrotum effluxum percipimus. Sed novus nunc tumor sinistram scroti ad partem suboritur: quem, satis evidenter fluctuantem, aperiri, ut primum, curamus. Sex circiter humoris foetentis, purulenti exinde eductae sunt unciae. Catheterem ex gummi elastico in urethram conduci jubemus: sed ipso pubis sub arcu, quo loco penis a proprio ligamento suspenditur, obstaculum sese eidem opponit. Hinc ope specilli, in scroti vulnus inquisivit, atquae hoc inter et pubem suppuratam, sinum detexit celebris chirurgus: quo sinu in longum aperto, simul urethrae laceratae, e qua lotium ad scrotum descenderat,

comparuit, ac brevi temporis intervallo sanata est divisio. Coeterum non rarum est in medorrhoea acuta vehemente, inprimis ea, quam *siccam* vocarunt, vel in illa, quae cum penis curvatura incedit, sanguinem sincerum ac multum, plerumque sine damno, et cum magno dolorum moderamine, prorumpere (§. 522.). Sunt, ut diximus, qui, vel semper, quoties semen ejaculant, quod rarum est, vel ob coitum frequentius, quam par est, repetitum, loco seminis, cruentum modo liquorem ex urethra ejaculent, aut etiam e collapso jam pene quamplurimum profundant. Quibus vero periodice, ut mulieribus per uterum, cruor ex pene prorumpit: hos eadem non raro, quae menstrua, vel fluxum haemorrhoidum praecedunt, symptomata, dolores abdominis, lumborum, tensiones inguinum ac femorum divexant.

§. 638. Ex dictis (§. 637.), profluvii ex urethra cruenti rationes jam partim elucent; et quas demum causas haemorrhoidum (§. 623.), ac haematuriae (§. 631.) adduximus, has, penis quoque haemorrhagiis producendis esse pares, nemo dubitabit. Saepe sci- Causae.

licet violentia externa, imprimis peni *rigenti* admota, hoc profluvium excitavit. Vir juvenis, ut legimus, erecto pene in terram cecidit: unde dolor hujus partis insignis accessit, et sanguis cum impetu per urethrae meatum effluxit. Accessit tumor virgae, et scroti non minus, quam perinaei suggillatio; urina ex vesica turgente excerni non potuit. Catheter urethrae immissus, quin ad vesicam penetrasset, novam sanguinis ex illa jacturam provocavit; scarificatis vero praeputio et corpore penis, exiguus tandem in vesicam deferri catheter, urina educti ac lotii difficultas, quam sanguis ex corporibus cavernosis effusus, ac circa urethram collectus induxisse videbatur, sensim sensimque dissipari potuerunt. Medorrhoea urethralis acuta frequentius repetita, aut in chronicam mutata, immoderata veneris exercitia, masturbatio frequens, vasororum urethrae infarctus ac varices facillime post se relinquunt, aut inducunt: quod forsitan primum, in viri allato a nobis (§. 637.) exemplo, ut sub coitu violento, urethrae, *densioris* ac magis *rigidae*, laceratio succederet, effecit. Quaecumque demum causae *priapismum* violentum inducant, aut fre-

quens penis, vix collapsi, ad novos concubitus erectio, convulsio; — hae, ut sanguinis ad colem affluxum nimis augent; sic reditum per venas intercipiunt. Ulcera venerea, callosa, ad penis coronam, saepe sanguinem ex vasis erosis, compressis, expellunt: si talia in urethra nascantur; aut si major istius contractio, angustia, venarum officio obsint; minor certe penis erectio, ut sanguini mox fraena laxentur, sufficiet. Si calculus, vel corpus peregrinum, acicula, aut alia, urethrae adacta sint, similia non raro succedent. Frequentius periodici imprimis profluvii, causa, in venarum, quae cum illis recti intestini, prope collum vesicae, commercium habent, varicibus, — aut si dolor, ardor urinae, calorque ad urethram praecesserint, in arteriarum minimarum repletione, laesione, secretione cruenta, consistit.

§. 639. Non minora sunt ex urethrorrhagia immodica, quam ex coeteris profluviis cruentis (§. 585.), hydropis, tabis, ac mortis ipsius, pericula. Saepius interim haec adeo non premunt; et externis accessus auxiliis (§. 640.) conceditur. Quid- Prognosis.

quod non paucis profluvium ex urethra, illud, quod *ani* ex venis aversum fuit subpleverit, ac omni sine damno periodice, ac plures quidem per annos, rediverit. Quod ex ulcere urethrali descendit; hoc certe majoris momenti est, ac difficilius curatur, profluvium. Ubi urethrae canalis laceratus est: non modo sanguis, sed et ipsa urina, cellulosam penis, scroti, perinaei in telam divagantur (§. 637.), ac difficiles sanatu tumores, abscessus, fistulas, in quibus et calculi subinde succrescunt, aut ipsam adeo harum partium gangraenam, inducunt. Minora sunt haemorrhagiae, anteriore ex urethra venientis discrimina.

Cura. §. 640. In genere, quae modica est, aut sub urethrae plogosi, aut suppressarum haemorrhoidum ex vitio contingit, cruoris ex ostio penis evacuatio; ea sibi ipsi relinquenda, nec adstringentibus remediis cohibenda, sed, aliorum profluviorum exemplo, ad artis praecepta ex ipso *causarum* scrutinio repetenda, ac alibi jam satis exposita, tractanda est. Si copia, ac impetu majoribus sanguis ex urethra praecipitet: tunc ad chirurgica potissimum auxilia recur-

rendum est. Immersio penis, scroti, perinaei brevis, sed frequens in frigidam, glaciei contusae, aut nivis ad urethram applicatio, gelidae injectio in istam, aliquando sufficiunt. Si fluxus nihilominus continuet, aceti lithargyrii et frigidae portio, aut vini alkohol cum aqua remistum, aut solutio aluminis, vitrioli albi, in urethram injicienda sunt. In summo discrimine, donec alia ad manus sint remedia, praeputium supra glandem ad anteriora trahendum, ac digitorum ope, ne sanguinem dimittat, comprimendum est. Si urethrae anteriora ex parte cruor scaturire videatur; cum spleniolo augusto, super illam per longum canalis, collocato, — si perinaeo vicina sit profluvii sedes; ad istam cum digitis compressio facienda est. Si nec ista sufficiant: cereolum, sat amplum vel, melius, catheterem ex gummi elastico paratum, urethrae immitti, ac vasa istius, hoc optimo praesidio comprimi, obturari, necesse est.

Effectus profluvii istius, non aliter, ac de aliis profluviis jam docuimus, ac longa a rebus venereis abstinentia, curandi sunt.

ORD. III. GEN. VII.

METRORRHAGIA.

Menstrua. §. 641. SOLUM animal, quod sanguinem sine morbo, et ad certas periodos ex lege naturae profundat, humana est foemina. Haec utero maturo, *sex* circiter per lustra, imposita est dira conditio; ac si aliquam hic, coeli, corporis et animi, rationis vivendi diversitas, vel temporis, quo menstrua excretio compareat ac cesset, vel mensurae, qua cruentum hoc tributum foemina persolvet, differentiam concedit; sors tamen aequalis ubique terrarum hunc sexum regit.[i] Sunt adeo, quae in tenera aetate, quin a primis vitae mensibus, — sunt, que jam vetulae, hos fluxus uteri cruentos expertae sint; et cum in genere, graviditas, lactatio, certas plerisque inducias concedunt; sunt aliae, quibus, utero ferenti-

bus, sanguis menstruus, primos per menses, ut pridem, — aut casu rariore, ad partum usque, revertatur; aliae, quae niveum ex mammis, ac simul cruentum ex utero liquorem, sub aequali valetudine, profundat.

Si tam miri rationem phoenomeni ex physiologicis principiis sat certam nossemus; clariorem simul causarum, quae menstruam secretionem vel *imminuant*, *suspendant*, vel *aegrius* et cum labore *incedere* jubeant, vel *solito ab ordine et cursu depellant*, vel cum virium, ac vitae ipsius discrimine *augeant*, cognitionem haberemus; sed omnia hic obscura sunt, nec pristini quidem, et ex quo omnes exivimus, leges intelligimus domicilii. Non certe major est in corpore foemineo cruoris, ad foetus nutritionem destinati, quae hos fluxus inducat renovetque per menses, abundantia: nam quae pauco instructae sunt, non minus, quam quae plurimo abundant, mulieres, cruorem periodice excernunt; suos vero foetus nutriunt et aliae, quae menstrua ignorant, animalium foeminae brutorum. Non alia cruoris uterini, quam sanguinis e victima fluentis, est indoles: nam exiguae ubi- Causae:

que rationes, sanguinis, qui sua vasa deseruit, colorem immutant; ac foetor interdum ex grumis, utero, vaginae interplicas aliquamdiu detentis, corruptis, venit. Nec arteriarum tortuosus in utero incessus, nec majus illinc venarum robur, hunc nodum solvunt: nam sanguis utero secerni impeditus, per mammas aeque, ac digitorum per apices, per pulmones non minus, ac ventriculi per vasa, sub eadem periodo stillasse est visus. In ipso quidem utero secretio fit menstrui cruoris; ac modo in praegnantibus interdum vaginae vasa hoc illius officio funguntur; sed si uterus, hoc secretionis in opere constitutus, *plethorae* signa *localis* manifestet: non ideo haec ipsa, quae principii alterius *effectus* esse potest, mox pro *causa* declarari debuisset. Certe donec aliarum rationes *secretionum*, ac leges *periodi*, cui sola *habitudo* et alia tandem profluvia cruenta submittit, patefiant: menstruorum ex *mechanices*, quam scholae partim adhucdum nimis olent, principiis explicatio non parum et ipsa claudicabit.

Sub *genitalium*, futurum generationis ad opus, *evolutione*, apud *mares*, testiculi,

vasa spermatica turgent, tenduntur, et calent. Glandulae inguinales, apud multos, in leves quasi bubones elevantur, dolent; saepe gressus fere impediunt; singularis totius systematis irritatio, calores, rubores faciei insoliti, pulsus frequentiores, majores, corporis incrementum velox, vocis mutatio, et alia observantur; — in teneris *puellis*, dolores lumborum, ad pelvim continuati, crurum lassitudo, phlogoses, rubores, capitis dolores, pustulae passim, et imprimis in facie, efflorescentes, oculorum splendor, pulsus celeres, robustiores, etiam dicroti; mammillarum tensiones ac celerius incrementum, summa animi sensibilitas, morositas, lassitudinis sensus, colici interdum dolores; humoris serosi, albicantis per vaginam effluxus adnotanda occurrunt. Ad uterum imprimis; sanguinis concursus major, vasorum, quae cruorem hucusque excludere solebant, explicatio repletio, distensio, nervorum irritatio, ac levioris quasi phlogosis principium, succedunt. Hanc ultimam, sub aucto genitalium a venerea cupidine stimulo, et vaccarum canumque foeminarum genitalia cruenta, tumida, et tensa, manifestant. Sub hac

rerum positione, ut quavis alia in superficie secernente irritata, narium, bronchiorum, urethrae ad tunicam mucosam; contingit, primum humoris pellucidi, serosi, mox albescentis, ex mucoso-puriformis, ac ipsius tandem *sanguinis*, — non per venas dilatatas expulsio, non ex arteriis vi mechanica, et fluidorum a tergo venientium actione distractis ac modo *cedentibus* expressio, sed *vera cruoris secretio* (§. 584.) succedit. Cum vero haec uteri evolutio virginei mox in integrum, ac tam celeriter absolvi non queat; sed nunc dispareant per tempus, nunc redeant necessarii ad magnum hoc opus stimuli: hinc sub istis, in genere animalium, cui *profluvia cruenta* prae aliis quibuscunque animantibus longissime communiora sunt, in foemina, quae *corpore*, coeteras animalium inter foeminas sola, *erecto* incedit, ac majore tum corporis, tum animi sensibilitate instructa est, frequentius excreto easdem per vias cruore, *habitudo*, lex altera naturae, succedit, ac demum sanguis per certas periodos ex utero distillat

Ad quaestionem, cur *mensis* ad spatium hic fluxus recurrat? cum simili quae

stione: cur et alia profluvia cruenta (§§. 585. 589. 620.) non minus certas in multis periodos absolvant? — et cum generali satis istorum, sed facile condonanda, ignorantia, respondere possemus; ast cum non uteri solius, sed universi systematis, huic visceri tam arcto ac summo consensu connexi, opus sint menstrua: hinc facile intelligitur, sub data, hoc imprimis in sexu mobilissimo, *vasorum*, tam aliorum, quam uteri praecipue, *sensibilitate* (§§. 563. 564. 584.), vel pauco etiam a sanguine, stimulum, cui sine morbo vix assuescunt, dato tempore redire. Quidquod excretio cruoris, ut *turbae menstruae* dispareant, non ubique requiratur; sed in multis, quin sanguis ex utero secedat, eadem, ac si ille effluisset, symptomata tam sese manifestent, quam, praescripto dierum numero, evanescant (§. 564.). In gravidis, lactantibus plerisque, menstrua secretio suspenditur, quod, in illis, minus ob sanguinis, in foetus incrementum conversi, inopiam, quam ob systematis vasorum in utero magis tunc expansi rationem, — forsitan ob totius systematis sanguinei *materni*, cum illo *foetus* connexi, extensionem amplissimam,

in istis, ob majorem humorum ad mammas affluxum, contingere videtur. In multis interim praegnantibus, ut dictum est, cruor, tum matris, tum filiis, ut certe novimus, sine damno periodice distillat, ac pristina vasorum sensibilitas, et secernendi cruoris habitudo, consueto nunc, — non ipsum ad uterum, sed ad vaginam, profluvio praeest. Quodsi cruoris ex utero maturo, nec gravido, periodica deficiat excretio; non rarum est, ut diximus, hanc ab alia, ejusdem indolis periodica excretione cruenta, ubicunque locorum haec fiat, suppleri; sed si ista, *peculiarem* sibi *vasorum structuram* non expetat: cur ea in *utero* humano requiratur, non perspicimus. Coeterum quamvis rarum sit, foeminam menstruo sine fluxu adolescere; tales tamen, non modo *sanas* ac robustas, sed et *fertiles* aliquando conspeximus: ut si plures hoc sub statu non concipiant mulieres; non menstrui ad sanguinis defectui, sed vitio genitalium organico tribuendum sit. Nec tam *certam* quoque hoc in sexu profluvii ex utero reversionem esse dicamus, ut si ista vel citius, vel tardius, quam *mensis* exacti spatio contingat; hoc illico latente

de morbo testetur. His etenim vix *quindecim* ante dies menstrua fluxerunt: cum nova iterum hujus indolis secretio succedat, illis, per quinque, sexve hebdomades, quidquod per menses, ut experti sumus, quin adeo valetudo manifeste ledatur, hic fluxus suspenditur: quae singula ostendunt: non alia, *menstruum*, evolutionis uterinae sub opere aliquoties excitatum, quam quodvis aliud profluvium periodicum, *lege*, id est illa *habitudinis*, redire; nec aliam inter ista differentiam, quam quod *uterus*, *sanitatis*, *ac praescriptae sensibilitatis ratione*, — *partes aliae*, *morborum imperio*, sanguinem, aliquoties profusum, ulterius per vices profundant, intercedere.

§. 642. Praeter dictam vero naturae legem (§. 641), alia est, qua uterus humanus, *sub partu*, et *post foetus exclusionem*, sanguinem, quod iterum animalium brutorum in foeminis locum non habet, excernat. Exigua scilicet quantitate cruor, cum humore mucoso permistus, sub ultimis ad partum doloribus per vaginam secedit, suoque rubore explorantis digitum obstetricis de partu vicino advertit. Hic sanguis ex Lochia.

ovi humani, sub nixibus violentis, ab uteri superficiei interna solutione, et ex vasculis oris uterini ad ambitum, hunc inter ac cingentes foetum membranas diruptis, lente distillat. Sub capitis per uteri orificium transitu, hoc ipsum vim patitur, leviterque, ut reliquae hanc ad partem in foeminis, quae semel aut iterum pepererunt, cicatrices ostendunt, sauciatur. Similia praecipuae in primiparis, vaginae ad ostium externum contingunt. Qui vero, partu absoluto, *lochiorum* sub nomine, ex utero per vaginam descendit, sanguis, hic primum liquoris amnii portioni, ab ipso forsitan foetus capite praevio promtius ex utero effluere impeditae, — placentae ipsi, vel integrae, vel plures in particolas solutae, ac membranis, quae foetum non ita pridem ambiebant, commistus, — his vero reliquis expulsis, sincerior, tam fluidus, quam in grumos coactus, expellitur. Hoc sub opere, si *primiparas*, — sed certe non omnes, excipiamus, dolores, illis, qui foetus exclusionem promoverunt, fere similes, interdum atrociores, puerperam corripiunt: a lumbis oblique versus uteri regionem descendunt, saepius remittunt; sopiuntur, ite-

tumque invadunt, os uteri dilatant, et ex ipso hoc viscere, repetitis contractionibus, partus absoluti reliquias, ac sanguinem, copia non apud omnes, nec eadem in muliere quovis a partu aequali, sed paucum in illis, in istis sat multum, excernunt: donec plures post horas, dolores, gradatim imminuti, sedentur, ac demum cessent, cruorque nunc sensim sensimque magis dilutus, secunda jam die, saniei colore, consistentia aequalis, ac tandem aliquot post dies, sub febris, quam *lacteam* dixerunt (§. 523.), ingressu, humor viscosus, hinc inde modo sanguine tinctus, mox albescens, ac proprio, subacescente odore distinctus, secedat. Hic fluxus ex utero mucosus, conservata *lochiorum* sub appellatione, per aliquot hebdomades, — longius per tempus apud foeminas, quae mammas puero sitienti recusant (§. 553.), continuat: donec utero pristinum fere ad statum reducto, quadraginta circiter et plures post dies, menstrua denuo, abundantior plerumque secretionibus futuris, secretio prerumpat.

§. 643. His legibus (§§. 641. 642.) *naturalia*, seu sana, foeminis circumscribun- Differentiae.

tur *profluvia cruenta*; sed frequenter a recto haec tramite aberrant, atque nunc ordine perverso incedunt; nunc penitus ac debitum aetatis ante terminum deficiunt; nunc vero et copia et impetu majore praecipitant; vel diutius ac par est, continuant, et latice vitali systema vasorum exhauriunt. Easdem haud raro causas contraria salutis haec vitia agnoscunt; nunc vero modo fluxus cruentos ex utero, vagina, morbosos describimus, ac interest ut in potissimas istorum differentias hic primum inquiramus.

Vel ex utero non gravido, vel ex praegnante, aut re quavis peregrina, polipo, mola, steatomate, substantia ossea, calculosa onusto, profluvia cruoris morbosa contingunt. Ex illo, sanguis vel menstrua sub periodo, nimius, — vel tempore intermedio, — vel eo, quo menstrua secretio ob aetatis rationem exulare deberet, — vel continuo, et chronico affecta prorumpit. Ex isto majore sane sub rerum discrimine, vel primis a conceptione mensibus haemorrhagia, et facile *abortus*, contingit; vel foetu non quidem perfecto, sed ad vitam, matris extra sinum protrahendam non prorsus inepto, sanguis cum impetu prosilit,

partusque plerumque excluditur *praematurus*; vel partum maturum cruoris fluxus morbosus praecedit, comitatur; vel demum, expulso jam foetu, aut major illico cruoris unda sequitur cum impetu; aut *lochia* plus aequo funduntur.

Coeterum iisdem *metrorrhagia*, ac coetera profluvia cruenta, differentiis (§§. 465. 481) subjecta, et praecipuae nunc morbi alterius effectus, nunc vero primaria est, quam ultimam, tradenda specierum descriptio ulterius exponet.

§. 644. Non eadem quantitatae sanguis menstruus foeminis ex utero descendit; sed aliae modo duas vel tres, — aliae, septem vel octo uncias cruoris, et ultra, amittunt; atque corporis dispositio nativa, vivendi ratio diversa, et rerum, quae systema universum, ac illud genitalium praecipuae, plus minus afficiunt, differentia, quamplurimum hic mutant. Haec una adeo eademque in foemina, quin morbus ideo vel lateat, vel succrescat, cruoris copiam hoc tempore vel illo per uterum excreti diversam constituunt. M. menstrua.

Quotiescunque vero hujus menstrui por-

tio cruoris consueta non parum abundantior, vel impetu, breviore sub temporis intervallo, majore, vel plures per dies, vel saepius quam par est, aufugit; tunc, etsi cruor tam certas ad dies ubique non redeat, *metrorrhagia menstrua* foeminae hic status dicendus est. Major haec aut minor esse potest. Saepius, dum ob causam quamcunque secretio uterina ante mensem aut nulla aut parca precessit, vel dum absoluto puerperio menstruo paulo tardius comparent: copiosior tunc sanguis, quin morbum ideo constituat, aut foeminam debilitet, excernitur.

Insolitum est in prima aetate, qua menstrua prodire incipiunt, sanguinem uberius, quam par est, excerni. Frequentius in illis, quae post menses non multos huic fluxui, jam fere vetulae, valedicent, cruor utero immodices secedit. Illae vero, tum puellae, tum mulieres, metrorrhagiae prae aliis subjectae sunt, quae habitu spongioso laxoque instructae incedunt; quae animo facilius fortiusque commoventur; quae libidini, bacho choreis indulgent nimis; quae abortus frequentes expertae sunt; quae menstruis, non gravidae, par aliquot jam

menses caruerunt. Quae menstruis ob corporis languorem non carent; hac plerumque copiosius, quam foeminae magis firmae ac robustae, ex utero purgantur.

Symptomata.

Varia in plurimis praecedunt metrorrhagiam hanc phoenomena; et quae eandem comitantur, sequuntur, ea, pro gradu ejusdem, pro conditione aegrotae, ac pro causae, quae morbum induxit, differentia, diversa sunt symptomata.

Praecedunt plerumque lassitudo et gravitas, vertigo, dolores capitis, dorsi, lumborum, coxarum, ventris, anxietas, cordis palpitatio, difficilis respiratio, horripilationes, calores, sicitas oris, sitis, pulsus frequens, aliquando et nausea et vomitus. Saepe quoque venae haemorrhoidales tument, dolent; et venter occluditur; impatientes et inquieti redduntur animi. Interim in sat multis praevia haec desunt symptomata, et sanguis haud raro ex utero, jam saepius purgato, ut aliis ex partibus, sine turbis conspicuis fugam orditur. Qui vero copia morbosa ex utero ruit, cruor, nunc fluidus hic est, nunc in grumos coactus, ac interdum, — vel in illis adeo, in quibus graviditatis suspicio esse nequit, cum

pseudomembrana, illi quam in gravidis *deciduam* dixerunt, non absimili permistus.

Coacta sanguinis hac massa circa uterum collecta, stagnante, cruoris novi quidem fluxus aliquandiu suspenditur; sed major genitalium ab illa irritatio, dolores uteri, lumborum, tenesmum provocat: sub quibus et grumus cum nisu expellitur, et novae sanguinis undae via paratur.

Comitantur hos ex utero fluxus immodicos, tum praedicta hic, et alibi (§. 583.) symptomata, tum virium imbecillitas, faciei pallor, oscitatio, suspiria, difficilis, praecipue a motu, respiratio, et pectoris quasi constrictio, visus obnubilatio, syncope, extremorum frigus, soffocatio, convulsio.

Sequuntur debilitas totius corporis ac pallor, pedum, erecto corpore, tumor, hydrops intercus, vel alius, universalis, febris lenta, atrophia, ad concubitum, generationem, impotentia, vel ad novas haemorrhagias, ad frequentes, si concipiunt, abortus, praedispositio.

Aliquando sat difficilis est quaestio: num cruor ex utero, forsitan praegnante; ex lege menstrui, vel morbi propullulet? Tem-

poris interim, quo profluvium cruentum succedit, ratio periodici, — phaenomenorum graviditatis, mulieribus et in genere et in specie propriorum aut praesentia, aut defectus, — uteri exploratio, causarum, symptomatum, quae fluxum praegressa sunt, comitantur; ponderatio, — modus ipse, quo sanguis descendit, hic lucem, vix tamen ubique sat fidam, accendunt.

§. 645. Ex utero praegnante, priusquam parturiat, sanguis, nisi morbi, violentiae imperio expulsus, haud ruit. Qui, non paucis adeo in foeminis, a facta conceptione, per mensem unum alterumve redit, — aut, rariore jam casu, medium graviditatis ad terminum, ut pridem, revertitur, — aut rarissimis exemplis, ad partum usque, illaesa mulieris sanitate periodice effluere continuat, cruor, is, non clauso et obtecto per ovum humanum uteri ex osculo, sed vaginae ex vasis prorumpit. Sanguinis idcirco ex utero praegnante fuga, de illata, per causas vel internas, vel externas, violentia, ac de ovi animalis a contigua superficie uterina solutione testatur. Omnem quidem ad ambitum membranae foetum M. gravidarum.

cingentes interna cum uteri superficie cohaerent; sed vinculo strictiore, vasisque diametri longissime majoris nectitur *placenta* cum uteri portione illa, quam sibi, delapso vix ejus in cavum ovulo, ad leges non satis perspectas, sed ab uteri conditione, positione diversis, ac ovuli a pondere; ut videtur, dictatas, pro novenni habitaculo elegit. Ad fundum uteri, vel utrumque istius ad latus, placenta in plurimis, praesertim primiparis, aut sat longo a tempore partum praecedentem, quin nova mox graviditas succederet, enixis mulieribus, adhaeret; sed nulli satis puncto fidelis est futuri animalis haec radix; ac saepe nimis tum cervici, tum osculo matricis, — nunc ex parte, nunc ex toto, et quasi concentrica, innascitur, foetus exitum, nisi pleno discriminis sub tributo cruento, praeclusura.

Abortus. Quas regno vegetabili natura proles innumeras in floribus promittit: has magna ex parte ea ipsa citius, ac antequam maturuerint, provide avellit; nec planta, tot fructibus gerendis inepta, tam copiosos per abortus afficitur. Gravius animalia praematuras has foetum jacturas ferunt; ac sicut

nullum inter ilia, quod tantos ac foemina humana *abortus* patiatur, existit: ita nulli tam grave ex istis, quam illi, imminet periculum.

Huic vero exposita est gravida, cui sanguis ipso profunditur ex utero. Hic etenim cruor, plerumque ob placentam ab uteri superficie, plus, minus, solutam, istam inter ac foetum ambientes membranas percolatur, ad os uteri appellens, violentam hujus visceris contractionem sollicitat, ac illo, sub ista, aperto, per vaginam praecipitat. Quoad ovum humanum, liquore amnii foetuque repletum, distensum, contractioni uterinae reluctatur; oportet sanguinem, sauciata quasi per avulsam violenter placentam, uteri a plaga prosilire; nec, in casu graviore, moderatur aut cessat, nisi foetu ipsisque secundinis, vel naturae, vel artis beneficio, expulsis, extractis, ominosum mulieri prolique profluvium.

Est tamen, ubi fluxus ex utero praegnante cruentus vel sponte, vel medici consilio, quin abortus succedat, sedatur. Vix interim hoc in casu placentae solutionem profluvii in causa fuisse, sed cruorem vel

e summa vagina stillasse, vel a loco membranas foetum cingentes inter ac uteri superficiem ad iisdem distractam, et a placenta distantem fluxisse, censemus. Non raro scilicet *spurias*, ut vocant, aquas, perterrita muliere, ex utero vel octavi jam mensis sub fine, vel paulo tardius, sat copiose prorupisse, amnii vero liquorem nihilominus copia consueta sub partu maturo ac felici effluxisse observavimus. Spuriae autem hae aquae aliquando vel in propria hydatide, vel inter uteri superficiem internam et membranas, cellulosis in loculis colliguntur: donec istis, liquidi a mole, aut ab impetu diruptis, sine damno mulieris, praecipitent. Atqui eodem fere modo et sanguis interdum, laesis forsitan per causas quascunque tenuioribus e vasculis membranas inter et uteri superficiem avulsam, quin placentae solutio praeiverit, colligi, datoque tempore, quin abortus sequatur, profundi potest. Saltem veritati propiorem hanc sanguinis, integro placentae nexu, absque abortu ex utero excreti, quam placentae sine isto solutae, iterumque cum utero *conglutinatae*, ideam dicamus.

Profluviorum ex utero praegnante pars

plurima, eo fere, in quod menstrua pridem incidebant, tempore contingit. Tertio frequentius ac septimo mense abortus succedere est dictum; sed incerta nimis primis a mensibus, quam ut calculum sat firmum exinde ducamus, conceptionis est epocha; ac eadem, quae fructus plantarum regit, — humanos quoque in foetus lex imperat: ut, nisi plenam jam maturitatem adepti, quo brevius per tempus e ramo materno pependerint, eo quoque facilius hunc deserant, et, minoribus a causis concussi, in tumulum praecipitent. Pars major certe mulierum foecundarum coituque utentium, quibus sanguis, consuetis primae graviditatis sub phoenomenis, post mensem ex utero, sanis, non fluit, sed post alteram periodum, non sine omni violentiae illatae suspicione, cum impetu, ac sub lumborum ventrisque dolore prorumpit, — foetum simul cum cruore, ob mollitiem, parvitatem corpusculi vix, communi indagine, istius inter grumos destinguendum, expellit. Ex causis iisdem (§. 650) illae imprimis gravidae haemorrhagiam, de qua hic sermo est, patiuntur ex utero, vel quae debiliore, sensiliore generationis systemate in-

structae sunt, vel quae menstrua sub spasmis ac doloribus excernere, vel multam ex genitalibus pituitam diutius amittere solebant. Non paucis vero foeminis abortus frequentius certo graviditatis sub mense succedunt: nec mensis est, aut dies, quibus gravida, tot causis violentis, in urbibus praecipue, exposita, securum satis foetui tectum proprio in sinu promittat.

Symptomata. Praecedunt plerumque, ut prima hujus morbi sub specie (§. 644.), dolores lumborum, abdominis, non quidem continui, sed per intervalla, ac majore semper cum ferocia redeuntes, per regionem hypogastricam oblique deorsum protensi. Saepe horror aliquis, cui calor succedit, mulierem prehendit. Sub doloris accessione, sanguis, primum paucus, mox vero copiosior, praecipitat; post illam, fluxus sedatur. Ipsum scilicet os uteri, repetitis sub nixibus, magis magisque aperitur, dilatatur, ceditque membranis liquore amnii repletis, sub dolore tumentibus tensisque. Sic via cruori, ad mortem usque, nisi partus, ac ipsa tandem placenta sequantur, patet. Non rarum est interim primis graviditatis in mensibus ovum humanum vel

sponte, sub nixu ad alvum deponendam vel alio, ac integrum secedere. Alias modo foetus grumis permistus expellitur; ac, donec ipsa placenta cum membranis hunc sequatur, fluxus cruentus in mulieris perniciem continuat. Quamvis autem praedicta symptomata plerosque abortus praecedant, comitentur; vidimus tamen sat multas quibus fere insciis cruor ex utero prorumpere inceperit, et quae foetum, primis scilicet in mensibus, fere quovis sine dolore excluserint mulieres. Quo vero partui vicinior est foemina; eo majus utplurimum cruoris ex utero profluvium eundem circumdat praematurum. Coeterum cum dictis (§. 644.) quidem conveniunt, quae metrorrhagiam hanc comitantur, sequuntur, symptomata; sed abortus a causis violentis, internis, externis, ut putate, a febre, scorbuto, lue venerea, animi pathemate, a casu, lapsu, ictu, inductus, pro illarum differentia, uteri non raro morbos organicos aut topicos, aliosque generales, cum propriis symptomatis, aut indicat, aut post se relinquit.

Majoris vero momenti *metrorrhagia gravidarum* est illa, quae *ex praevia pla-* M. ex praevia placenta.

centa originem trahit. Hac etenim ad cervicem, vel ad ipsum os uteri haerente, quam primum segmentum hujus visceris inferius, sub medio fero octavi mensis, vel paulo tardius, distendi magis ac cedere inceperit; separatio hujus partis ac avulsio ob utero contingit. Hinc aliis sub causis levissimis, aut protinus sine istis, quin gravida dolores necessario percipiat, portionem sanguinis primum moderatam haec ex utero perterrita amittit. Post breve temporis intervallum, sanguinis hic fluxus sedatur, ac nullius esse momenti ab adstantibus muliierculis habetur; sed paucas, ut vidimus, vel et octo, aut decem post dies, profluvium cruoris semel iterumque majore cum impetu renovatur; anxietas, vel brevis quoque syncope, succedunt. Plerumque tamen ex istis quoque gravida restituitur, ac instantis oblivisci periculi videtur: dum ingens tandem ex utero cruoris torrens praecipitat; ac mulier, sub extrema anxietate, suspiriis profundis, sonoris, oscitatione frequente, sub acie oculorum penitus infracta, sub aurium tinnitu ac susurru, extremitatum sub frigore marmoreo; instantis discrimen mortis incurrit. Sub hac rerum

conditione iniqua et flebili, immissus vaginae, sanguine grumoso, supina scilicet in gravida, infarctae, digitus, os uteri nunc satis clausum, nunc vero corpore inaequali, spongioso, ac minus quam cervicis uterinae substantia resistente, sensibilitatis experte, obtectum, oppletum reperit. Ad cervicem magis haerente placenta, nec super oris uterini confinias protensa, haec ipsa, nisi digito per ipsum os uteri et collum porrecto, ac simul ad latus incurvato, sentiri ac profluvii scaturigo distingui haud potest. Si forse dolor ad parum accedat; brevior ac simul debilissimus hic esse consuevit, cruorque sub isto, copiosior, ac novo cum impetu expellitur. In muliere plurimo jam sanguine exhausta, omnis ad partum dolor nixusve disparent. Quo perfectius ori uterino, quasi centro, placenta connectitur: eo saevior cruoris sub partu magis immaturo, jactura mortisque, citioris, nec unquam sine manu obstetricis avertendae, discrimen imminebit. Placenta ad cervicem annexa, jamque ex parte, tardius plerumque, divulsa, si ruptis membranis aquae secedant, aut si caput, vel clunes recta subintrent; profluvium supprimitur,

ac, si vires supersint, partus ab ipsa natura interdum, incerto tamen quamplurimum auxilio, feliciter absolvitur.

M. parturientium. §. 646. Non raro graviditatis ad terminum praegnantes, quin sanguinem ex utero amiserint, perveniunt: sed ipso partus maturi sub opere, et imprimis sub dolore ac nixu, ejusdem a profluvio vexatur. Vix alium haec sanguinis per vaginam ruentis jactura, quam a placenta, vel uteri a fundo, locisque lateralibus praepostere soluta, vel ad cervicem haerente, ac ab ista nunc tandem avulsa, originem agnoscit (§. 645.) Rarius quidem, sed interdum nihilominus, ipsius ex uteri laesione sanguinis profluvium scaturit. De muco, sanguine remisto, qui partum naturalem praecedat, et ex cervicis orisque uterini distractione cruenta descendat, jam diximus, (§. 642.). Est vero, ubi caput foetus insigne, sub transitu, ob nixus vehementes ac diutius protractos, celeriore, — sub oris uterini, in provectae aetatis parturiente muliere, resistentia pertinaci, — sub ejusdem in teneris primiparis, gracilitate, majorem paulo sanguinis copiam his a locis proliciat; est, ubi

rudiore obstetricis ab attactu, vel ab unguium, versionis incautae sub opere, impressione, substantia uterina saucietur, ac sanguinem in partu profundat.

M. interna ex rupto utero.

Vix interim conspicuum, ab istis cruoris profluvium sequetur; sed altioris est momenti aliud, quod, *rupta* forsitan *ex utero*, abdominis, aut pelvis in cavum aliquando contingit: et quod, sicut matri mortiferum est, ita sicca plerumque parturientis genitalia externa esse sint, ac alia mortis sub specie non paucis illudit. Uteri substantia, licet nullum tam exiguae capacitatis sit viscus, quod tantam in utrem dilatetur: ab aquis tamen, a foetu, ab aeriformi materia, cruore, pure, polypo, mola, steatomate, calculo, lentum in modum repleta, extensa, crassitiem parietum, qua vacua pollebat, haud ideo deponit. Ex ima sic pelvi hoc viscus in gravidis non raro ad ipsam diaphragmatis regionem ascendit; nec tamen necessaria se ipsum contrahendi potentia tam facile privatur. Qua parte placenta utero pro fulcro est: hac, robur pondusque, ut facile hoc in latus inclinet, increscunt. Sed aliae sunt causae, quae hoc uteri in puncto, vel in alio, resistentiam

augere, et extensionis aequalis rationes invertere queant. Huc nativa potissimum ac propria cuivis mulieri, hujus visceris conditio, licet parum intellecta, spectare videtur. In ipsa certe cordis apud pueros vix utero exclusos, substantia, fibras musculares, hoc in puncto vel illo, aliquando defuisse, atque sic futuri aneurysmatis hac in parte primordia haesisse, conspectum est. His accedunt, pelvis maternae constructio iniqua, partium utero vicinarum status perversus, colique intestini a faecibus copiosis ac duris repletio frequens, ovariorum, tubarum, ligamentorum latorum, ipsius uteri morbi praegressi, praesentes, — pinguedo nimia, cubandi ratio consueta, vestium strictarum, thoracum actio, corporis ad certos labores positio contraria, diuturna: quae singula, tum sanam uteri directionem tum aequalem hujus visceris praegnantis extensionem impediunt. Quemadmodum vero sub hac rerum conditione pars uteri, jam nimis ac prae aliis extensa, ad sui contractionem citius ac prae istis stimulatur; ex quo *abortuum* (§. 645.) ratio *periodicorum* potissima quaerenda est: ita quoque, dum aquae jam omnes ex utero

fluxerunt, et hoc viscus inaequali nunc ratione circa partes infantis constringitur: sub partu admodum difficili ac protracto, sub foetus, capite compressi, calcitratione violenta, ac tandem convulsiva, incauto versionis celerioris, rudioris sub opere, pars uteri illa, quae nimis jam extensa fuit, interdum *rumpitur*, ac citissime lethalis hoc e loco haemorrhagia in cava vicina pelvis, abdominis contingit.

Similia et rariore in casu, quo scilicet ovum humanum, conceptionis sub momento, uteri a cavo aversum, in *ovario*, aut in *tuba* radicem figit, ac suam in istis maturitatem adipiscitur, aliquando, praeviis quasi ad partum, sed vanis, doloribus, sub motu prolis ad partem abdominis lateralem, eveniunt, nisi foetus his in locis vel mumiae in speciem contrahatur; vel quasi lapidescat, vel osseam duritiem acquirat; vel in pinguem, spermati ceti affinem pilisque commistam materiam, ut vidimus aliquoties, ac in museo *Ticinensi* pathologico conservavimus, vertatur; vel, excitata partium vicinarum suppuratione, exitum morbosum, tot in particulas divisus, inveniat.

Sub rerum conditione tam tristi, gravi.

da, vel sub nixu fortissimo, ad partum, vel illatae violentiae majoris sub momento, lacerationis internae, subitaneae sensum, alte exclamans, accusat, et illico, vel paulo tardius, post extremam anxietatem, in syncopen delapsa, vel convulsa, quin sanguinem copiosum per vaginam amiserit, extinguitur. Sectio cadaveris, cruorem vix non omnem, interdum et prolem, vel totam, vel ex parte, abdominis in cavum delapsam ostendit.

Ex aliis rationibus.

Ubi caput prolis, super ore uterino rectius est positum, ac placenta, priusquam partus absolvatur, ab utero secedit; *interna* nunc quoque *haemorrhagia*, ipsum uteri in cavum, contingit. Pulsus hic, praeter aliam, evidentem, rationem, debilissimus fit; anxietas, suspiria, frigus extremorum sese manifestant; cessante vero ad partem dolore, ubi caput foetus, obstetricantis a manu, ab ore uteri, superiora versus reprimitur, vel foetus, superstitum forsitan adhuc virium efficacia, in lucem editur, copiosus demum sanguis per vaginam praecipitat. Haemorrhagiae uteri internae exemplum vix magnus descripsit, in quas cruoris nec guttula quidem ex vagina pro-

fluxerat; sed omnis, placentam, in medio sui solutam inter et uterum, in proprio quasi sacco inclusus, stagnabat.

§. 647. Vel cum sanguinis profluvio morboso, vel sine isto, prolem excluserit mulier; saepe nimis, absoluto vix benefico hoc opere, cruoris unda, lochiorum (§. 642.) mensuram longissime superans, cum impetu, magnoque rerum discrimine, foetum illico subsequitur, et liquori vitali exhausta non raro citissime exspirat, aut longos in annos miserrime languet, *puerpera*. Nunc etenim debiliore, vel frequentiorem jam partum, sine debitis induciis, experta in foemina, cujus uterus vel praeter modum a mole aquarum foetusque simul majore, aut duplice, extensus fuit; vel quae diuturno labore vires vix non omnes amisit; — aut in ea muliere, quae prolem cum secundinis celerime exclusit; cujus sanguis mox a partu effluere cessavit, sed, obgrumum in ore uteri haerentem, ipso uteri in cavo magna copia collectus fuit, — aut in illa, quae longum per tempus, antequam conciperet, fluore albo laboravit; — aut demum in puerpera, quae manus, instru- M. puerperarum.

menti chirurgici auxilio his promptius liberata fuit, — vis uteri contractilis evanuit; et hoc viscus, *atonia* correptum, non habet, quo hiantia sinuum ora sat cito obturet. Nunc aut vulnus utero crudeli ab unco inflictum, aut placenta mox a partu audaci a manu avulsa fuit. Nunc foetus alter, aut caput abruptum, aut placenta jam ex parte vel in totum soluta, aut ejus portio, aut grumus sanguinis conspicuus in utero detenti, hujus visceris contractionem, vasorumque occlusionem impediunt. Nunc spasmi uteros prehendunt, et partis unius constrictione varios in sensus inducta, aequalem totius visceris in se reditum praescindunt; aut per omne systema divagantes, motum sanguinis ad vasa uteri sauciata cum impetu dirigunt: ut quibus ita constitutis, cruor celerrime has per vias aufugit, et, nisi prompto satis consilio coercitus, puerperam crudeli fato exanimat.

Lochia nimia

Quodsi tanto sanguis cum impetu non illico, et mox a partu absoluto per uterum praecipitet; non raro tamen, aut primis puerperii diebus uberius, aut tempore longiore, quam par est, *lochia* (§. 642.) funduntur. Saepe primos per dies moderate

satis fluunt lochia; aut etiam praepostere sistuntur in totum: donec, aliquam post moram, novi circa uterum, ad lumbos, ad abdomen dolores, tensiones ingratae, febris, et nauseae accedant, et, grumo sanguinis, qui os uteri aliquandiu obturaverat, conspicuo, non sine nixu puerperae, expulso; cruor flumine majore, quam pridem, aut plures, quam par est; per dies vigente, sequatur. Alias, vel ob victum puerperae largiorem, vel ob vinum generosum, aromata, medicamenta excitantia, partus sub opere, vel tardius ingesta, vel ob neglectam pueri lactationem, vel ob causas debilitatis, laesionis uterinae, spasmorum, placentae ex parte retentae, vix allatas, — vel quod primis a partu diebus puerpera lectum, diutius erecta, deseruerit, vel fortius ob animi pathema, — lochia mox a partu, vel longius per tempus copiosius secedunt, ac non modo cruore vix non exhauriunt mulierem; sed et partes imprimis genitales, varios ad morbos locales disponunt.

§. 648. Non semper, quo menstrua maturius secernere virgo incepit, eo citius M. vetularum.

quoque provectiore sub aetate, periodico hoc fluxu haec ipsa liberatur. In *Italiae* provincia, in qua decem per annos medicinam exercuimus, quamvis anno vel uno, vel altero citius, ac in *Germania*, sexus sequior plerumque pubescat; copiosa tamen foeminarum quae menstrua quadragesimum octavum, quinquagesimum ad annum, sine morbo, excernant, exempla non desunt. Nec in ipsa *Germania* tam rarae sunt foeminae, quae, licet decimo et quarto aetatis anno jam periodice et utero purgatae; terminum tamen eundem sub menstruis modo debito excretis sanissime attingant. Interim cum novum aetatis ad lustrum foemina accessit: plerumque consuetae leges periodi infrangi, ac menstrua, non sine dubio salutis statu, nunc tardius, nunc vero solito copiosius redire observamus. Quae vero juniores sanguinem uberius per uterum fundebant; quae hac parte, vel frequentes ac difficiles ob partus, vel abortus, vel ob alias rationes, debiliores incedunt; quae fluxu haemorrhoidum frequentius laborarunt: praecipue quae potui spirituoso nimis indulgent: hae, prae aliis, vitae tempore, quo menstruis orbari

debuissent, profluviis ex utero cruentis subjectae sunt. Cum vero jam aliquot per menses sibi fluxus uterinos deficere, ventrisque, hoc sub defectu, molem quotidie augeri percipiant; non paucae, cruoris jam aetatis quasi oblitae, vel exemplis rarissimis earum, quae anno adeo aetatis quinquagesimo pepererunt (partum miraculosum *Romani* dixerunt) innixae, utero sese gerere autumant, ac medicum hoc de statu dubitantem morose satis ferunt: ut non modo foetum in sinu proprio moveri, et singula graviditatis phoenomena sibi succedere defendant; sed et lintea, et cunas, futuro pro partu, preparari sollicite curent. Quod mulieris errorem magis confirmat, est: quod et mammae, jam pridem collapsae, interdum hoc sub statu turgescant: et quod nulla de morbo latente testentur symptomata; donec septem vel octo mensibus elapsis, cruor plurimus, quem diutius in utero, tamdiu tumente, stagnasse diceremus, cum impetu hoc e viscere prorumpat, aut mola excludatur inanis, ac fabulam *de partu montis* revocet in mentem. Vidimus tamen, quibus menstrua, cum per aetatem juvenilem satis parce, modo paucas per dies, ac

praescripta periodo redivissent; annis jam quadraginta et quinque absolutis, vel tertia quavis hebdomada, vel et citius, decem adeo per dies, copia cruoris insigni, sub ventris lumborumque doloribus, ac magno virium decremento, aliquot per annos reversa sint. Sunt aliqua, et a nobis conspecta, exempla foeminarum, quibus menstrua, aetate vix non decrepita, per annos, et quin morbus subesse videretur, periodice rediverint; interim haud raro scirrhus, ulcus malignum, aut cancer uteri occultus, haec tarda, vel et chronica muliebri ex sinu profluvia, — imprimis cum dolor fixus ad uterum accusetur; si gravitas lumborum crurumque, si humoris mucosi, saniosi, ac foetidi ex vagina effluxus, praecedant; vel si forsitan instituta per istam exploratio, uteri ipsius molem auctam, duritiem majorem, situmque profundiorem, vel os uteri inaequale, tuberosum, subcallosum, exesum, vel aequo sensibilius deprehenderit: si alvus plerumque obstructa, si venae circa anum tumentes, tenesmus, vel et ardor urinae frequenter adsint, — inducunt.

M. simptomatica.

§. 649. Metrorrhagiam *symptomaticam*

Jam alibi, cum de febre nervosa, ac de metritide ageremus, etigimus; nec aetas est, nec uteri, vel vacui, vel praegnantis est conditio, sub qua non cruor, alterius vi morbi; haec declivia et spongioso per loca *urgeatur*, vel, parum custoditus, *aufugiat*. In variolis confluentibus ac discretis, in morbillis, quae cum febre adynamica incedunt, in scorbuto, sanguis haud raro copiosus, immaturos adeo ac infantiles per uteros, profusus fuit. In foeminis, quas fluxus haemorrhoidum, quacunque demum ex causa, diutius vexavit, venae cervicis uterinae, vaginae, varices hinc inde formant, et sanguinem, posito forsitan ad anum obstaculo, vicariae fundunt. Haec interim et alia profluvia cruoris ex utero *symptomatica* praesentis objectum considerationis non constituunt, et aliis hujus operis e locis illorum doctrina cruenda est.

§. 650. Profluviorum morbosorum *causae* generales (§. 466. 584,), illud quoque cruoris, ex *utero* praeter ordinem ruentis, regunt. Plurimas ex illis, quae diversas istius species (§. 644 — 648.) concernunt, sub istarum descriptione passim jam tradidi Causae.

mus; omnes vero, quas hic discentium ad usum breviter collegisse juvabit, tam *externae*, quam *internae*, in eo conspirant: quod vel partium genitalium *localem* modo affectionem, profluvio cruento faventem, inducant; vel, universum in systema agendo, nunc aucto nimis uterina per vasa motu, ac stimulo secretionem in istis cruentam promovente, saguinem disperdant; vel eundem, imminuta canalium resistentia, fugientem transmitti, aut morbose secerni jubeant.

Locales. Ex causis *externis*, stimulum *lacalem* vasis uterinis inferunt, et metrorrhagiam tam menstruam (§. 644.), quam illam praegnantium (§. 645.), parturientium (§. 646.), ac puerperarum (§. 647.), facillime provocant: concussio corporis, imprimis abdominis ac pelvis, sub vectione in rhoeda per vias saxosas, sub equitatione, choreis violentis, sub lapsu, ictu; — venus nimia, fervidior, menstruo imprimis imminente, vel adeo praesente jam fluxu celebrata, masturpatio; — balnea, pediluvia calidiora, clysteres acres, pessaria irritantia; — nixus ad alvum deponendam diuturnus, tenesmus a dysenteria, vel a vermibus; — eme-

sis violenta, frequens sternutatio, cachinnus, tussis aspera, ferina, hypocaustula cruribus subposita; — vestes arctiores, praecipue thoraces, quae circuli humorum amplam per corporis superficiem, per ipsos pulmones, ac viscera abdominis praecipua, libertatem praescindunt; et sanguinis torrentem ad loca interna, minus compressa, determinant. Potissimam plurimorum abortuum, partusque praematuri causam sistit coitus cum gravida incautus, inprimis quo tempore os uteri profundius in pelvis cavum demersum est; quo menstrua pridem redire solebant; vel quo praegnantis conspicue jam prominet abdomen; — motus prolis in utero, umbilicali praeprimis breviore sub funiculo, violentior, convulsivus.

Causae vero vel *internae*, vel quae systemati universo: ac inprimis uterino, stimulum superaddunt, et profluvia cruenta inducunt, sunt: corporis energia superabundans; spirituosorum, aromatum abusus, emenagoga, aristolochica, abortiva, ut vocant, remedia, febris acuta, inflammatoria, cum aliquo, aut nullo exanthemate, viscerum thoracis, abdominis, pel- Stimulantes.

vis inflammatio; fortior praecipue iracundia, lascivia; vel et veneris diutius negatae desiderium intensum; rheuma, erysipelas ad uterum, etc.

Debilitantes. Major longe causarum est numerus, quae totius, et uteri potissimum debilitatem, ac sensibilitatem morbosam generando, profluvia cruoris hoc e viscere *adynamica* inducunt (§. 466.).

In ipsa sexus sequioris constitutione nativa, ac in educationis: tam physicae, quam moralis ratione, latet uteri, futuros ad fluxus hujus generis cruentos, et ad abortus dispositio. Non enim solius haemoptoes seu pneumonorrhagiae exemplo, in proles, parentum dominatur infirmitas; sed, experientia id nobis monstrante, matris in fluxus uterinos et in partus praecoces proclivitas haud raro transfertur in filiam. Foeminarum, in urbibus degentium, otio continuo, et luxuriae deditarum, vitae genus, corporis gracilitas, animique pathemata multiplicia, non possunt quin prolem, easdem inertiae ac morborum ad leges institutam, sibi similem, et aranearum quasi ex telis conflatam generent, efforment. Quas maxima rerum omnium continuo pre-

init penuria, matres, — quae, vel utero praegnante, ad diros labores coactae, vix habent unde proprium sustentet corpus, novumque simul civem enutriant, genitrices; hae certe, sicut ad morbos ex debilitate plerosque, ita praecipue ad cruoris foetusque per uterum jacturas promptiores existunt. Thoracum, quibus a prima fere infantia non ita pridem cingebantur virgines vel quidquam rusticarum a coetu distinctae, effectus, praeter dictam jam vasorum viscerumque compressionem, in eo maxime conspirabant: quod pectoris elegantium, amplitudinem naturalem, inverterent, ac necessariam gravido quondam pro utero ventris capacitatem praepedirent. Restricti continuo, ac planam, vel concavam adeo in formam coacti abdominis musculi, extenso quidquam per foetum utero nimis resistunt, tenduntur; saepiusque nobis visum est, ac si non tam ipsius hujus visceris, quam abdominis, extendi ulterius nescii, morbosa sensibilitas, praecoces ad partum dolores, et abortus provocasset. Sed alio nunc modo in propriam perniciem sexus sequior in urbibus delirat: dum vestibus, sub coelo his minime favente, tenuio-

ribus, ipsi adeo pudicitiae, et cutis functionibus tam adversis, sanguinemque, ab ampla pellis superficie, interna versus cogentibus; vix indutae, frigoris sese injuriis ultro exponunt, corpusque, viribus jam nimis infractum, ulterius infirmare, ac futurum generationis ad opus ineptum reddere, profluviis uterinis exponere, etsi tot exemplis funestis admonitae, non desinunt.

Est interim *nimia ipsius uteri sensibilitas*, quae in multis, cum gravididatis certam ad periodum pertingerint, sub causae alterius, levioris, accessione, ac tandem ob solam istorum *consuetudinem*, mox visceris istius contractionem spasmodicam sollicitet; placentam ab eodem detrudat; et sanguinem copiosum immaturo cum foetu excutiat. Haec uteri in profluvia cruenta et in abortus propensio, pluribus certe in foeminis, pendet a citiore partium genitalium, ob praecocem amoris, rerum venerearum cognitionem, cupidinem, tractationem, evolutione, plenitudine, turgescentia locali, — a lumborum, mollioribus in lectis, ac sub somno in diem protracto, fotu nimio, — a diuturno balneorum, clysterum calidorum abusu, — ab alvi, sub exercitii,

labboris defectu, obstructione frequente ac in longum protracta, ab haemorrhoidibus, vel alio, assueto profluvio, vel lactis secretione supressis, — a fluore albo, morbis genitalium contagiosis: venereis, vel aliis praegressis, praesentibus, — a spasmis per sordes in abdomine latentes circa uterum excitatis.

Coeterum, et febris intermittens neglecta, perniciosa, praecipue vero acuta nervosa, vel sola, vel cum exanthemate, cum variolis, morbillis, scarlatina, miliariis, petechiis incedens, scorbutus, chlorosis, viscerum obstructio, hydrops, epilepsia, vel alia convulsio, terror, metus, tristitia ingens, sanguinem non raro per uteros, vel ipso cum foetu, dissipare cernuntur. Incognita nonnunquam atmosphaerae conditio, cur more quasi epidemico profluvia, in morbis diversis, ex utero, et abortus sequantur, subesse videtur.

De praematura placentae solutione, ac de perversa ejusdem ad os uteri, vel ad cervicem adhaesione, gravissimorum profluviorum, ut causa, jam satis sumus locuti (§§. 645. 646.). Ultima haec causa, tam iniqua, graviditatis quidem, ab initio subsistit,

ac vel primis sub mensibus abortui jam locum dedisse est visa; sed plerumque, ut diximus, sed circiter aut septem partus naturalis ante terminum hebdomadis, quo tempore cervix uteri dilatari magis incipit, haemorrhagiam provocare consuevit. Nec minus a placenta, vel tota, vel ex parte, in utero nimis diu relicta, aut spasmis hoc in viscere incarcerata, — ex grumis sanguineis, polyposis, in eodem a partu concretis, vel altero a foetu puerperae in sinu latitante, uterique contractionem praepedientibus, profluvia cruoris oriri monuimus (§. 647.). Sed et sine istis, frequenter *Atonia* uteri, aut vix a factu vel majore, duplici, et aquarum a mole insigni potentius extensi, aut celerius ab iisdem, ac placenta liberati, aut praeter modum vi vitali, a longiore ad partum labore, infracti, aut versionis incautae, sub opere nimis vexati, cruoris uberrimi jacturam, facile lethalem, a partu inducit.

In foeminis, quae fluxu menstruo, quo aetatis provectae ratione carere debuissent, sed eodem, aliquot jam per menses suppresso, iterum iterumque profusius laborant, interdum quidem, sub initio, — sci-

licet sub victu copioso, potu generoso, sub ciborum subactione faciliore, motu vero corporis exiguo, vires nimis abundant, ac pertinacis causam profluvii sistunt. Saepius tamen congestionis sanguineae circa uterum, multos aut difficiles per partus, abortus, frequentius vexatum, aut sera adhuc venere praeter ordinem naturae irritatum, aut fluore albo, chronico, suo vigore privatum, aut denique scirrho, steatomate, ulcere maligno, cancroso, varicibus, obsessum, hoc opus est; quod medicos inexpertos haud raro, verae sanguinis abundantiae sub specie decepit.

§. 651. Ex tradita metrorrhagiae descriptione (§§. 644. — 649.) non minus, quam ex indole causarum (§. 650.), quae diversas illius species inducunt, profluvii hujus cruenti *prognosis* vel sponte eruitur. Prognosis.

Quae menstruis praeter modum copiosis, aut frequentibus aliquandiu laborarunt, hae facile a causis exiguis, ac tandem vel ob solam *consuetudinem*, ab eodem hoc profluvio vexantur; et demum conjugales ad amplexus et ad ipsam conceptionem ineptae, vel saltem ad faciles abortus aut par-

tus praematuros admodum proclives redduntur. Hinc profluvii istius, aliquando jam primo sub impetu ominosi, dum saepius revertitur, pericula, tristes in civium generationem effectus, et curandi difficultas jam satis elucent. Augetur haec ultima ob non exigua, contractae jam semel cum hoc morbo habitudini renitendi, discrimina. Saepe scilicet, etsi causa hujus profluvii non in sanguinis abundantia consistat; dum cruorem incaute ab utero, adstringentium remediorum auxilio adhibito, avertimus, haec impetum cruoris alia ad organa convertunt, vel phlogoses, abscessus, ac difficiles infarctus ipso in utero relinquunt. Sibi vero commissum, profluvium, foeminam sensim sensimque latice vitali exhaurit, et in chlorosin, fluorem album, ac tandem in tabem, hydropem praecipitat. Majorem ab isto juniores ac vetulae, quam mediae aetatis foeminae, nisi gravidae, virium jacturam pati sueverunt. Quamvis autem chronici ratio profluvii plerumque illam acuti celerisque affectus sua pernicie longe superet; majorem tamen sanguinis quantitatem ex utero sine vitae periculo mulier *lente* amittit: dum a mino-

re, cum impetu brevique temporis intervallo rejecta, mortis praesentissima pericula incurrit. Periodica cruoris excretio, ubi, sub magnis hoc ad viscus, ad lumbos, pelvimque doloribus, vel copiosius, vel frequentius (§. 644.), vel aetate seriore (§. 648.), quam par est, prorumpit, saepius id, sed maxime in sterilibus, aut provectae jam aetatis in foeminis, de vitio ad uterum locali, organico, seu de scirrho, carcinomate, vel ulcere maligno, quod pluribus abhinc annis, in *Clinico Instituto Ticinensi*, cum magno uteri in vesicam urinalem hiatu observavimus, testatur. Quod vero his ultimis e causis, vel ex viscerum obstructione obstinaci scaturit, — vix unquam sanariorem perfectam admittit, profluvium uterinum. Quo brevioribus haemorrhagia intervallis ex utero revertitur; eo pejor est. Quae vero vix unquam intermittit: ea in longum jam tempus protracta, *evangelicos*, ut ajunt, inter morbos numeranda est.

De metrorrhagiae *gravidarum* periculis, quae satis jam inculcavimus (§. 645.), vix est, cur multis hic agamus. Fluxum sanguinis foeminae praegnanti moderate ac sine

turbis, sub menstrua periodo, redeuntem; plerumque esse inoxium, — nec adeo omne, quod gravido per menses modo paucos, sine causa evidente, ex utero descendit, pro certo futuri abortus signo habendum esse profluvium, jam diximus, sed aliud de illo dicatur, quod praevio ad lumbos uterumque dolore, vel, sub isto, violentius; — vel sub oris uterini dilatatione manifesta, impetuose prorumpit, — vel quod mense aut septimo, octavo aut paulo tardius, praecipitat. Quo maturius ovum humanum ab utero secedit; eo minus haemorrhagia ex eodem timenda est, sed crescit mirum quantum eundo periculum. Conclamatum est, sine manus expertae celerrimo auxilio, si medium ad os uteri, jam diutius praegnantis, positio placentae est. Si cervici haec adhaereat: imminuitur, pro distantia ab ore uterino ratione, periculum; modo citius membranae foetus ruptae aquis istum ambientibus exitum concedant, caput, aut nates istarum in locum subintrent, ac os uteri, donec partus sat cito expediatur, adimpleant. Contrario in casu, vel sub illo, quo sanguis ab utero circa foetum celerius contracto non sistitur, ac *internum*

subnascitur profluvium (§. 646.), mors certa, nisi foetus et placentae extractione sat celeri aversa, imminebit. Praematuria placentae ab utero separatio, praeter quod matri, a profluvio cruoris inducto, exitium minetur; foetui quoque, ad citiorem tunc aeris ducendi necessitatem redacto, nec tamen sat prompta, in lucem excluso, lethalis est.

Profluvia cruoris morbosa, quo citius a partu mulierem afficiunt: eo majus huic periculum annunciant. Insigne rerum, ab uteri quasi paralysi et inertia, descrimen est.

Coeterum, causarum, quae ansam his ex utero profluviis porrigunt (§. 650.), diversitas, aliam quoque aliamque de re eadem prognosin constituit. Mors foeminae, hoc a fluxu vexatae, summopere timenda est, si visum sibi labescere, obscurari oculos, aures tinnire, susurrum, quasi ab aquis ruentibus, percipere, referat; si manus pedesque frigescant, aut sudor frigidus viscidusque faciem pallidissimam contegat; si pulsus, exilissimus, vacillat, intermittat; si anxie, jactatur, profundius suspiret mulier. Oscitatio continua, sonora, subsultus tendinum, singultus, convulsio, instan-

tem jam mortem, ut in aliis haemorrhagiis (§§. 467. 562. 585.), praedicunt.

Cura. §. 652. Praecepta profluviis, haemorrhagiis in specie, medendi generalia (§§. 468. 586.), huic quoque ex utero jacturae cruoris cohibendae inserviunt. Hinc, distincta primum metrorrhagiae curandae specie diversa, ad habitum statumque aegrotae, aut causam, quae malum induxit, morborum regnantium ad indolem, ac praecipue num sanguinem cohiberi satis tutum sit, respiciendum est.

M. energicae. Si menstrua secretio in virgine, aut foemina robusta, uberius nutrita et succiplena, aut nimis, aut aequo frequentius, urgeat; si causae aliae stimulantes, externae, internae (§. 650.), praeiverint; si major necdum, quae vires exuberantes depresserit, haemorrhagia successerit, ac pulsuum vibratio, plenitudo sic jubeant; si febris et symptomata inflammatoria, dolor ab attactu magnus, calor, sitis, sese manifestant: debilitans tunc methodus, venaesectio, potus frigidus, parcitas ciborum, aer purus, subfrigidus, alvi per clysterem non calidum, per lene evacuans, solutio; quies corporis

et animi, supina illius super lecto duriore positio, potissime conducent.

Similem sibi methodum metrorrhagiae provectae jam aetatis foeminarum, ac, sensu physiologico, *vetularum* (§. 648.), quae corporis ad habitum robustum, huic malo subjectae sunt, exposcit, ac instituta aliquoties in anno venaesectio, stimulique cujusvis, maxime venerei, et illius, qui a vino scaturit, evitatio, seriorem sanguinis per uterum jacturam hujus indolis plerumque avertit.

Quousque vero istorum indicatio subintrat; ab externis, adstringentibus remediis, quae sanguinem ex utero ruentem cohibeant, ob dictas jam rationes (§. 651.), abstinendum est.

Vix interim tantus foeminarum, ex *vera* plenitudine, ac systematis sanguinei vi morbosa, nimio menstruorum fluxu obrutarum est numerus; vel si talia sub morbi principio subfuerint, donec medicus a sexu verecundo, moderandi causa profluvii, consulatur: plerumque jam satis cruoris per uterum aufugit, ac methodus debilitans vix locum inveniet.

Quodsi hinc sanguis, non ob copiam, M. adynamicae-

et ob systematis universi vim vitalem nimis adauctam per uterum pellatur, omissa tunc cruoris detractione, quousque licebit, in causas profluvii *adynamici* auxilia, nunc interna, nunc externa, dirigenda sunt.

Erigentia. Scilicet ubi nimia systematis universi, ac major hac uteri debilitas, metrorrhagiae, qualiscumque demum haec fuerit (§§. 644. 649.), ansam porrexisse videtur: ubi causae, nervorum actioni spasmodicae faventes, in foemina hysterica debilique praecesserunt; et vacuo non minus, quam gravido ex utero, repulsa ob isto, varios in sensus contracto, placenta, sanguinem disperdunt; ubi pallidi coloris, et habitus spongiosi est mulier; ubi pulsus exiles sunt ac debiles; tunc, nisi manus obstetricantis indicato hic auxilio, maxima *erigentem*, *excitantem*, *roborantem* in methodum (§§. 468. 586.), praecipue in opium, fiducia collocanda est; quod simul vel corticis peruviani, vel quercus, cascarillae, simarubae, vel salicis fragilis cum extracto, in aqua cinnamomi vinosa, solutum vel cum ipsa cinnamomi tinctura, ex elixirio vitrioli remistum non paucis ex utero profluviis arginem sistit. Hac sub rerum positione, profuit non raro in-

jecta per anum, saturata satis, opii solutio qua scilicet motus perversi, tam intestinorum in canali, quam ipso in utero, egregie pacantur. Vix multum ab opio per vaginam ad os uteri delato, quod nova sanguinis unda facillime remedium ab isto absterngat, speraverimus. Si gossypium, vel linteum contortum, opii solutione imbuta, et vaginae intrusa profuisse concedamus; non opii hoc virtuti, sed mechanico auxilio tribuendum esse dicamus. Nec alterum viri, coeterum egregii, opium mox a praestito effectu seponi jubentis, nobis, — facilitatis, qua haec profluvia, suspensa mox remedii roborantis, sopientis actione, recurrant, bene consciis, arridet consilium.

Adstringentia.

Alia sunt hujus census remedia, quae sub statu debilitatis, ut causa profluvii cruenti potissima, mulieribus conducunt. Huc pertinet imprimis decoctum ex pomis aurantiis viridibus paratum: quod et nobis in chronicis ex utero haemorrhagiis interdum, — non interim ea, qua dicebant, constante efficacia, egisse conspectum est. Nec minus praeter jam dicta, et alia adstringentia huc spectant remedia; quae tamen, interius porrecta, spem aliorum, et nostram,

frequenter fefellerunt (§. 586.). Praecipuum ex istis, *alumen* est, nec majora ex additis, huic, ut solent, vel sanguine draconis, vel gummi kino, expectamus. Hinc illud, vel pulveris, vel gratae solutionis sub forma porrectum, vel aliis superadditum, per nervosum, ut videtur, ventriculi consensum, sat felices hinc inde effectus exserit. Majores alumnis doses alvum movere jam diximus; ac similes effectus a gummi kino observavimus. Sacchari, tincturae saturni ad minimum suspectus in medicina usus est. In chronico vero sanguinis uterini fluxu, quam sola debilitas et chlorotica mulieris constitutio induxit, maximum saepe ex ferri limatura recente, ex vitriolo martis, quibus cortex cinnamomi adjungitur, vel ex aquis mineralibus, obtinetur auxilium.

Juvat interim hic repetere: in tumultuosa nimis remediorum adstringentium, excitantium praescriptione, frequentius, quam creditur peccari; ac ipsam cinnamomi tincturam, ob stimulum, quem, insuetis istius, mulierculis infert, majorem, profluvii cruoris acuti pericula hinc inde augere. *Cassiam* hinc *ligneam* cortici cinnamomi

calidiori, cum bono rerum successu substitutam fuisse legimus.

Saburras alimentari in tubo collectas, ad spasmos, etiam longinquos, occasionem porrigere, evictum est. Has igitur ex ventriculo per vomitum ejici, atque ipsam sic profluvii causam eliminari, non pauci, et eximii inter hos viri jusserunt. Fatemur quidem, ab *emeticis* tum per ipsam irritantis materiae rejectionem, tum per stimulum, quem nervis ventriculi inducunt, ac in alios propagant, profluvia, sub certa morborum constitutione, posse froenari; sed incerta nimis, sub tanta rerum complicatione, videtur indicatio; suspecta nimis, sub tanto ventriculi, diaphragmatis, musculorum abdominis, a vomitu convulsorum, tumultu, emetici in uterum cruentum actio, quam ut calamo res tam insignis momenti leviore tractare audeamus. Certe, qui toties abortus, ac coetera cruoris ex utero profluvia ex *bile* derivant, videntur hi non raro morbi *effectum* pro causa habuisse. Sub quovis uteri affectu vehemente, sub dolore acuto, nixuve ad partum intenso, sub quavis demum haemorrhagia violenta, nauseae, vomituritione

ac ipse vomitus, istorum ut symptoma nervorum facile succedunt; nec si frequentius ad ipsa mulieri abortus ac fluxus utero cruentos promoveri fateamur, *bilis*, sub hoc animi excandescentis motu, copiosius ex jecinore fluentis, id ipsum effectui tribuendum est.

Refract. emet. dos. Quodsi tamen emetica his in morbis commendare vereamur, non igitur refractas illorum doses hic loci, ut inutiles vel noxias, rejicimus, sed laudem, quam his alii dederunt, nos quoque lubenter eisdem concedimus. Stimulo quippe mitiore ac magis diuturno, quam ipsa emetica, in ventriculi nervos operando, in partes quoque distantes a spasmo, debilitate, correptas, in uterum propriis a stimulis agitatum, vel nimis inertem, quin ipsas cutaneae transpirationis in vias, haud raro agunt, et chronica potissimum ex pudendis profluvia, tum cruenta, tum alia, non raro compescunt. Ipecacuanhae hinc radici ad granum unum alterum ter, quater in die porrectae, laudes, quas sibi prima promeruit, non injustas tribuerunt. Cum vero *adstringenti* has laudes *principio*, quod tam exiguis in dosibus nullius fere

momenti esse potest, adscriberent: errarunt; et ratio tandem non minus, quam ipsa experientia, in quaecunque demum emetica, eundem in modum porrecta, justiores esse, ac similes ab omnibus effectus impetrare nos docuit.

Saepe tamen emeticorum, dosi minima haustorum, effectus, addito eisdem ab *opio*, superantur, ac pulveris *doveri*, in cohibendo cruoris profluvio *passivo* virtus quamplurimis felicis curationis exemplis confirmatur. Pulv. Doveri.

Est etiam, ubi, sub morbosa systematis universi, ac praesertim uterini, irritabilitate, sub calore urente ac febricula continua, *acidum tenue vitrioli*, aut *elixir Mynsichti Halleri* — maxime adjuncta simul *tinctura thebaica*, potentius, ac prae aliis auxiliis, cruenta profluvia coerceant. Elix. Vitrioli.

Potiora inter remedia, huic profluvio opponenda *digitalis purpurea* certe pertinet. Digital. purpur.

Quodsi vero placenta, vel praecocius ab uteri parietibus aut fundo separata, vel cervici, ori uterino adhaerens ac nunc ab iisdem avulsa, causam profluvii consti- Extractio foetus.

tuat, tunc aliud, quam obstetricantis experti auxilium haud superest; et vita matris filiique ipsius, ab expedita membranarum, quae istum involvunt, pertusione, foetusque ipsius eductione, ad leges artis suscepta, dependet (§§. 645. 646.).

Secundinar. Eodem artis chirurgicae subsidio, nec fere alio et puerpera, cujus ex utero, aut partus reliquias, aut grumum sanguinis retinente, haemorrhagia contingit (§. 647.), indigebit.

Externa. Saepius vero res ita constituta est, ut, quamvis aut necdum indicetur, aut locum non habeat violenta foetus per artem eductio, aut vacuo ex utero sanguis praecipitet; a solis tamen *internis* remediis profluvia coerceri sat promte non possint, ac ut cruor majore mox flumine, quam quod medicis subsidiis sistatur, sub vitae periculo instante, prorumpat. Sub hac rerum conditione ominosa, oportet hinc medicum utrumque auxilii ad genus sine mora confugere; ac princeps hic curationis momentum in eo, ut scilicet vel uterus ad sui contractionem producatur vel ut sanguis, ejusdem in cavum regurgitans, polypi in formam cogatur, consistit.

Uterum foeminae, vix a partu liberatae, ultra vires dilatatum, in minus volumen redigunt, sanguinisque jacturam compescunt tam fasciae, laxo ac pendulo abdomini, sub debita cautela, circumdatae; — quam oris uterini moderata, obstetricantis per digitos, contrectatio, irritatio; ac frigidae, nivis, glaciei contusae, circa uteri regionem, ad genua, crura, genitalia externa, frequens applicatio. In vaginam, ac ipsum adeo in uterum, a partu apertum, sub maximo profluvio, frigidae, vel solius vel cum aceto, sale martis, aluminis, vitrioli albi portione remistae, quin ipsius alcoholis; injectio, vel frusti glaciei levioris immissio, lethalem alias cruoris profusionem coercuit, ac uterum non minus, ut in se ipsum rediret, coegit: quam sanguinis in eodem coagulum, quod cruento torrenti arginem opposuit, promovit. Interim vix certius est in summa rerum angustia *pessario* auxilium. Linteum scilicet contortum, et aceto, aut aluminis, vitrioli martis solutione impraegnatum, in vaginam non modo, ut hanc impleat, sed simul, si patet, in uterum, quousque penetraverit intrudendum est.

Fatemur quidem hoc a corpore peregrino; haud modo uterum irritari, novos, quasi ad partum, dolores excitari; ac illo citius extracto, pristinum profluvii periculum reverti; sed melius est, hic anceps, quam nullum remedium experiri; novique circa uterum dolores non raro istius contractionem sollicitant, sanguinisque jacturae limites praescribunt. Coeterum, nisi aequo majus sit pessarium; sat diu, et donec sanguis in utero coiverit, hoc perferet mulier: quo facto, vel sponte, vel ope fili appensi, quin fluxus, ut pridem, renovetur, linteum secedit, vel sub debita cautela, lenta extrahitur.

Quid de usu *fasciarum*, in summo haemorrhagiae adynamicae periculo, extremitatibus circumpositorum sentiamus, jam alibi (§. 586.) declaravimus; ac ideo, licet haud pauci auxilii hoc genus antiqui, aut spernant, aut adeo pro noxio declarent; hoc etiam artis praesidium, in eo, de quo loquimur, uterino profluvio, adhiberi meretur.

Si viscerum obstructio sanguinem utero copiosius, quam ferat, advexerit, et chronicos cruoris hoc e viscere fluxus causa-

verit; in primam hanc morbi originem magis, quam in ipsum profluvium, convertenda est medici attentio; ac methodo solvente, quod justae sanguinis per sua vasa distributioni opponitur, obstaculum tollendum est.

Ubi polypus in utero latens haemorrhagiam excitaverit: sola est ejusdem ligatura, quae fluxum radicitus exstirpet.

Coetera profluvia, quae symptomatice ex uteris propullulant, pro indole morborum, a quibus generantur, diversa sibi, nec tamen hic tradenda, subsidia exposcunt. Qua vero ratione mulier ex metrorrhagia convalescens pertractanda sit, id satis in doctrina de profluviis generali exposuimus.

FINIS.